อัปปมาทธรรม
วารสาร
โพธิยาลัย
๔๓
ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔๓ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๑

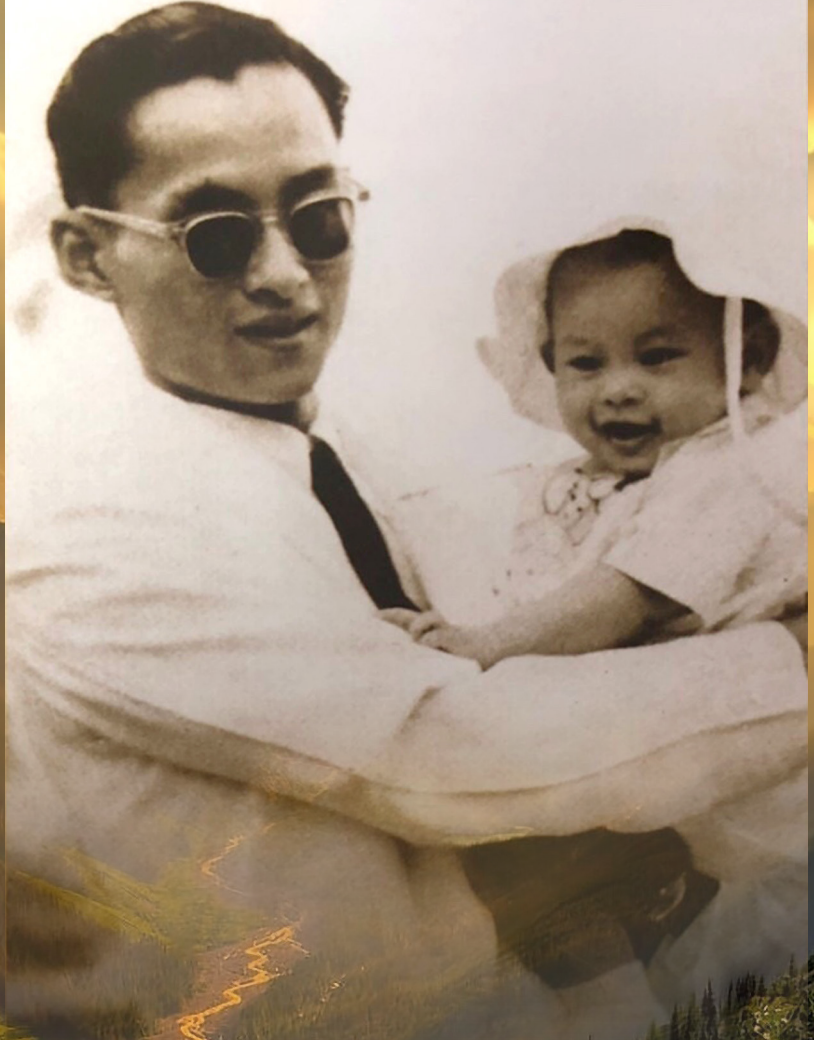

"พ่อ"ยังคงอยู่ในใจไม่มีลืม

ทรงเสมือนนาถชนกปกป้องบุตร ราษฎร์จึงร่มเย็นสุดสโมสร
แม้พระล่วงเสด็จสวรรค์ชั้นอัมพร พระคุณพระภูธรยังยิ่งยง
พระวงศ์ไท้ได้สืบราชสมบัติ ธำรงฉัตรเก้าชั้นอันสูงส่ง
วันพ่อยังมีความหมายไทยธำรง "พ่อ"ยังคงอยู่ในใจไม่มีลืม

น้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้
๕ ธันวาคม วันพ่อแห่งชาติ วันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
ข้าพระพุทธเจ้า ศาสตราจารย์พิเศษ ธงทอง จันทรางศุ ประพันธ์ถวาย

วารสารโพธิยาลัย ฉบับที่ ๔๓ ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นฉบับ "**อัปปมาทธรรม**" พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่า อัปปมาทธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ตามคำอธิบายที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ซึ่งท่านได้จัดไว้ในหมวดที่ ๑ ข้อที่ ๓ ถัดจาก *กัลยาณมิตตตา* และ *โยนิโสมนสิการ* ดังนี้

*"**อัปปมาทะ** (ความไม่ประมาท คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือ ความเพียรที่มีสติเป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุม ได้แก่ การดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติปฏิบัติ และการกระทำทุกอย่าง ระมัดระวังตัว ไม่ยอมถลำไปในทางเสื่อม แต่ไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความดีงาม และความอันจะต้องรับผิดชอบ ไม่ยอมปล่อยปละละเลย การทำการด้วยความจริงจัง รอบคอบ และรุดหน้าเรื่อยไป - earnestness; diligence; heedfulness) ข้อนี้เป็นองค์ประกอบภายใน (internal factor; personal factor) และเป็นฝ่ายสมาธิ (a factor belonging to the category of concentration)"*

"ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิต ฉันใด ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของอารยอัษฎางคิกมรรค แก่ภิกษุ ฉันนั้น"

"ธรรมเอก ที่มีอุปการะมาก เพื่อการเกิดขึ้นแห่งอารยอัษฎางคิกมรรค ก็คือ ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท"

"เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่น แม้สักข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อารยอัษฎางคิกมรรค ที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญบริบูรณ์ เหมือนอย่างความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทนี้เลย"

"รอยเท้าของสัตว์บกทั้งหลาย ชนิดใดๆ ก็ตาม ย่อมลงในรอยเท้าช้างได้ทั้งหมด, รอยเท้าช้าง เรียกว่า เป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น โดยความใหญ่ ฉันใด กุศลธรรมทั้งหลายอย่างใดๆ ก็ตาม ย่อมมีความไม่ประมาทเป็นมูลประชุมลงในความไม่ประมาทได้ทั้งหมด ความไม่ประมาทเรียกได้ว่า เป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ฉันนั้น"

"ผู้มีกัลยาณมิตร พึงเป็นอยู่โดยอาศัยธรรมเอกข้อนี้ คือ ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย"

"ธรรมเอก อันจะทำให้ยึดเอาประโยชน์ไว้ได้ทั้ง ๒ อย่าง คือ ทั้งทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เฉพาะหน้า หรือประโยชน์สามัญของชีวิต เช่น ทรัพย์ ยศ กามสุข เป็นต้น) และสัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์เบื้องหน้า หรือประโยชน์ขั้นสูงขึ้นไปทางจิตใจหรือคุณธรรม) ก็คือ ความไม่ประมาท"

"สังขาร (สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น) ทั้งหลาย มีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ที่มุ่งหมายให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาทเถิด"

"ความไม่ประมาท ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่, เพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม" ฯลฯ

แม้จะเป็นหลักธรรมที่สำคัญมาก ดังปรากฏข้อความข้างต้น แต่ชาวพุทธจำนวนมาก ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากคดีความที่เกิดจากความประมาทจำนวนมากมายปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ที่เด่นชัดคือความประมาทในการใช้รถใช้ถนน ซึ่งจะเกิดขึ้นหนาแน่นในช่วงวันหยุดยาว เช่น ปีใหม่และสงกรานต์ แต่ละครั้งจะมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ ครั้ง มีผู้เสียชีวิตอยู่ในระหว่าง ๓๐๐ - ๔๐๐ คน จนประเทศไทยมีสถิติอุบัติเหตุทางรถยนต์สูงอยู่ในระดับต้นๆ ของโลก ไม่ว่ารัฐบาลจะวางมาตรการป้องกันอย่างใด อุบัติเหตุก็ยังคงมีเช่นเดิม จะมีลดลงบ้าง แต่เป็นเพียงเล็กน้อย

อนึ่ง พุทธศาสนิกชนควรอย่างยิ่งที่จะตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท นอกจากในการดำรงชีวิตประจำวันแล้ว ควรให้ความใส่ใจในภัยของพระพุทธศาสนาด้วย คอยสังเกต พิจารณา ใส่ใจ ว่าสิ่งใดจะเป็นความเสื่อมของพระศาสนา พึงใส่ใจที่จะช่วยขจัดสาเหตุแห่งความเสื่อมนั้น คอยสร้างเหตุปัจจัยแห่งความเจริญให้เข้มแข็ง และมีกำลังแข็งแรงเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้ ตราบกาลนาน

อย่าให้ถึงกาลสูญสิ้นไป เหมือนอย่างในประเทศอินเดีย ดินแดนที่เป็นถิ่นกำเนิดของพระพุทธศาสนา แต่รักษาพระพุทธศาสนาไว้ไม่ได้

คณะผู้จัดทำหวังว่า วารสารโพธิยาลัยฉบับนี้ จะช่วยให้พุทธบริษัทมีความตื่นตัวในเรื่องความไม่ประมาท และดำเนินชีวิตตามปัจฉิมโอวาทของพระพุทธเจ้า ที่ว่า

“หันทะทานิ ภิกขะเว อามันตะยามิ โว
วะยะธัมมา สังขารา
อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถะ
อะยัง ตะถาคะตัสสะ ปัจฉิมา วาจา

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า
สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
เธอทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด
นี้เป็นวาจาครั้งสุดท้ายของตถาคต ฯ”

คณะผู้จัดทำ

วารสารโพธิยาลัย จัดพิมพ์มาด้วยปัจจัยบริจาคของท่านผู้มีจิตศรัทธา แจกเป็นธรรมทานและบริจาคไปตามห้องสมุดต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางปัญญาอย่างกว้างขวางแก่ท่านผู้ใฝ่ธรรมต่อไป ขออนุโมทนาทุกท่าน

วัดจากแดง ชมรมกัลยาณธรรม

ประธานที่ปรึกษา
พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก
อัคคมหาบัณฑิต
บรรณาธิการอำนวยการ
พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร
บรรณาธิการบริหาร
พนิตา อังจันทรเพ็ญ
panitaang@gmail.com
รองบรรณาธิการ
ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ์
Acharak7153@gmail.com
ผู้ช่วยบรรณาธิการ
พันธุ์รพี นพรัมภา
Punrapee@gmail.com
ประสานงาน
พระครูประคุณสรกิจ
(พระมหาการุณย์ กุสลนนฺโท)
pk.krun21@gmail.com
กองบรรณาธิการ
คณะสงฆ์วัดจากแดง
สำนักงาน : วัดจากแดง
๑๖ หมู่ ๖ ถ.เพชรหึงษ์ ซ.เพชรหึงษ์ ๑๐
ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง
จ.สมุทรปราการ ๑๐๑๓๐
โทรศัพท์. ๐๒-๔๖๔-๑๑๒๒
พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มีนาคม ๒๕๖๒
จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม
ภาพปก : อ.ปัญญา วิจินธนสาร
ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์
ออกแบบปก : อ.บัญชา หนังสือ
เครดิตภาพ
ชาคิโนภิกขุ, True Little Monk
วัดจากแดงและสถาบันโพธิยาลัย
และขอขอบคุณเจ้าของภาพ
จากทาง Internet ทุกท่าน
ศิลปกรรม
สหมิตรกรุ๊ปทีม
อุปถัมภ์อุปกรณ์คอมพิวเตอร์
โดยคุณพัชรพิมล ยังประภากร
ประธานกรรมการ ‘สุวิมล’
จัดพิมพ์โดย
สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
โทร. ๐๒ ๙๐๓ ๘๒๕๗-๙

สารบัญ

❁ วิสัชนาธรรม : อัปปมาทธรรม
พอจ.มหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร.....๓
❁ ธรรมปริทัศน์ : อนิจจตา
บอกความจริงไว้ ไยคนไทยใช้ไม่เป็น
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)...๑๓
❁ พระธรรมเทศนา : ไม่ทอดธุระ
พระอาจารย์ชยสาโร.....๒๐
❁ ชวนรู้ : ความต่างกันของความประมาท
และ ความไม่ประมาท
ภิกษุรูปหนึ่ง.....๒๙
❁ ปัญญาปริทัศน์ : ปาราปริยะ
อินทรียสังวรจริยะ
ธีรปัญโญ.....๓๐
❁ เรื่องชุดพุทธบริษัท :
พุทธบริษัทกับความไม่ประมาท
พุทธสาวิกา.....๔๖
❁ พระพุทธรูปสำคัญ : กรมศิลปากรอัญเชิญ
พระพุทธรูป ๙ พระองค์ให้ประชาชนสักการบูชา
กองบรรณาธิการ.....๕๑
❁ มองเทศ - มองไทย : พระนาคเสนเถระ (๓)
วิเทศทัยย์.....๕๕

หากท่านผู้อ่านมีความประสงค์จะติดต่อกองบรรณาธิการวารสารโพธิยาลัย หรือต้องการแสดงความเห็น ติชม หรือให้คำแนะนำใดๆ กรุณาติดต่อได้ที่อีเมล **pk.krun21@gmail.com** (พระครูประคุณสรกิจ หรือพระมหาการุณย์ กุสลนนฺโท) ขอขอบคุณทุกความคิดเห็น

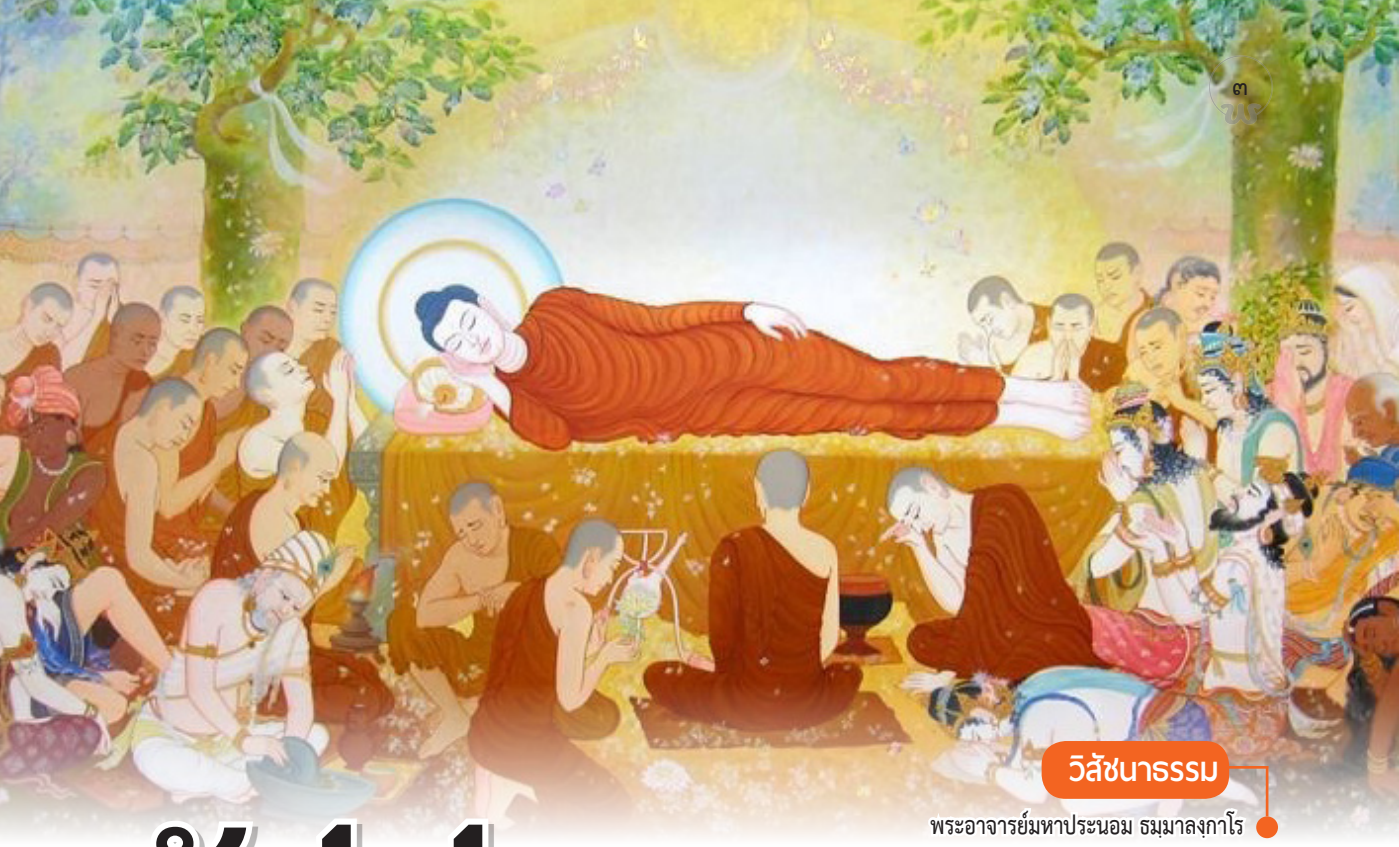

วิสัชนาธรรม

พระอาจารย์มหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร

อัปปมาทธรรม

ปุจฉา : กราบขอความเมตตาพระอาจารย์ โปรดอธิบายศัพท์คำว่า "**อัปปมาทธรรม**" แปลว่าอะไร มีที่มาอย่างไร และมีคำศัพท์ใดอีกบ้างที่มีความหมายเดียวกันเจ้าคะ

วิสัชนา : "**อัปปมาทธรรม**" ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไม่ประมาท คือให้มีสติ เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ว่า *"อัปปมาเทนะ สัมปาเทถะ อัปปมาเทนะ ภิกขเว สัมปาเทถะ"* ทรงสอนตั้งแต่ต้น หลังจากตรัสรู้ (มิใช่เพิ่งมาตรัสเป็นปัจฉิมวาจา) "**อัปปมาทธรรม**" ที่อยู่ในอรรถกถาธรรมบท เรียกว่า *อัปปมาทวรรค* ความไม่ประมาท คือให้มีสติ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่สุดในพระพุทธศาสนา หรือที่มีในพระไตรปิฎก โดยในทุกๆ วัน พระพุทธองค์จะตรัสสอนพระภิกษุวันละ ๒ ครั้งว่า *"อัปปมาเทนะ สัมปาเทถะ อัปปมาเทนะ ภิกขเว สัมปาเทถะ"*

ครั้งแรกพระองค์ตรัสในเวลาเที่ยง ก่อนที่จะเข้าไปพักที่พระคันธกุฎี และตรัสอีกครั้งในเวลา ๔ ทุ่ม หลังทรงเสร็จสิ้นการให้โอวาทแก่พระภิกษุ ในช่วงเวลา ๖ โมงเย็นถึง ๔ ทุ่ม ก่อนเสด็จลากลับไปพระคันธกุฎี พระองค์ก็จะตรัสว่า *"อัปปมาเทนะ ภิกขเว สัมปาเทถะ"* เป็นครั้งที่ ๒

ถ้าหากจะนับจำนวนครั้งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสประโยคนี้ ตลอด ๔๕ พรรษา ก็คือ เอา ๔๕ คูณด้วย ๓๖๕ แล้ว คูณด้วย ๒ (๓๒,๘๕๐ ครั้ง)

สำหรับความหมายของ *อัปปมาเทนะ ภิกขเว สัมปาเทถะ* นั้น " ภิกขเว" คือ ดูก่อนผู้เห็นภัยในวัฏสงสารทั้งหลาย ส่วน *"อัปป-มาเทนะ สัมปาเทถะ"* มีคำแปลและนัยสองอย่าง อย่างแรก *"อัปปมาเทนะ สัมปาเทถะ"* แปลว่า จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม อันนี้มีนัยให้เจริญสติ อย่างที่ ๒ แปลว่า จงบำเพ็ญไตรสิกขา ๓ ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด อันนี้มีนัยให้ใช้ความไม่ประมาทเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญบุญกุศลคุณงามความดี

ปุจฉา : ที่พระองค์หมายถึง "ไม่ประมาท" นั้นคือไม่ประมาทเรื่องอะไรบ้างเจ้าคะ

วิสัชนา : พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๔ พระสุตตันต-ปิฎกเล่มที่ ๑๖ อังคุตตรนิกาย ทสก - เอกาทสกนิบาต อัปปมาทสูตร *"เพราะธรรมทั้งหลายย่อมมีความไม่ประมาทเป็นมูล จึงประชุมลงในความไม่ประมาทได้ทั้งหมด ความไม่ประมาทจึงเป็นยอดของธรรม"*

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เทศนาธรรมเกี่ยวกับหัวใจพุทธศาสนาว่า *อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถะ* แปลว่า ท่านทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม ความไม่ประมาทนั้นโดยย่อมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ไม่อาฆาตต่อผู้ใด ถึงเขาจะเบียดเบียนเราอย่างไรก็ตาม เราจะไม่แก้แค้นใคร หรือเอาโทษใคร จะเป็นผู้มีสติ

๒. มีสติทุกเมื่อ ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน หรือทำอะไรต่างๆ เช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาท

๓. มีสมาธิอยู่ภายใน คือ เมื่ออารมณ์อะไรเกิดก็กำหนด เมื่อมีอารมณ์อันหนึ่งอันใดหายไปก็กำหนด ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาท

๔. บรรเทาความอยาก คือ โลภะ ตัวโลภะคือ ความอยากไม่สิ้นสุด ดังพระพุทธภาษิตว่า *"นัตถิ ตัณหาสะมา นที"* แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี แม่น้ำยังมีแห้ง แต่โลภะในจิตใจคนแทบจะไม่เคยจะเหือดแห้งเลย ถ้าได้ปฏิบัติธรรมแล้วโลภะจะลดลงและจะหมดไปได้ ผู้ใดตั้งอยู่ในความไม่ประมาททั้ง ๔ ประการนี้ ได้ชื่อว่าทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

อธิบายเพิ่มเติมว่า ไม่ประมาท ก็มีหลายขั้นตอน ทั้งในทางโลกและทางธรรม **ขั้นแรก** เป็นความไม่ประมาททางโลก คือไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต อย่างเช่น คนสมัยก่อนโน้น ที่เขาเป็นพ่อค้า ใช้เกวียนเดินทางไกล เขาต้องมีการพักแรมกลางทาง ในกลางทางนี้ ก็อาจจะมีโจรขโมยมาดักปล้นดักจี้ พอตกกลางคืน เขาก็จะมีคนเฝ้ายาม ไม่ประมาทก็คือเฝ้ายาม ไม่ประมาทกับการดำเนินชีวิต พ่อค้าเหล่านั้นจึงมีความปลอดภัย การทำมาค้าขายก็ปลอดภัย อันนี้คือ ให้มีความไม่ประมาทเป็นพื้นฐาน

ในการดำเนินชีวิต ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในชาดกหลายเรื่อง **ขั้นที่ ๒** คือ ไม่ประมาทในการให้ทาน ไม่ลืมที่จะให้ทาน เพราะทานเป็นเสบียงในสังสารวัฏ ถ้าประมาทในทานกุศล ลืมที่จะให้ทานกุศล ในสังสารวัฏก็จะไม่มีเสบียง

ขั้นที่ ๓ คือ ไม่ประมาทในศีล ในสังสารวัฏอันยาวนาน ถ้าลืมรักษาศีล ก็ไปเกิดในอบายทั้ง ๔ แต่ถ้ารักษาศีล ๕ ก็จุติมาเกิดเป็นมนุษย์ รักษาศีล ๘ ก็จุติมา เกิดเป็นเทวดา **ขั้นที่ ๔** คือ ไม่ประมาทในการประกอบกุศลกรรมบถ ๑๐ และการเจริญกรรมฐาน ๔๐ วิธี

ขั้นที่ ๕ ขั้นสุดท้าย สูงสุด คือ *"อาตาปี สัมปชาโน สติมา"* เป็นความไม่ประมาทในการเจริญกรรมฐาน เป็นการไม่ประมาทในตน ไม่หลงลืมตน ไม่มัวเมาในตน คือเอาสติเข้าไปตั้งไว้ที่ กาย เวทนา จิต ธรรม คือสติปัฏฐาน ๔ ให้มีสติอยู่เนืองๆ ด้วยการเพียรพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม ก็จะถึงซึ่งความไม่ประมาท จะเกิด *"อาตาปี สัมปชาโน สติมา"* ซึ่ง *"อาตาปี"* คือความเพียรในการเผากิเลสอยู่เป็นนิตย์ *"สัมปชาโน"* คือมีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม คือมีสัมปชัญญะ ๔ ประการ (ปัญญา) และ *"สติมา"* คือ ไม่ประมาท มีสติเข้าไปตั้งไว้ใน กาย เวทนา จิต ธรรม **"อาตาปี สัมปชาโน สติมา" จึงเป็นความไม่ประมาทขั้นสูงสุด คือการเจริญสติปัฏฐานที่มาพร้อมทั้งวิริยะซึ่งเป็นความเพียร ทั้งสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นตัวปัญญา และทั้งสติ ซึ่งเป็นความไม่ประมาท**

พระพุทธองค์ยังได้ตรัสเป็นพระคาถาว่า *"อัปปมาโท อมตัง ปทัง ปมาโท มัจจุโน ปทัง อัปปมัตตา น มียันติ เย ปมัตตา ยถา มตา"*

ซึ่งแปลแบบธรรมดาได้ว่า

"อัปปมาโท อมตัง ปทัง" ความไม่ประมาทเป็นหนทางแห่งความไม่ตาย

"ปมาโท มัจจุโน ปทัง" ความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย

"อัปปมัตตา น มียันติ" บุคคลผู้ไม่ประมาทแล้วย่อมไม่ตาย

"เย ปมัตตา" บุคคลเหล่าใดเป็นผู้ประมาทแล้ว

"ยถา มตา" เหมือนคนตาย

สัมปชัญญะ ๔ (๑) *สาตถกสัมปชัญญะ* ตระหนักชัดว่าสิ่งที่กระทำนั้นมีประโยชน์ตามความมุ่งหมาย (๒) *สัปปายสัมปชัญญะ* ตระหนักชัดว่า สิ่งนั้นเหมาะกับตน (๓) *โคจรสัมปชัญญะ* ตระหนักชัดว่าสิ่งนั้นเป็นแดนงาน - ภารกิจของตน (๔) *อสัมโมหสัมปชัญญะ* ตระหนักชัดว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องอยู่ เป็นปรมัตถสัจจะ รู้ชัดว่าไม่หลงใหล ฟั่นเฟือน ในตัวเนื้อหาสภาวะ

(จากพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม)

ถ้าแปลคาถานี้ให้ลึกซึ้ง จะได้ว่า

"อัปปมาโท" ความไม่ประมาท คือการฝึกสติ เจริญสติอยู่เนืองๆ

"อมตัง ปทัง" เป็นเหตุแห่งอมตะ ทางนิพพาน

"ปมาโท" ความประมาท คือขาดการเจริญสติ

"มัจจุโน ปทัง" เป็นเหตุแห่งการเวียนว่ายตายเกิด

"อัปปมัตตา" บุคคลผู้เจริญสติแล้ว มีสติมั่นคงแล้ว

"น มียันติ" ย่อมไม่ตาย คือเข้าสู่อมตะ

"เย ปมัตตา" บุคคลเหล่าใดเป็นผู้ประมาทแล้ว

"ยถา มตา" ถึงมีชีวิตอยู่ ก็เหมือนตายทั้งเป็น

สรุปแล้ว องค์ธรรมของความไม่ประมาทได้แก่ "กุศลจิตทั้งหมด คือ กุศลไม่ลืมให้ทาน กุศลไม่ลืมรักษาศีล กุศลไม่ลืมภาวนา" นั่นเอง

ปุจฉา : กุศลจิตทั้งหมด ถ้าสงเคราะห์เข้าก็เป็นความไม่ประมาท แล้วความไม่ประมาทกับสติเป็นอันเดียวกันไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : เป็นอันเดียวกัน

ปุจฉา : การมีสติก็คือการไม่ประมาทใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : ใช่ๆ และสตินี้มีอีกชื่อหนึ่ง เรียกว่า สังวร (ความระวังปิดกั้นบาปอกุศล) มีอินทรีย-สังวร สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โดยใช้สตินี้แหละ ความไม่ประมาทก็ใช้สตินี้แหละ สตินี้เป็นตัวระลึกรู้ พอระลึกรู้แล้ว ไปเชื่อมกับปัญญา ก็จะเป็นวิปัสสนา สติปัฏฐาน ๔ นี้ ถ้ามาโดดๆ ไม่มีปัญญาประกอบ จะเป็นสมถะ แต่ถ้าประกอบด้วยปัญญาจะเป็นสัมปชัญญะ ๔ ประการ สตินี้ก็จะเกิดขึ้นอยู่ในวิปัสสนา แล้วก็เป็นมหากุศลญาณสัมปยุต คือเป็นกุศลที่ประกอบด้วยปัญญา

ปุจฉา : ในพระสูตรมีที่กล่าวถึงเรื่องความไม่ประมาทนี้ไว้ที่ไหนบ้างเจ้าคะ

วิสัชนา : พระสูตรที่กล่าวถึง อัปปมาทะ คือความไม่ประมาท มีจำนวนมากมาย อย่างในธรรมบท ไม่ได้มีแค่สูตรเดียว แต่มีเป็นวรรค วรรคหนึ่งๆ รวม ๑๐ กว่าพระสูตร แต่ละสูตรมีตัวอย่างประกอบ เรื่องอัปปมาทะ จะอยู่ในอัปปมาทวรรค วรรคที่ว่าด้วยความไม่ประมาท

ส่วนคาถาที่กล่าวถึงความไม่ประมาทก็มีมากมาย โดยธรรมะทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระ-ธรรมขันธ์นี้ ถ้าจะย่อลง ให้เหลือ ๓ ก็คือ **ศีล สมาธิ ปัญญา** และถ้าย่อต่อไปให้เหลือเพียง ๑ ก็คือ**สติ** หรือความไม่ประมาทนั่นเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุปมาไว้ว่า สติเหมือนรอยเท้าช้าง รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อยต่างๆ เมื่อเหยียบลงดินก็ย่อมต้องเหยียบลงในรอยเท้าช้าง เพราะว่ารอยเท้าช้างใหญ่ที่สุด ฉันใด สติ คือความไม่ประมาทย่อมมีความสำคัญที่สุด ฉันนั้น

ปุจฉา : แล้วในมงคลสูตรที่ว่า *"อัปปมาโท จ ธัมเมสุ เอตัมมังคลมุตตมัง"* กล่าวถึงความไม่ประมาทอย่างไรเจ้าคะ

วิสัชนา : แปลได้ว่า ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลายก็เป็นมงคล ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลายนั้น คือ ไม่ประมาทกุศลธรรมในทาน กุศลธรรมในศีล กุศลธรรมในสมถะ กุศลธรรมในวิปัสสนา คือ ไม่ลืมที่จะให้ทาน ไม่ลืมที่จะรักษาศีล ไม่ลืมที่จะเจริญภาวนา ความไม่ประมาทในธรรม คือ ทั้งไม่ลืมที่จะทำ และทั้งไม่ประมาท ว่าเป็นกุศลธรรมน้อยนิด แม้กุศลธรรมนิดเดียวก็ต้องทำ

ปุจฉา : เราจะนำเรื่องนี้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้างเจ้าคะ

วิสัชนา : สติในการดำรงชีวิตประจำวันนั้น เป็น **สติขั้นที่ ๑** คือความเป็นผู้ไม่ประมาท ตื่นอยู่เป็นนิตย์ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในชาดกหลายเรื่องให้เห็นว่า คนที่ไม่ประมาทนั้น จะประกอบกิจการงานใด ก็ประสบความสำเร็จ สามารถป้องกันทรัพย์สินเสียหายจากโจรภัย และภัยอื่นๆ ได้ ป้องกันชีวิตจากภัยอันตรายต่างๆ ได้ เพราะฉะนั้นจะเห็นว่า ในที่ทำงานมักจะเขียนว่า safety first ปลอดภัยไว้ก่อน คือให้มีสติ เช่น ในบริเวณที่เพดานต่ำลง เขาก็จะเขียนว่า mind your head ระวังศีรษะ เตือนให้มีสติ เวลาเดิน ต้องก้มศีรษะเดิน มิฉะนั้นศีรษะจะชนได้ อันนี้คือให้มีสติ เพราะฉะนั้นหลายๆ จุด จะเตือนสติในการดำรงชีวิต ถ้าขาดสติเมื่อไร ที่ทำงานก็ไม่ปลอดภัย การจราจรก็ไม่ปลอดภัย เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย เมื่อมนุษย์ดื่มสุรามึนเมา หลับใน ก็ขาดสติ เช่น ถ้าขาดสติเมื่อไร ก็อันตรายถึงแก่ชีวิตได้ เหล่านี้คือ

สติในชีวิตประจำวัน แต่ถ้ามีสติสูงกว่านี้ **สติขั้นที่ ๒** คือ ไม่ลืมที่จะให้ทาน และ **ขั้นที่ ๓** คือ ไม่ลืมที่จะรักษาศีล และไม่ลืมที่จะบำเพ็ญกุศลกรรมบถในการรักษาศีล

ในเรื่องการให้ทานนั้น ถ้าเราไม่ลืมที่จะให้ทาน ในสังสารวัฏที่เกิดมา ก็จะมีทานกุศลทุกภพ ทุกชาติ แต่ถ้าเราลืมให้ทาน เกิดมาก็ไม่มีจะทาน เราจะเห็นได้ว่า เมื่อเศรษฐกิจไม่ดีอย่างตอนนี้ถ้าไม่มีบุญเก่า หลายบริษัทจะต้องปิดกิจการลง มีแต่ความขยัน มีแต่ปัญญา แต่ทานกุศลของเรามีน้อย เอาแต่แค่ความเพียร เอาแต่แค่ปัญญา เอาแต่แค่ความขยัน แต่ลืมให้ทานไว้ ก็ไปไม่รอด แต่คนที่มีสติ และไม่ลืมที่จะให้ทานนั้น จึงจะอยู่ได้ อย่างที่โบราณบอกว่า แข่งเรือแข่งพายแข่งกันได้ แต่แข่งบุญวาสนาบารมี แข่งกันไม่ได้ นี้คือสติ ในขั้นของการให้ทาน มีความสำคัญในการดำรงชีวิตเป็นอย่างยิ่ง

สติขั้นที่ ๓ คือ สติไม่ลืมที่จะรักษาศีล เห็นได้ว่า ผ่านปีใหม่มาเพียงไม่กี่วัน ก็มีคดีอาชญากรรมเกิดขึ้นมากมาย ฆ่ายกครัว ฆ่ายกตระกูล แล้วสุดท้ายก็ฆ่ายกวัด ฆ่ากันอย่างนี้ เพราะลืมตั้งสติที่จะรักษาศีล ถ้าขาดสติลืมรักษาศีล แล้วเราฆ่าไป ๑ ชีวิต เราเองจะต้องถูกฆ่าไปอีก ๕๐๐ ชาติ เมื่อไม่มีสติ ไม่มีสัมปชัญญะ พอรู้สึกเจ็บแค้น ไม่พอใจ อยากฆ่า

ก็ฆ่ากัน อยากทำร้ายก็ทำร้ายกัน เราทำด้วยความแค้นอาฆาตพยาบาท แต่เราจะต้องโดนสะท้อนย้อนกลับด้วยแรงกรรมอีก ๕๐๐ ชาติ คุ้มไหม ไม่คุ้ม แต่เนื่องจากเราขาดสติในการจะรักษาศีล คุกไม่กลัว นรกไม่กลัว ขอชำระความแค้น ความไม่พอใจก่อน สุดท้าย เมื่อถูกจับติดคุกก็ดี หรือลงนรกก็ดี ตอนนั้นก็ไม่มีใครช่วยเราได้

เรื่องสติ ที่จะบำเพ็ญกุศลกรรมบถในการรักษาศีลนี้ จะเห็นได้ชัดในตอนนี้ที่ทั่วโลกกำลังระส่ำระสายจากสภาพอากาศวิปริต เกิดปรากฏการณ์เอลนีโญ ลานีญา ขึ้นมา คนก็ไปโทษธรรมชาติ เกิดร้อนจัด แล้งจัด หนาวจัด แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด น้ำท่วม โคลนถล่ม ก็เอาแต่โทษธรรมชาติ แต่ความจริงเป็นเรื่องของอุตุนิยาม อุตุนิยามนี้ เป็นแรงผลักดันจากไหน ก็มาด้วยแรงผลักดันจากกรรมนิยาม คือเมื่อคนขาดสติในการดำรงชีวิตแล้ว ศีลก็ไม่รักษา ก็ฆ่ากันเอง ทำลายทรัพยากรธรรมชาติจนสุดท้าย ก็ออกมาในรูปของอุตุนิยาม คือดินฟ้าอากาศวิปริตไปหมด เราก็ไปโทษว่าเป็นเพราะธรรมชาติ แต่จริงๆ แล้ว มาจากการที่เราไม่มีสติที่จะบำเพ็ญกุศลกรรมบถ ในการรักษาศีล คือเพราะไม่รักษาศีลนั่นเอง

ปุจฉา : ในคำสอนของพระพุทธองค์ที่เปรียบคนประมาทว่าเหมือนคนที่ตายแล้ว ทำไมจึงเปรียบอย่างนั้นเจ้าคะ

วิสัชนา : คนประมาทเหมือนคนที่ตายแล้วจริงๆ อย่างเช่น คนประมาทข้ามถนน แต่เดินดูโทรศัพท์ที่ถืออยู่ คนขับรถคันแรกเขามองเห็นเขาก็ชะลอให้ข้าม แต่รถคันที่ ๒ มา ไม่ทันเห็นก็ชนกระเด็นทั้งคนทั้งโทรศัพท์ ไปไกลเลย อย่างที่เราเห็นกันบ่อยๆ นี่คือคนประมาทก็เหมือนคนตายแล้ว ในการดำเนินชีวิตนี้ประมาทแว้บเดียว ก็ถึงตายได้ง่ายๆ อย่างเดินมาดีๆ แต่เดินดูโทรศัพท์ เจอทางต่างระดับอย่างทางลงบันได เขาลืมดูทาง มัวใช้แต่โทรศัพท์ ไม่รู้ว่าข้างหน้ามันต่างระดับแล้วจะเกิดอะไรขึ้น ไม่ได้มีรถมาชนหรอก แต่หัวทิ่มคะมำลงไปเอง เพราะอะไร ดังนั้น ผู้ประมาทในการดำรงชีวิต จึงเหมือนชีวิตที่ตายแล้ว เหมือนตายทั้งเป็น

อีกอย่างที่สำคัญมากในตอนนี้ก็คือ เกิดภัยจากธรรมชาติที่โน่นที่นี่ คนที่ประมาทหลับอยู่ พอภัยธรรมชาติมา เช่น โคลนถล่ม กำลังหลับอยู่ก็ตายไม่รู้ตัว ในหลายๆ ประเทศ คนที่กำลังหลับใหลอยู่ พอเกิดภัยธรรมชาติมาก็หนีไม่ทัน ตายเพราะความประมาท คนที่ประมาทจะไม่สามารถป้องกันตัวเองจากภัยอันตรายที่มีมาจากทั้ง ๔ ทิศได้เลย ทำให้เป็นเหมือนคนตายแล้วนั่นเอง เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงตรัสว่าคนประมาทเหมือนคนตายแล้ว

ปุจฉา : ถ้าจะบอกว่า ความไม่ประมาทเป็นยอดของกุศลธรรม ถูกต้องไหมเจ้าคะ อย่างเรื่องรอยเท้าช้างที่กล่าวถึงในอัปปมาทสูตร

วิสัชนา : ใช่ ถูกต้อง อันนี้พระพุทธองค์ตรัสไว้โดยตรงเลยว่า *“อัคคะมักขายะติ”* หมายความว่า ความไม่ประมาทคือยอดของกุศลธรรมเป็นเลิศ

ปุจฉา : ที่พระอาจารย์บอกว่า พระพุทธองค์ตรัสสอนเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา แสดงว่าทรงให้ความสำคัญเรื่องความไม่ประมาทมาก

วิสัชนา: ใช่ ตรัสวันละ ๒ ครั้ง ตอนเช้าถึงเที่ยงวัน ตรัสประโยคนี้ครั้งหนึ่ง แล้วตอน ๔ ทุ่ม ตรัสประโยคนี้อีกครั้งหนึ่ง ทุกวัน วันละ ๒ ครั้ง และก่อนจะปรินิพพาน พระองค์ก็ตรัสเตือนเรื่องนี้อีกเป็นปัจฉิมโอวาทว่า *"หันททานิ ภิกขเว อามันตยามิ โว วยธัมมา สังขารา อัปปมาเทน สัมปาเทถะ"* (ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันว่าสังขารทั้งหลาย ย่อมมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังกิจทั้งปวง อันเป็นประโยชน์ของตน และประโยชน์ของผู้อื่น ให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด) พอตรัสประโยคนี้จบ พระองค์ก็ไม่ตรัสอะไรอีกเลย

ปุจฉา : แล้วมีหลักธรรมข้อไหนบ้างเจ้าคะ ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความไม่ประมาทได้

วิสัชนา : หลักธรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดความไม่ประมาทมีอยู่หลายหมวด เช่น ศึกษาเรื่องศีล เรื่องสมาธิ และเรื่องปัญญา ซึ่งจะเห็นว่า เมื่อมีศีล

คนจะไม่ประมาท มีสมาธิ คนจะไม่ประมาท มีปัญญา คนจะไม่ประมาท แล้วสติระลึกรู้จะมาช่วยเสริมปัญญา จึงมีหมวดธรรมที่ส่งเสริมกันและกันด้วย โดยเมื่อมีสัญญารู้ คือมีจำรู้ขั้นจำรู้ ก็จะไปส่งเสริมสติระลึกรู้ มีสติระลึกรู้ขึ้น ก็ไปส่งเสริมปัญญารู้แจ้งต่อไปได้ หรือพูดได้ว่า สัญญารู้ส่งเสริมสติระลึกรู้ สติระลึกรู้ส่งเสริมปัญญารู้ นั่นคือ ตัวสัญญาเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดสติ ตัวสติเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา

สรุปคือ **จำรู้ - ระลึกรู้ - รู้แจ้ง** เป็นธรรมที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

สำหรับตัวสติ ก็มีหลายเหตุหลายปัจจัยที่จะให้เกิด เหตุปัจจัยแรก คือการสดับตรับฟัง เช่น การฟังข้อมูล หรือการฟังพระสัทธรรม พอฟังเทศน์ฟังธรรมแล้ว ก็เกิดสติเกิดสัมปชัญญะขึ้นมา และมีการเตือนสติ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า *"อัตตนา โจทยัตตานัง"* จงเตือนตนด้วยตนเอง ซึ่งก็คือ *"อัตตา หิ อัตตโน นาโถ"* ตนนั้นแหละ เป็นที่พึ่งของตน

เหตุปัจจัยสำคัญที่สุด ที่ทำให้เกิดสติได้ คือ **โยนิโสมนสิการ** ดังที่อวิชชาสูตรบอกว่า การทำไว้ในใจโดยไม่แยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมยังความไม่มีสติสัมปชัญญะให้บริบูรณ์ แต่ก่อนจะเกิดโยนิโสมนสิการได้นั้น ก็ต้องมีหลายอย่างนำมาก่อน คือ ๑) *ปุพเพกตปุญญตา* คือ ทำบุญไว้ในชาติปางก่อน ๒) *อัตตสัมมาปณิธิ* ตั้งตนไว้ชอบ ๓) *ปฏิรูปเทส* คืออยู่ในประเทศที่สมควร ๔) *สัปปุริสสังเสวะ* เข้าไปคบหาท่านผู้รู้ ๕) *สัทธัมมัสสวนะ* ได้ฟังพระสัทธรรม เมื่อมีสิ่งเหล่านี้แล้ว และเคยทำบุญไว้ในชาติปางก่อนแล้ว ก็ตั้งจิตคิดที่จะพัฒนาตนเอง แล้วโยนิโสมนสิการก็เกิด เมื่อโยนิโสมนสิการเกิด

สติก็เกิด ฉะนั้น แม้จะมีหลายเหตุปัจจัยที่จะทำให้มีสติเกิดได้ แต่ที่สำคัญมากที่สุดคือมีโยนิโสมนสิการ หรือการสดับตรับฟังพระสัทธรรมมาก่อน แล้วสติก็พร้อมที่จะเกิด

ปุจฉา : แล้วหลักธรรมบางหมวด อย่างเช่น อปริหานิยธรรม คือธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ก็เป็นเรื่องหลักของความไม่ประมาทเหมือนกันใช่ไหมเจ้าคะ และมีหมวดอะไรอีกบ้าง

วิสัชนา : อปริหานิยธรรม คือ ให้มีสติ ระลึกรู้อยู่กับปัจจุบัน อย่างข้อ ๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ คือหมั่นประชุมกัน หรือพร้อมเพียงกันประชุมก็ดี ถ้าเราลืมการประชุมล่ะ หรือไม่พร้อมเพรียงกันประชุม เหตุก็เนื่องมาจากการขาดสตินั่นแหละ ฉะนั้น สติจะครอบคลุมเรื่องนี้อยู่อีกทีหนึ่ง

ในธรรมหมวดอื่นๆ เช่น ในโพชฌงค์ ๗ ก็มีสติสัมโพชฌงค์ ในสติปัฏฐาน ๔ ก็จะมีตัวสติเป็นหลัก ในมรรคมีองค์ ๘ ก็มีสัมมาสติ และในธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง ซึ่งเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดความพลั้งเผลอหรือผิดพลาด ก็คือ **สติ** ความระลึกได้ และ **สัมปชัญญะ** ความรู้ตัว

ปุจฉา : เรื่องความไม่ประมาทนี้ ไปเกี่ยวข้องกับเรื่องไตรลักษณ์อย่างไรบ้างเจ้าคะ

วิสัชนา : ถ้ามีความไม่ประมาท ก็จะเห็นแจ้งในไตรลักษณ์ การเห็นว่าตัวเราตัวเขา เป็นแค่รูปแค่นาม ก็คือการฝึกการเจริญสติ ซึ่งมีสติขั้น ๑ สติขั้น ๒ สติขั้น ๓ พอเป็นการฝึกสติขั้น ๔ ก็คือเอาสติเข้าไปตั้งไว้ที่ กาย เวทนา จิต ธรรม จะได้เห็นว่า กายไม่สวยไม่งาม เวทนาเป็นกองแห่งทุกข์ เห็นว่าจิตนี้มันไม่เที่ยง เห็นว่าธรรม

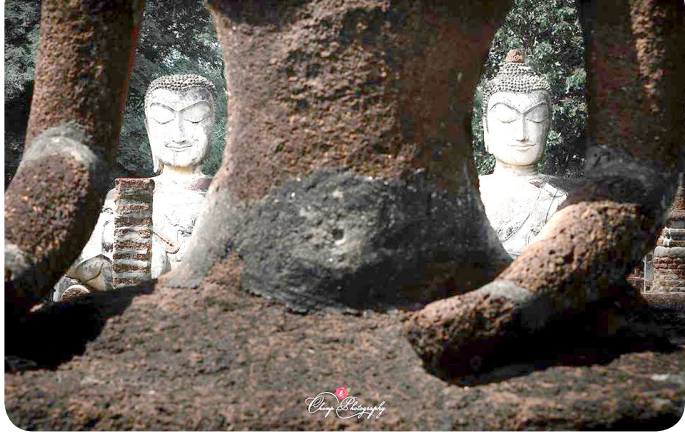

ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน คือเมื่อเจริญสติแล้ว จะเห็นกายานุปัสสนานี้ ว่าไม่สวยไม่งาม พอไปดูเวทนาล่ะ เราก็ได้เห็นว่า ที่คิดว่าเป็นสุข แท้จริงมันก็เป็นทุกขเวทนา พอไปตามดูจิตล่ะ ก็คิดได้ว่าตั้งแต่เกิดมานี้ กายของเราเปลี่ยนแปลง แต่ใจดวงเดิม แต่พอตามดูจิต จิตนี้ของเราเปลี่ยนไปแล้วแสนโกฏิขณะ จิตดวงเดิม แต่เกิดดับๆ อยู่ตลอดเวลา เห็นอนิจจังทันที ตามดูธรรม ธรรมารมณ์ คือ ขันธ์ ๕ อริยสัจ ๔ หรือนิวรณ์อะไรต่างๆ เหล่านี้ มันก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เป็นอนัตตา ไม่อยู่ในบังคับบัญชาที่เราจะสั่งการได้ เพราะฉะนั้น เหตุและปัจจัยมันก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย คนที่เจริญสติอยู่เนืองๆ ก็จะเห็นความเป็นทุกข์จากเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จะเห็นความไม่เที่ยงจากจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน จะเห็นความเป็นของไม่ใช่ตัวตนจากธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ปุจฉา : ในเรื่องของคารวะ ๖ ที่พระอาจารย์เคยสอน มีข้อหนึ่งที่พูดถึง อัปปมาทคารวตา

วิสัชนา : คารวะ ๖ คือ ๑) *พุทธคารวตา* เคารพในพระพุทธเจ้า ๒) *ธัมมคารวตา* เคารพในพระธรรม ๓) *สังฆคารวตา* เคารพในพระสงฆ์ ๔) *สิกขาคารวตา* เคารพในไตรสิกขา ๕) *อัปปมาทคารวตา* เคารพในความไม่ประมาท ๖) *ปฏิสันถารคารวตา* เคารพในการปฏิสันถาร และอีกพระสูตรหนึ่งยังมี *สมาธิคารวตา* เคารพในสมาธิด้วย แต่ที่สำคัญ ทั้ง ๒ พระสูตรนี้ มีข้อ

ที่เหมือนกันคือ **อัปปมาทคารวตา** เคารพในความไม่ประมาท จะมีเหมือนกันทั้งสองแบบ

ปุจฉา : แสดงว่าทรงให้ความสำคัญมากเลย

วิสัชนา : เจริญพร คือในคารวะ ๖ นี้ จะเห็นว่า การเข้ามาในศาสนา ต้องรู้จัก *พุทธคารวตา* เคารพในพระพุทธเจ้า *ธัมมคารวตา* เคารพในพระธรรม *สังฆคารวตา* เคารพในพระสงฆ์ และพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จะสมบูรณ์ได้นั้น ต้องมี *สิกขาคารวตา* เคารพในไตรสิกขา ที่สำคัญ จะไปให้ถึงไตรสิกขาได้นั้น ก็ต้องมีอัปปมาทคารวตา เคารพในความไม่ประมาทก่อน จึงมีความสำคัญมาก อัปปมาทคารวตา จะเกิดขึ้นได้ เพราะมี *ปฏิสันถารคารวตา* เคารพในการปฏิสันถาร พอปฏิสันถารแล้ว ก็ฟังเทศน์ฟังธรรม ฝึกสติ การฝึกสติจะให้สมบูรณ์ได้ ก็ต้องน้อมระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตามลำดับ

ปุจฉา : "**เทวทูต**" ที่จะมาเตือน ให้คนเราเห็นคติธรรมดาของชีวิต ก็คือท่านมาเตือนให้เราไม่ประมาท เหมือนกันใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร เทวทูตคือเตือนให้มีสติ เตือนว่าอย่าประมาท เหมือนกับเทวทูตที่อยู่ในนรกก็เช่นเดียวกัน คือให้เราระลึกถึงบุญถึงกุศล เทวทูตที่ปรากฏตอนพระโพธิสัตว์จะเสด็จออกผนวช ให้เห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย สมณพราหมณ์ เพื่อเตือนว่า ไม่มีใครหนีความแก่ไปพ้น ไม่มีใครหนีความเจ็บไปพ้น ไม่มีใครหนีความตายไปพ้น นี่คือเทวทูตมาเตือนพระโพธิสัตว์ และสุดท้ายก็มาเป็นเทวทูตอีกรูปแบบหนึ่ง คือเป็นสมณพราหมณ์ เพื่อเตือนว่า จะพ้นจากสิ่งนี้ได้ ก็ต้องออกบวชเท่านั้น อันนี้ก็คือเป็นเทวทูตมาเตือนสตินั่นเอง

ปุจฉา : พระพุทธพจน์เกี่ยวกับความไม่ประมาทก็มีเยอะเลยนะเจ้าคะ

วิสัชนา : เยอะมาก ในพระไตรปิฎกมีอยู่หลายบท หลายที่ บางที่ใช้คำว่า "อัปปมาทวรรค" เลย คือส่วนที่ว่าด้วยความไม่ประมาทซึ่งมีเป็นวรรคเลย ไม่ใช่แค่เพียงพระสูตรเดียว

ปุจฉา : เช่นภัทเทกรัตตสูตร ที่พูดถึง "ผู้มีราตรีเดียวเจริญ" ใช่ไหม เจ้าคะ

วิสัชนา : หมายความว่า ผู้มีราตรีเดียว แต่มีความเพียรอยู่เป็นนิตย์ คือมีสติ ไม่ประมาท ย่อมประเสริฐกว่า ผู้มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี แต่ไม่ตื่น หรือไม่มีสติ การมีสติตื่นอยู่เป็นนิตย์ ก็คือคืนนั้นเขามีสติตื่นอยู่ตลอดคืน สตินี้คือธรรมที่เป็นเครื่องตื่นอยู่เสมอ เขาบำเพ็ญเพียรทั้งคืน ดังนั้นแม้จะเป็นคืนเดียว ที่เขามีชีวิตอยู่ แต่ก็ยังดีกว่าคนมีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีความเพียร ขาดการตื่น ขาดสติอยู่ ยังหลับใหลอยู่ ธรรมที่เป็นเครื่องตื่นคือสติ ส่วนธรรมที่ทำให้หลับใหลคือโมหะ ฉะนั้น การมีสติอยู่เพียงคืนเดียว ก็เป็นชีวิตที่ประเสริฐกว่าคนที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี แต่หลับใหล ซึ่งเป็นคนที่ขาดสติ คนที่มีสติย่อมจะไม่หลับใหล

ถ้ามีสติ เราจะหาทรัพย์สินเงินทองด้วยหลักการเช่นนี้แหละ ถ้านึกได้อย่างนี้แล้ว ก็จะเห็นว่า คนที่มีสติจะไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน ไม่ทำให้คนอื่นไม่ว่าใครก็ตามต้องเดือดร้อน และไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน ทั้งชาตินี้และชาติหน้า ตัวสตินี้จะทำให้เราระลึกได้เร็ว เช่นเมื่อเกิดเผลอไป เดี๋ยวก็ระลึกได้อ้าว มีสติขึ้นมาแล้ว เผลอไปอีก เดี๋ยวก็มีสติขึ้นมาอีก คนที่มีสติ จึงสามารถระลึกได้ รู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ถ้าเรามีสติ เราจะไม่มีการกระทบกระทั่งกับผู้ใดทั้งสิ้น

ปุจฉา : สาธุเจ้าค่ะ ขอความกรุณาพระอาจารย์สรุปความหมายของคำว่าไม่ประมาทอีกครั้ง โดยโยมจะลองตั้งเป็นคำถามดูว่าใช่หรือเปล่า อย่างเช่น ถ้าการเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ คือความไม่ประมาท แล้วความไม่เผลอไม่เลินเล่อ ไม่ปล่อยปละละเลย ก็คือสติทั้งหมดเลยหรือไม่เจ้าคะ

วิสัชนา : ใช่ สติคือ ไม่หลงลืม ไม่เผอเรอ ไม่ประมาท

ปุจฉา : พระอาจารย์มีอะไรจะเตือนญาติโยมเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาทบ้าง

วิสัชนา : ตอนนี้ต้องมีสติ อย่างเช่นฝุ่นละอองกำลังเป็นพิษมาก ก็ต้องมีสติในการหาปัจจัย ๔ คือจะทำมาหากินอะไรก็แล้วแต่ จะประกอบอาชีพอะไรก็แล้วแต่ ถ้ามีสติ เราจะไม่ปล่อยมลพิษไปสู่คนอื่น ถ้ามีสติ เราจะไม่ทำลายสภาพแวดล้อม พอมีสติแล้ว ก็จะรู้ว่า เราไม่ได้อยู่คนเดียวบนโลกนี้นะ เราอยู่กับคนอีกหลายคน ฉะนั้น จะทำกิจอันใดก็ตาม ต้องคำนึงถึงผู้อื่น อกเขาอกเรา ประโยชน์เขาประโยชน์เรา

ปุจฉา : *"อัปปมาทสัมปทา"* แปลว่าอะไรเจ้าคะ

วิสัชนา : อัปปมาทสัมปทา แยกเป็น *"สัมปทา"* แปลว่า ความถึงพร้อม และ *"อัปปมาทะ"* คือ ด้วยความไม่ประมาท อัปปมาทสัมปทา ก็คือ ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท

ปุจฉา : เพื่อให้มีสติถึงพร้อมได้ ก็ด้วยการฝึกอย่างที่พระอาจารย์แนะนำไว้ ใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร

กราบนมัสการขอบพระคุณมากเจ้าค่ะ

ธรรมปริทัศน์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ ปยุตฺโต)

อนิจจตา

บอกความจริงให้ ใยคนไทยยังใช้ไม่เป็น

ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะสามอย่าง ซึ่งเป็นความจริงของสิ่งทั้งหลาย ตามธรรมดาของธรรมชาติ ที่เราเรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติ ตอนนี้จะไม่อธิบายความหมายของศัพท์ ขอข้ามไปเลย จะบอกแต่ว่า อนิจจตานี้ รู้แล้วจะช่วยให้อย่างนั้นๆ นะ เอาผลเลย จะพูดในแง่ของผล ส่วนที่ว่าอนิจจตา คือ ความไม่เที่ยงเป็นอย่างไรนั้น ตอนนี้ไม่พูดละ ถือว่าครูอาจารย์ทราบกันอยู่แล้ว มาดูผลกันต่อไปเลย ทุกขตา และ อนัตตตา ก็เช่นเดียวกัน

เริ่มด้วยข้อแรก **อนิจจตา** คือความอนิจจัง ข้อนี้มักจะมองกันในแง่ที่ว่า ช่วยให้รู้ทัน แล้ววางใจถูกต้องต่อความจริงของธรรมชาติ แง่นี้

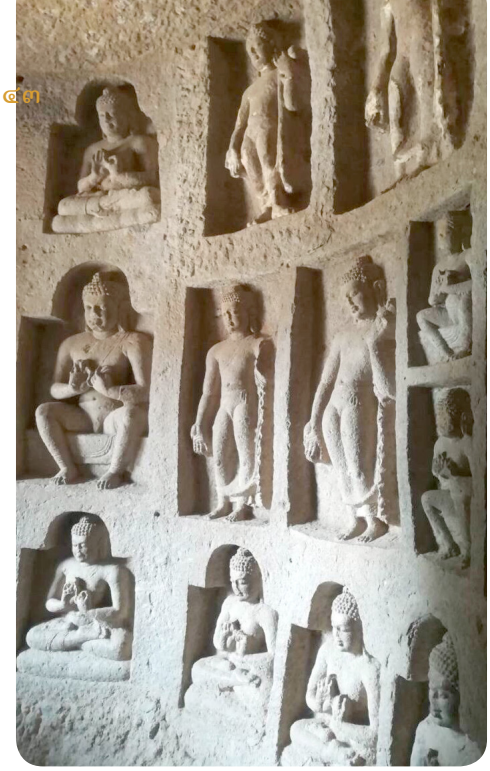

คนไทยเอามาใช้มาก พูดง่ายๆ ว่า อนิจจตานี้เราเอามาไว้ปลง เช่น เวลาเกิดการพลัดพรากแตกหักเสียหาย ก็จะปลงอนิจจัง แล้วก็ปล่อยวาง คือ ปลงอนิจจัง แล้วก็เลยวางได้

จะเห็นว่า ที่พูดกันว่าปล่อยวาง โดยมากจะมาโยงกับหลักอนิจจัง และใน ๓ ข้อ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้น คนไทยจะคุ้นกับข้ออนิจจังนี้มากที่สุด เราคุ้นกันกับข้ออนิจจังมาก เราก็ใช้มันมาก แต่จะใช้อย่างนี้ก็ไม่ว่าอะไร ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า อย่าใช้แค่นี้

สังเกตดูเถอะ คนไทยมักใช้ "อนิจจัง" อย่างนี้ว่า "เอ้อ..สิ่งทั้งหลายมันไม่เที่ยงนะ เกิดแล้ว มันก็ต้องดับ มันมาแล้ว มันก็ต้องไป มันก็เป็นอย่างนี้แหละ อย่าไปทุกข์ไปโศกอะไรกับมันเลย" แล้วก็ให้วางใจ ก็ปล่อยวางได้ หายโศกหายเศร้า อะไรอย่างนี้

นี่ก็เป็นแง่ดีแง่หนึ่งของการใช้อนิจจตาที่คนไทยเอามาใช้มาก แต่บางทีชักจะใช้มากเกินไป คือใช้แต่อย่างนี้ จนกลายเป็นใช้แค่นี้ จึงเตือนว่าต้องระวัง ดังที่บอกเมื่อกี้ว่า

"**จะใช้อย่างนี้ก็ไม่ว่า แต่อย่าใช้แค่นี้**"

ที่ว่า "แต่อย่าใช้แค่นี้" ก็คือต้องเลยไปสู่การใช้ในแง่อื่นด้วย โดยเฉพาะคนไทยนี่ ต้องย้ำแง่อื่นที่ว่านั้น

แง่อื่นนั้นว่าอย่างไร ? ขอให้ดูพุทธพจน์ที่ถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง คือ พระดำรัสสุดท้ายก่อนพุทธปรินิพพาน ที่เรียกว่า ***"พระปัจฉิมวาจา"*** ดังนี้

"วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ"

"สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม

พุทธพจน์นี้

- *วรรคแรก* ตรัสแสดงความจริงแห่งอนิจจตา (บอกว่าสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง จะต้องแตกสลายดับสิ้นดับไป สิ้นไป)

- *วรรคหลัง* ทรงสอนการปฏิบัติตัวเราต่อความจริงนั้น คือ จะใช้ประโยชน์จากความจริงแห่งอนิจจตาอย่างไร (สอนว่า เพราะฉะนั้นจงเป็นอยู่ และทำการทั้งหลาย ด้วยความไม่ประมาท)

สำหรับมนุษย์ปุถุชน พระพุทธเจ้าทรงเน้นการใช้อนิจจตาในแง่ที่ ๒ นี้ เพราะมนุษย์ปุถุชนคือคนทั่วไป มักขาดอัปปมาทธรรม ชอบผัดเพี้ยน อยู่อย่างเรื่อยเปื่อยเฉื่อยชา ปล่อยปละละเลยกันบ่อยๆ (ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว จะไม่ประมาทอยู่ประจำเป็นธรรมดา) ความหมายของอนิจจตาในแง่นี้ เป็นเครื่องเร้าเตือนกระตุ้นให้เราฝึกตน ให้เร่งศึกษา และใส่ใจทำกิจหน้าที่ทุกอย่าง

ทำไมอนิจจตาจึงเตือนเราไม่ให้ประมาท ก็อย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า เพราะสิ่งทั้งหลายมันไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงได้ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม เพราะฉะนั้น ชีวิตของเราจึงปล่อยให้เลวทรามเสื่อมลงก็ได้ หรือจะพัฒนาให้ดีงามเจริญขึ้นก็ได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแปลง เราเคยเป็นอย่างไร ก็ต้องคงอยู่

อย่างนั้นใช่ไหม แต่นี่เพราะมันเปลี่ยนแปลงได้ จึงเป็นโอกาสที่เราจะพัฒนามัน แต่ถ้าเราประมาท เราก็จะเสียโอกาสนั้นไป เพราะสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจังโดยไม่รอใคร เมื่อเราเสียโอกาส เราก็จะเสื่อม เราก็ต้องไม่ประมาท คือรีบใช้โอกาสนั้น ทำการพัฒนาให้ดี

อนิจจตา เป็นสัญญาณบอกแก่ปัญญาชั้นต้นให้เรารู้ตระหนักถึงความจริงที่มองเห็นได้ง่ายสักหน่อยว่า สิ่งทั้งหลายเกิดดับเปลี่ยนแปลงไป แต่รู้แค่นั้นยังไม่พอหรอก เราต้องมีปัญญาที่จะสืบสาวลึกลงไปอีกขั้นหนึ่ง คือปัญญาที่รู้ถึงเหตุปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงนั้น เริ่มตั้งแต่รู้ว่าที่ว่าสิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปนั้น มันไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปลอยๆ นะ แต่มันเปลี่ยนแปลง**ตามเหตุปัจจัย** แล้วมันจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จะเจริญขึ้นหรือจะเสื่อมลงมันก็แล้วแต่เหตุปัจจัยของมัน **ถ้าเราฉลาด มีปัญญา เราก็ไปทำไปจัดการกับเหตุปัจจัยเหล่านั้น**

เมื่อเรารู้เหตุปัจจัยแล้ว ถ้าเรายังทำเหตุปัจจัยที่จะทำให้มันเจริญ มันก็เปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญ ถ้าเราทำเหตุปัจจัยที่จะให้มันเสื่อม มันก็เปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม เพราะฉะนั้น เราก็ศึกษา ให้รู้เหตุปัจจัยทั้งหลายว่าปัจจัยตัวไหนจะต้องแก้ ตัวไหนจะต้องกัน และตัวไหนจะต้องทำให้เกิด ฯลฯ แล้วก็ทำก็จัดการเหตุปัจจัยไปตามนั้น และทั้งหมดนี้ จะปล่อยรอช้าไม่ได้นะ

นี่แหละ เพราะฉะนั้น ท่านจึงให้หลักอัปปมาทธรรมไว้ ว่าให้เป็นอยู่ และทำการทั้งหลายโดยไม่ประมาท

ปล่อยวางไม่ว่า แต่อย่าปล่อยปละละเลย

ย้อนกลับไปดูการใช้ประโยชน์จากความรู้อนิจจตาในแง่ก่อน ที่พูดในตอนต้นว่า ช่วยให้รู้ทัน และวางใจถูกต้อง แล้วก็ทำให้ปลง ให้วางใจว่าเราจะเอาอย่างที่ใจเราอยาก เอาตามความปรารถนาไม่ได้ เพราะสิ่งทั้งหลายมันเป็นไปตามกฎธรรมชาติ มันไม่ได้เป็นไปตามใจอยากของเรา อันนี้เป็นหลักของความจริงที่ทำให้เราปลงใจได้ แต่ปลงใจอันนี้ ก็คือยอมรับความจริง ให้ใจของเราอยู่กับความเป็นจริง ก็ปล่อยวางความอยากได้ เป็นการปล่อยวางทางใจ ปลดปล่อยใจให้เป็นอิสระ ทำให้ไม่ทุกข์ เป็นเรื่องด้านจิตใจ

แต่คนไทยจำนวนมาก พอปล่อยวางแล้วก็กลายเป็นปล่อยปละละเลยด้วย พอปล่อยปละละเลยก็คือประมาท ตอนนี้ อะไรที่ควรจะแก้ไขจัดการ ก็ไม่ทำ ปล่อยหมด อันนี้เสียมาก พอกลายเป็นประมาทแล้วก็หมดกัน เข้าหลัก *"ปมาโท มจฺจุโน ปทํ"* (ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย) ไปเลย อย่างนี้ แทนที่จะดีก็กลายเป็นเสีย เพราะฉะนั้น จะต้องระวังทำความเข้าใจให้ตรงและปฏิบัติให้ถูก

ในการปฏิบัตินั้น การใช้ความรู้อนิจจตาสองแง่ที่ว่ามานี้ สามารถปฏิบัติสอดรับต่อกันไปได้เลย

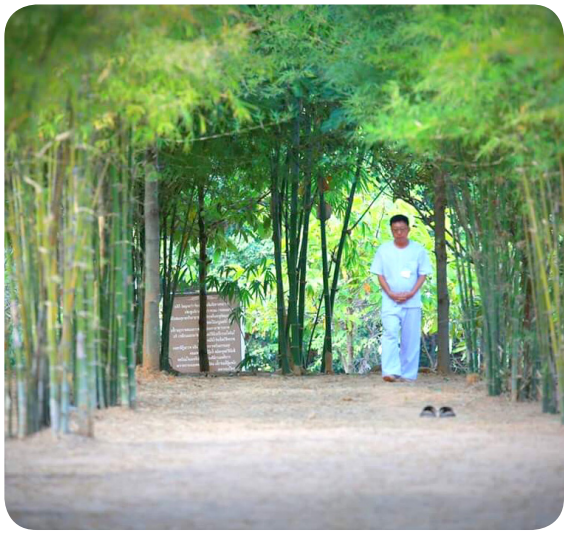

พูดให้เห็นง่ายขึ้น **ปล่อยวางไม่ว่า แต่อย่าปล่อยปละละเลย คือ ใจปล่อยวาง แต่สติปัญญาอย่าปล่อยปละละเลย** หมายความว่า ใจวางเป็นอิสระ ต่อไป ปล่อยให้เป็นเรื่องของปัญญาที่จะมาจัดการ (ใจอยู่ด้านความรู้สึก ส่วนปัญญาอยู่ด้านความรู้)

ตรงนี้ มองให้ชัด จะเข้าไปถึงหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า ให้เป็นอยู่ด้วยปัญญา โดยจะเห็นการทำงานของปัญญาต่อกันเป็นขั้นๆ ไป ในที่นี้มี ๒ ขั้นใหญ่ คือ

ขั้นที่ ๑ เมื่อมีปัญญารู้ความจริงแห่งความเปลี่ยนแปลงที่เป็นอนิจจตา อย่างที่เรียกกันว่ารู้เท่าทันธรรมดา ปัญญาที่รู้ความจริงแห่งธรรมดานั้น ก็ปลดปล่อยจิตใจให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากความรู้สึกบีบคั้นกดดันเป็นทุกข์ เรียกว่าปล่อยวางได้

ขั้นที่ ๒ ปัญญาที่รู้ความจริงแห่งอนิจจตานั้น (โดยมีสติช่วย) รับภาระมาจากใจที่ปล่อยวางได้แล้ว ก็วิเคราะห์สืบลึกลงไปในความเปลี่ยนแปลงนั้น เช่น ให้เห็นเหตุปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง ทั้งข้างร้ายและข้างดี ที่จะพึงจัดการอย่างไร เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุง หรือจัดสถานการณ์ให้ลงตัว ไม่ละเลยปล่อยเรื่องทิ้งไว้ (จากนั้น ก็อาจจะต่อไปยังขั้นที่สาม และขั้นต่อๆ ไปอีก เช่น วางวิธีปฏิบัติ จัดดำเนินการเพื่อให้สำเร็จลุจุดหมาย ซึ่งพ้นขอบเขตของเรื่องที่จะพูดในที่นี้) นี่คือขั้นตอนของการใช้ความรู้อนิจจตาในแง่ความไม่ประมาท

เป็นอันว่า เรื่องอนิจจัง-อนิจจตานี้ มีจุดเน้นอยู่ที่การใช้ปัญญาในทางของความไม่ประมาท พระพุทธเจ้าเองทรงเน้นนักเรื่องอนิจจตาในแง่ที่จะไม่ประมาทนี้ จึงตรัสเรื่องอนิจจังโยงไว้กับความไม่ประมาทเสมอไป แม้จนกระทั่งจะปรินิพพาน ดังที่ขอย้ำเรื่องปัจฉิมวาจา (เรามักเขียนว่าปัจฉิมโอวาท) ที่ว่า *"วะยะธัมมา สังขารา, อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถะ"* (สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา, จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม)

ปัจฉิมพุทธพจน์นี้มีความหมายอย่างง่ายๆ ว่า ความจริงมีอยู่ว่าสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เมื่อมันไม่เที่ยง เราจึงนอนใจไม่ได้ สิ่งที่เรากำลังพบประสบอยู่ ที่เราพอใจ ต้องการอยู่นี่ มันอาจจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่น หรือสิ่งที่เราไม่ชอบใจ ไม่ต้องการ ก็อาจจะเกิดขึ้นมา เพราะมีเหตุปัจจัยหลากหลายที่จะให้เป็นไปได้ต่างๆ เมื่อมันเปลี่ยนแปลงไป ถ้าเราไม่ได้เตรียมการอะไร ไม่ได้ใช้ปัญญาที่จะหาทางจัดแจงป้องกันแก้ไข มัวนอนใจอยู่ เรียกว่า ตกอยู่ในความประมาท เราก็จะแย่ เพราะฉะนั้น ท่านจึงให้ไม่ประมาท ไม่ให้นอนใจ ไม่ให้ผัดเพี้ยน ก็คือต้องหาความรู้ความเข้าใจ ใช้ปัญญา พยายามป้องกันเหตุแห่งความเสื่อม และสร้างเหตุแห่งความเจริญไว้ตลอดเวลา

การศึกษาที่แท้ อยู่บนฐานความจริงของธรรม

การที่เน้นด้านไม่ประมาทนี้ อย่างน้อยก็เท่ากับดุลไว้ มิฉะนั้น บางคนจะไปใช้เฉพาะในแง่ปลงใจ ปล่อยวาง แล้วบางทีก็เลยกลายเป็นปล่อยปละละเลย เรื่อยเปื่อย กลายเป็นได้ผลตรงข้ามกับที่พระพุทธเจ้าทรงสอน ท่านสอน

ให้รู้อนิจจัง เพื่อจะได้ไม่ประมาท กลายเป็นรู้แล้วยิ่งประมาทไปเสียนี่

ยิ่งกว่านั้น บางคนไปคิดแค่ว่า สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง มันก็ต้องเปลี่ยนแปลงไป แล้วก็นึกว่าเออ...มันเสื่อมแล้ว เดี๋ยวมันก็เจริญเองแหละ หรือว่ามันเจริญแล้ว มันก็ต้องเสื่อมเป็นธรรมดาอะไรอย่างนี้ ไปๆ มาๆ กลายเป็นลัทธิปล่อยไปตามเรื่องตามราวบ้าง ลัทธิแล้วแต่โชคบ้าง ซึ่งล้วนแต่เป็นมิจฉาทิฏฐิทั้งนั้น

ความจริงไม่ใช่เป็นอย่างนั้น สิ่งทั้งหลายไม่ใช่เปลี่ยนแปลงไปเลื่อนลอย แล้วก็ไม่ใช่ว่ามันจะต้องเปลี่ยนไป อย่างนั้นอย่างนี้ตายตัว ไม่ใช่ว่าเจริญแล้วก็ต้องเสื่อม หรือว่าเสื่อมแล้วก็ต้องเจริญ ถ้าคิด ถ้าเชื่ออย่างนั้น ก็ได้แต่รอความเจริญ หรือรอความเสื่อมอยู่นั่นเอง ทั้งปฏิบัติผิด และกลายเป็นประมาท

เมื่อมันเจริญแล้ว ถ้าเรามีปัญญาดีพอ เราก็ป้องกันเหตุแห่งความเสื่อมได้ แล้วก็ทำให้มันเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญยิ่งขึ้นได้ มันเจริญแล้วเจริญยิ่งขึ้น ก็คือเปลี่ยนแปลง มันเจริญแล้วเสื่อมลง มันเสื่อมแล้วกลับมาเจริญ มันเสื่อมแล้วเสื่อมลงไปอีก มันเจริญแล้วเจริญต่อไป มันเสื่อมแล้วเสื่อมต่อไปอีก ไม่ว่าอย่างไหนก็คือเปลี่ยนแปลง เป็นความเปลี่ยนแปลงในความเจริญบ้าง เป็นความเปลี่ยนแปลงในทางความเสื่อมบ้าง ไม่คงที่ทั้งนั้น และทั้งหมดนั้น จะเปลี่ยนแปลงไปแบบไหน ก็แล้วแต่เหตุปัจจัย

เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว เราก็ไม่ประมาท พยายามทำไม่ให้มันเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม ทำให้มันเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญ โดยการศึกษาให้รู้เข้าใจ และทำการจัดการที่เหตุปัจจัย เราต้องพยายามอย่างนี้

ให้ดูหลัก**อปริหานิยธรรม** ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ถ้าปฏิบัติตามหลักการนี้ *"วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ"* แปลว่า "จะหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม"

อ้าว ! ทำไมพระพุทธเจ้าตรัสอย่างนั้นล่ะ บอกว่าเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม พระองค์ตรัสอย่างนี้ ไม่ขัดหลักอนิจจัง - อนิจจตาหรือ ตามหลักอนิจจตานั้น มันน่าจะเจริญแล้วต้องเสื่อม แต่นี่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าเธอปฏิบัติตามนี้แล้ว จะมีแต่เจริญ หวังได้แต่เจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม

ดูให้ชัดนี่ไม่ได้ขัดกับหลักอนิจจังแต่อย่างใดเลย เพราะอย่างที่บอกแล้วว่า เจริญต่อไปก็คือเปลี่ยนแปลงนั่นแหละ แต่มันเปลี่ยนไปในทางเจริญต่อไปหรือเจริญยิ่งขึ้น คำว่า "เจริญ" คือเปลี่ยนแปลง แต่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่น่าปรารถนา คำว่า "เสื่อม" ก็คือเปลี่ยนแปลง แต่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่พึงปรารถนาก็เท่านั้นเอง

แต่บางคนไปเข้าใจผิด แล้วเห็นเลยเถิดไปว่า เปลี่ยนแปลงคือ เจริญแล้วต้องเสื่อม เสื่อมแล้วต้องเจริญ เลยกลายเป็นลัทธิปล่อยไปตามลมตามแล้ง แล้วแต่โชคชะตา รอให้มันเป็นไปเอง อะไรทำนองนั้น ซึ่งท่านเรียกว่าลัทธิ *อเหตุกวาท* ที่เป็นลัทธิเดียรถีย์ เป็นมิจฉาทิฏฐิ พระพุทธเจ้าตรัสว่าเสียหาย ทำให้คนไม่มีเรี่ยวแรงที่จะทำการ ไม่เป็นไปเพื่อการกระทำ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ หรือพูดให้เต็มว่า เป็นศาสนาแห่งการศึกษาให้รู้และทำการให้ตรงเหตุปัจจัยด้วยปัญญาที่รู้เข้าใจ ไม่เป็นศาสนาที่ปล่อยเลื่อนลอยรอคอยเรื่อยเปื่อย ที่เรียกกันว่าเป็นความประมาท

เป็นอันว่า หลักอนิจจตา ให้รู้ทัน แล้ววางใจถูกต้องต่อความจริงของธรรมชาติ ในแง่นี้ ใจเรารู้ว่าความจริงมันเป็นอย่างนั้น เราเอาตามใจอยากไม่ได้ เราก็วางตัณหาลงไป แล้วก็ไม่เกิดความทุกข์มาบีบคั้นจิตใจมากนัก จนกระทั่งเมื่อรู้ทันถึงความจริงเต็มที่ ก็ไม่ทุกข์เลย แต่พร้อมกันนั้น อีกด้านหนึ่ง เราเอาความรู้ไปใช้ในการทำการต่างๆ ตั้งแต่การฝึกตน โดยไม่ประมาท ทำจริงจังเต็มที่ ตลอดเวลา เมื่อปฏิบัติถูกต้อง ก็ได้ทั้งสองอย่าง

อาตมาเคยใช้คำว่า “ทำจิต” กับ “ทำกิจ”

ทำจิต ก็คือข้อแรก รู้ เข้าใจ เท่าทันความจริง แล้วก็ต้องทำจิตให้ปล่อยวาง ทำจิตให้หลุดออกมาเป็นอิสระ ให้หายทุกข์ เราเรียกกันว่าทำใจได้ เป็นอันว่า ทำจิตใจให้สบาย ไม่ทุกข์ ไม่โศก ไม่เศร้า

ทีนี้ **ทำกิจ** ก็คือ ในแง่ทำกิจกรรมกิจการหน้าที่การงาน เช่น ในการศึกษาพัฒนาตนเองที่เป็นกิจของเรา เราก็ได้ด้วยเช่นกัน คือไม่ประมาท

เป็นอันว่า **ปล่อยวางในการทำจิต และไม่ประมาทในการทำกิจ** เลยได้ทั้งสองแง่

หันมาดูเรื่องของเราแท้ๆ หลักการในเรื่องความรู้ **อนิจจตา**นี้ ก็มาลงตรงเป้าหมายเลยทีเดียว ขอพูดแบบรวบรัดเลยว่า

๑. ความจริงแห่งอนิจจตานี้ คือกฎธรรมชาติที่เป็นฐานรองรับกระบวนการของการศึกษาทั้งหมด เราบอกว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องศึกษา และมนุษย์นั้นศึกษา หรือฝึกหัดพัฒนาได้ เพราะมนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นพุทธะได้ แต่การศึกษาฝึกหัดพัฒนานั้นเป็นไปได้ก็เพราะ **ธรรมชาติมีธรรมดาคือความจริงแห่งอนิจจตา หมายความว่า เพราะสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงได้ ทั้งรูปธรรม และนามธรรม เพราะฉะนั้น มันจึงพัฒนาได้ และจึงเป็นโอกาสที่เราจะพัฒนามัน**

๒. ความจริงแห่งอนิจจตา บอกต่อไปว่า การที่สิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปนั้น มิใช่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยเปื่อยเลื่อนลอย แต่เป็นไปตามเหตุปัจจัย การศึกษาพัฒนามนุษย์ ก็จึงเป็นระบบการแห่งเหตุปัจจัย ซึ่งจะต้องมีความรู้เข้าใจและปฏิบัติจัดการให้สอดคล้องตรงตามระบบสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย *ไตรสิกขา* ก็คือระบบการศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐาน และดำเนินไปสอดคล้องกับธรรมดาแห่งอนิจจตา และความเป็นไปตามเหตุปัจจัยนี้

๓. ความจริงแห่งอนิจจตา บอกด้วยว่า เมื่อสิ่งทั้งปวงเกิดดับแตกสลายเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาตามเหตุปัจจัยนั้น เราจะต้องดำเนินชีวิต และทำการทั้งหลายด้วยความไม่ประมาท เรื่องนี้ก็ต้องบอกต่อไปอีกด้วยว่า **ความไม่ประมาท ที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด เป็นจุดเริ่มของความไม่ประมาททั้งหมด ก็คือความไม่ประมาทในการศึกษา หรือไม่ประมาทในการฝึกศึกษาพัฒนาตน** จะต้องหมั่นปลุกเร้ากระตุ้นเตือนกัน มิให้มัวประมาท อย่าปล่อยเวลาผ่านไปเปล่า ต้องใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในการศึกษา ฝึกฝนพัฒนาตนให้ยิ่งขึ้นไป ให้เป็นกัลยาณชน ให้เป็นอารยชน จนกระทั่งเป็นอเสขชน ในที่สุด

ทั้งหมดนี้ สรุปว่า **การศึกษาที่ถูกต้องตั้งอยู่บนฐานแห่งความจริงของธรรม คือสอดคล้องตรงกับความเป็นจริงแห่งธรรมดาของธรรมชาติ** เป็นการนำเอาความรู้ในความจริงของธรรมดานั้น มาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุดแก่มนุษย์นั่นเอง

ที่มา : จากภาคผนวก หนังสือ สยามสามไตร
จัดพิมพ์ เมื่อ วิสาขบูชา ๒๕๕๒ (พฤษภาคม ๒๕๕๒)

ท่านสามารถติดตามอ่านวารสารโพธิยาลัยทุกฉบับย้อนหลัง ได้ทาง เว็บไซต์วัดจากแดง www.watchakdaeng.com และเว็บไซต์ชมรมกัลยาณธรรม
www.kanlayanatam.com
Line Official id : @kanlayanatam
Facebook Page : Kanlayanatam

พระธรรมเทศนา

พระอาจารย์ชยสาโร

ไม่ทอดธุระ

อาทิตย์ที่แล้ว มีงูจงอางเข้ามาในกุฏิ มันเรียบร้อยมาก พอเราเชิญออกไป มันก็ออกไป ข้อสังเกต ระหว่างเรื่องที่ทำใจง่าย กับเรื่องที่ทำใจยาก เรื่องที่ไม่ชอบแต่ทำใจง่าย ก็คือการเข้าไปอยู่ในป่า ไปนั่งอยู่ในป่า แล้วยุงมากัด ไม่มีใครชอบหรอกยุงกัด แต่ผู้ทรงศีลก็ไม่มีใครตบยุงด้วย ใช่ไหม ทีนี้เมื่อมี ก็เป็นเรื่องที่ไม่มีใครน้อยใจ ไม่มีใครร้องว่า โอ้ ไม่ยุติธรรมเลย ไม่น่ามากัดเราเลย เข้ามาอยู่ในป่า มานั่งสมาธิ มาทำความดี ไม่คิดจะเบียดเบียนใคร ทำไมยุงยังมากัดเราได้ หวังว่าจะไม่มีใครคิดอย่างนั้น

เพราะเราคงถือว่าป่าเป็นที่อยู่ของมัน เราเป็นแขกมาเยี่ยม นี่ก็เป็นที่ของมัน ทำไมจะไม่กัด ก็ตัวเราน่าอร่อยนะสำหรับยุง เราไปนั่งในที่ชอบ ความอุ่นของร่างกาย ก็ส่งสัญญาณ ยุงมันก็มากัดเราตามเหตุตามปัจจัย ตามธรรมชาติตามธรรมดาของยุง ทั้งๆ ที่เราไม่ชอบ เราพยายามจะเลี่ยงเท่าที่จะเลี่ยงได้ จะกางกลด หรือจะทายากันยุงก็แล้วแต่ แต่เราก็ไม่ได้น้อยใจ ไม่ได้ทุกข์ใจว่า เป็นสิ่งที่ไม่น่าเกิดขึ้น

หรือสมมติว่าชงกาแฟ สมมติว่าเป็นกาแฟสำเร็จรูป ก็เทกาแฟลงไป น้ำร้อนลงไป นมสดลงไป น้ำตาลลงไป แล้วก็ชง แล้ว โอ๊ย หวานๆ ถ้าใครเห็นก็ต้องหัวเราะ อ้าว ก็ใส่น้ำตาลตั้ง ๓-๔ ช้อน ทำไมจะไม่หวาน ก็เป็นเรื่องธรรมดา ถ้าไม่ชอบหวาน ก็อย่าไปใส่น้ำตาลมาก เพราะจะหวานหรือไม่หวาน ก็อยู่ที่น้ำตาล เรียกว่าเป็นเรื่องที่... จะว่าไปแล้ว... ก็ใช่เหมือนกัน

ยอมรับว่าสิ่งที่ไม่ชอบคือน้ำหวานเกินไป เราก็ไม่ได้น้อยใจ ไม่ได้โทษว่า โอ้...เราเคยทำบาปกรรมตั้งแต่ชาติก่อนมา วันนี้เจ้ากรรมนายเวรมาเบียดเบียน ทำให้กาแฟเราหวาน หวังว่าจะไม่มีใครคิดอย่างนั้น ยุงกัด เพราะว่าเราไปอยู่ในที่ของยุง เราชงกาแฟ ต้องการขม ต้องการหวาน ก็แล้วแต่เราจะชงอย่างไร

ในเรื่องทั่วไป ทำไมเราจึงเกิดความคิดอย่างนี้บ่อยใช่ไหมว่า ไม่น่าจะเป็นอย่างนี้เลย ทำไมมันเป็นอย่างนี้ ทำไมคนอื่นเขาไม่เห็นเป็นเลย หรือว่าไปเปรียบเทียบว่า แหม เราเป็นคนรักษาศีล เป็นคนเข้าวัด แล้วทำไมเรามีแต่อุปสรรคขัดข้องตลอดเวลา คนนั้นศีลเขาก็ไม่เอา ทำบุญก็ไม่เคยเห็นเขาทำ แต่ทำไมเขาดูสุขสบายเหลือเกิน มันไม่น่าเป็นอย่างนั้นเลย

ที่จริงโลกมันเป็นอย่างนี้เอง ทำไมเขามากลั่นแกล้ง ทำไมเขามาเบียดเบียน ทำไมเขาทำอย่างนี้กับเรา ก็เป็นธรรมดาของโลก เหมือนเราอยู่ในป่า ยุงก็มากัดเรา เราอยู่ในโลก อยู่ในท่ามกลางคนที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น คนที่เขาไม่เกรงใจใคร คนอย่างนี้ก็มีอยู่ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา ไม่ใช่ว่าเพิ่งจะมี มีมาตลอดกาลนาน

คนเห็นแก่ตัวก็มี คนไม่เห็นแก่ตัวก็มี คนมีศีลธรรมที่หนักแน่นก็มี คนมีศีลธรรมที่มีเงื่อนไขว่า รักษาศีลได้เฉพาะเวลาที่รักษาศีลได้ง่าย ดีกว่าไม่รักษาศีล หรือว่าเพราะสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการรักษาศีล เป็นธรรมดาของโลก ธรรมดาของคน ธรรมดาของกิเลสคน ก็พยายามเห็นว่ามันเป็นเรื่องธรรมดา มันเป็นไปได้ทุกอย่าง

นักภาวนา คือ นักศึกษาชีวิต ศึกษาความเป็นมนุษย์ของเรา พอให้เวลากับการดูตัวเอง เราก็เห็นทั้งสิ่งที่ดีทั้งสิ่งที่ไม่ดี เบื้องต้นคือสิ่งที่ไม่ดีมีมากกว่าดี เพราะคนส่วนใหญ่มักจะใช้ชีวิตตามกระแสของโลก เหมือนปลาไม่รู้จักน้ำ คนไม่รู้จักกิเลส ไม่รู้จักสิ่งที่ขับเคลื่อนพฤติกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือกิเลส เพราะไม่รู้จักกิเลส รู้จักแต่ชื่อ ถ้าเป็นกิเลสที่หยาบ รุนแรง ก็พอจะรู้ได้ แต่ถ้าละเอียดกว่านั้นสักหน่อยหนึ่ง ก็มองไม่เห็นเสียแล้ว

ผู้ที่เฝ้าสังเกตการเคลื่อนไหวของจิตใจตนเองเท่านั้น ที่จะคล่องแคล่ว จะมีวิชาความรู้เกี่ยวกับวิถีจิตใจของมนุษย์ **ผู้ที่ปฏิบัติธรรมถูกทาง ควรจะมีข้อสังเกตได้ว่า จะเป็นคนที่ถูกหลอกลวงได้ยากที่สุด** เพราะการหลอกลวงอาศัยการกดปุ่ม เราจะหลอกคนประมาท หรือคนที่มีความโลภได้ง่าย ความโลภ ทำให้ถูกหลอกได้ง่ายที่สุด ใช่ไหม เพราะว่าคนโลภ เขาจะ

อยากได้กำไรมาก อยากได้กำไรเร็ว อยากได้มากอยากได้เร็ว ถ้าเรารู้อย่างนี้แล้ว โอ้ คนนี้หลอกลวงได้สบายเลย

ผู้ที่ปฏิบัติธรรมถูกทาง ก็จะเหมือนกับเป็นฐานข้อมูล ที่จะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความโลภทุกประเภทอย่างละเอียดมาก ความโลภแบบเปิดเผยเลยก็มี ความโลภที่พยายามตกแต่งให้สวยงามก็มี เราก็ค่อยๆ เรียนรู้ ค่อยๆ เก็บข้อมูลจากตัวเอง แล้วเราจึงจะดูคนอื่นได้ง่ายขึ้น แต่ไม่ถึงขั้นที่เราจะด่วนสรุปใคร หรือว่าตัดสินใครง่ายๆ เพราะนั่นจะเป็นหลุมพรางอีกอย่าง อืม...พฤติกรรมแบบนี้คล้ายๆ กับที่เราเคยเห็น ระวังตัวนะ คือยังไงๆ ก็ต้องมองคนรอบข้างทุกคนว่าบริสุทธิ์ไว้ก่อน จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขามีความผิดจริง แต่เราก็คอยสังเกตไป

อย่างคนเราเวลาพูด ก็จะมีการแสดงออกถึงนิสัยใจคออยู่ตลอดเวลา รู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง ถ้าเราช่างสังเกต เราก็จะรู้เท่าทัน บางทีเราดูการพูดของคน มีทั้ง พูดความจริง - พูดไม่จริง พูดมีประโยชน์ - พูดไม่มีประโยชน์ พูดถูกกาลเทศะ - พูดไม่ถูกกาลเทศะ พูดด้วยความหวังดี - พูดด้วยความไม่หวังดี พูดอย่างสุภาพ - พูดอย่างไม่สุภาพ มันก็มีหลายลักษณะ แต่เราต้องดูนานๆ หรือดูตัวเองก็ดูนานๆ หน่อย

อาตมาจึงพยายามพูดบ่อยๆ ว่า ทำสมาธิจิตไม่สงบ นั้นไม่เป็นประเด็น ไม่เป็นปัญหา หมายความว่า การทำสมาธิไม่ใช่ว่าต้องจิตสงบจึงเรียกว่าทำสมาธิเป็น เป็นคนเก่ง ทำสมาธิได้ดี แต่คนทำสมาธิไม่สงบ แปลว่า ทำเสียเวลาเปล่าๆ การที่ทำสมาธิไม่สงบ นั่นก็คือ ทำความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่สงบในจิตใจ สิ่งที่คอยสร้างปัญหาในชีวิตประจำวัน สร้างปัญหาในบ้านเรา กับคนรอบข้าง สร้างปัญหาในที่ทำงาน สร้างปัญหาในสังคมทั่วไป

ตัวกิเลสที่เราได้ค้นพบระหว่างการทำสมาธิ ไม่ใช่เกิดเพราะทำสมาธิ ไม่ใช่ว่าหากไม่ทำสมาธิ ก็ไม่ต้องยุ่งกับสิ่งเหล่านี้ มันมีอยู่ตลอดเวลา แต่ปกติเราก็ไม่ค่อยอยากจะรับรู้ เราก็ไม่ทัน สิ่งเหล่านั้นจึงคอยบ่อนทำลายความสุขในชีวิตของเราอยู่ตลอดเวลา จะชนะมันได้ ก็ต้องมาทำความเข้าใจกับมันก่อนว่ามันเกิดเพราะอะไร อย่างไร จะป้องกันอย่างไร จะปล่อยวางมันอย่างไร อันนี้คือการปฏิบัติธรรม บางคนเครียด เครียดแล้วก็หงุดหงิดรำคาญ บางคนเครียดแล้วก็เศร้า บางคนเครียดแล้วก็ขี้โมโห ก็มีหลายประเภท ก็เรียนรู้ของเรา เราจะได้ป้องกัน

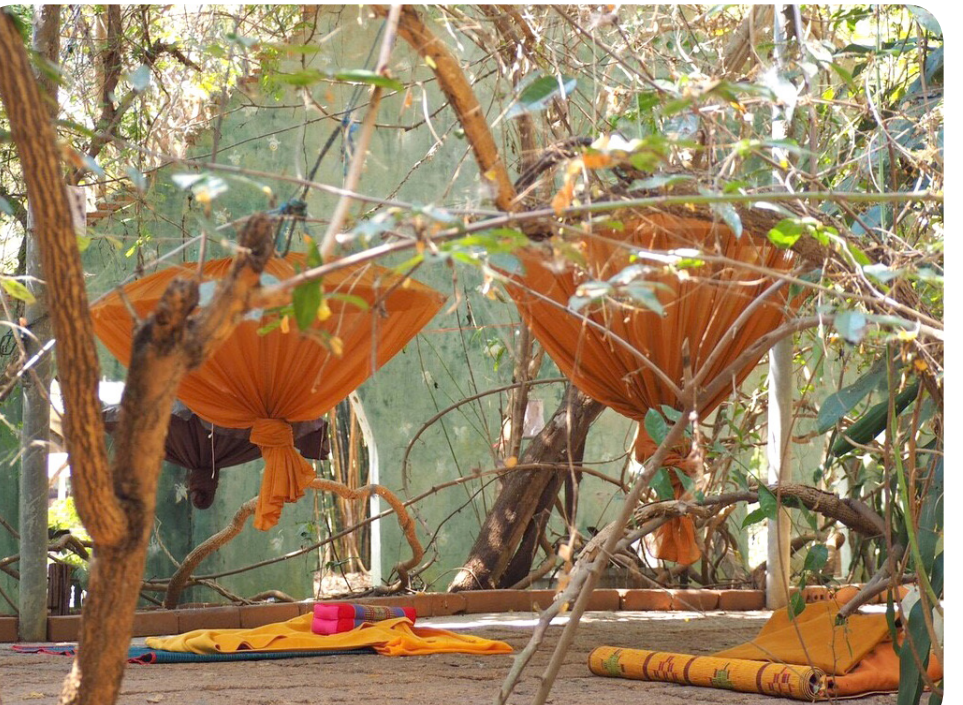

ทางไปสู่ความสงบก็มี ถึงแม้จะไม่ถึงความสงบ เรากำลังทำความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่ไม่สงบ หรือ

สิ่งที่ขัดขวางทำให้เราสงบไม่ได้ ถ้าเราทำความเพียรแล้วความไม่สงบลดน้อยลงในระดับหนึ่งอย่างน้อย ก็เป็นแนวทางแสดงว่า ความไม่สงบ ความฟุ้งซ่าน ความวุ่นวายในจิตใจ ไม่ใช่สิ่งแน่นอน ตายตัว มันมีแปรปรวน มีขึ้นมีลง มีฟุ้งซ่านมากฟุ้งซ่านน้อย มีกังวลมากกังวลน้อย

แม้เรายังไม่ถึงขั้นที่ว่าไม่กังวลเลย ไม่ถึงขั้นที่ว่าไม่ฟุ้งซ่านเลย แต่ก็ยังสามารถที่จะเรียนรู้จากความแปรปรวนของความฟุ้งซ่าน ตามเหตุตามปัจจัย วันนี้ฟุ้งซ่านมาก วันนี้ฟุ้งซ่านน้อย แต่เราสังเกตว่าเรามีสติอยู่กับลมหายใจ ถึงแม้ว่าความวุ่นวายในจิตใจไม่หายทีเดียว มันก็ลดน้อยลงมากเหมือนกัน มันก็เป็นกำลังใจที่แสดงว่า การกระทำนี้มีผล เพียงแต่ว่า ยังไม่มีผลถึงที่สุดเท่านั้นเอง

การปฏิบัติก็มีการขัดเกลา ขัดเกลาของเราไม่ได้หมายถึงขั้นทรมานตัวเอง ถ้าบังคับตัวเองมากไปก็จะหดหู่ใจ แล้วจะท้อแท้ แต่ขัดเกลาหมายถึงดูว่ามันเป็นอย่างไร อย่างพระสงฆ์ช่วงเข้าพรรษา ก็มักจะอธิษฐานอะไรต่างๆ มีการอดข้าวบ้าง ฉันอาหารตกบาตร*บ้าง มีการขัดเกลา สมัยก่อน ตอนที่อาตมาอยู่วัดป่านานาชาติ ช่วงเข้าพรรษา อาตมาจะถามพระใหม่ว่าพรรษานี้อธิษฐานอะไรบ้างไหม เพราะพระจะต้องขออนุญาตก่อน** เพื่อทำความรู้ความเข้าใจ เพื่อเป็นวิชา อย่าไปหวังว่าอดข้าวแล้วจะได้นั่นจะได้นี่ จะกลายเป็นตัณหาไป

อย่างเช่นการอดข้าว การอดข้าวดีไหม พระบางองค์ท่านถือว่าการอดข้าวนี่เป็นอุกฤษฏ์แล้ว การปฏิบัติของเราคงก้าวหน้าจริงๆ แต่เท่าที่สังเกต ก็ขึ้นอยู่กับจริตนิสัยของแต่ละคน ถ้าท่านมีนิสัยค่อนข้างจะรุนแรง มีราคะมาก โทสะมาก การอดข้าวก็จะดี จะทำให้แรงกิเลสซึ่งดูเหมือนจะทับถมจิตใจมันอ่อนลง จะได้พักจากอารมณ์รุนแรงบ้าง แล้วก็มีโอกาสจะตั้งสติได้มากขึ้น แต่ถ้านิสัยไม่เป็นเช่นนั้น พออดข้าวยิ่งตั้งสติยากขึ้น ฟุ้งซ่าน ไม่มีกำลังที่จะระงับความคิดเพ้อเจ้อต่างๆ ก็กลายเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ถ้าเราไม่เคยทำ เราก็ไม่รู้ ก็ต้องลองดูก่อน

บางท่านรักษาอิริยาบถสาม หนึ่งอาทิตย์ หนึ่งเดือน สามเดือน ไม่นอนเลย เอาแต่ นั่ง เดิน ยืน สามอิริยาบถ ฝืนความเคยชินเก่า ดูว่าเป็นอย่างไร ทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ใช่ว่าเพื่อจะได้อะไรสักอย่าง แต่เพื่อจะได้ดู เพื่อจะได้รู้ว่าเป็นอย่างไร

* ฉันตกบาตร หมายถึง ธุดงควัตรข้อหนึ่งที่ตั้งใจไว้ว่าจะฉันเฉพาะอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตเท่านั้น ไม่รับอาหารที่โยมนำมาถวายที่วัด หรืออาหารจากโรงครัวของวัด

** ก่อนอธิษฐานธุดงควัตรข้อไหน พระใหม่ต้องขออนุญาตพระอาจารย์ก่อน เพื่อที่จะทบทวนดูว่า ท่านเข้าใจเหตุผลของการถือธุดงควัตรข้อนั้นถูกต้องหรือไม่

ไม่ถึงกับอดข้าวทีเดียว แต่ลองลดดูบ้างว่าเป็นอย่างไร อย่างฆราวาสก็ทำได้ ในช่วงเข้าพรรษา บางทีอาจจะเอาสักสามเดือนนี้ ไม่ทานอาหารที่ชอบที่สุดสามเดือน ว่าจะเป็นอย่างไร

เรื่องศีลห้าคงไม่น่าจะต้องบอกแล้ว เราควรจะให้ศีลห้ามั่นคง ถ้าเคยดื่มเหล้า ให้งดซะดูว่าเป็นอย่างไรไหม อยากให้เก็บข้อมูล ให้ดูว่าระหว่างดื่มกับไม่ดื่ม ต่างกันอย่างไร คนที่ดื่มมักจะอ้างว่าเขาดื่มไม่มาก ดื่มเพื่อผ่อนคลายความเครียด ดื่มเพื่อเป็นสังคม เป็นต้น ถ้าไม่ดื่มแล้ว จะต้องปล่อยให้เครียดอย่างนั้น หรือใช้วิธีอย่างอื่นไม่ได้หรือ เครียดก็ออกกำลังกาย ทำโยคะ ทำชี่กง นั่งสมาธิ ไม่ได้เลยหรือ ทำไมเลือกดื่มเหล้า นี่คือวิธีของพระพุทธเจ้าจริงหรือ

เราเป็นนักศึกษา นักศึกษาชีวิต ธรรมะก็มีส่วนที่ละเอียดลึกซึ้ง นอกเหตุเหนือผลก็มี แต่ว่าส่วนมากส่วนใหญ่มันก็อยู่ที่การปฏิบัติ อยู่ที่การทดลอง แล้วดู เรียนรู้ เออ...ใช่ ถ้าทำอย่างนี้ รู้สึกจิตใจมีกำลังมากขึ้น ทำอย่างนี้รู้สึกแย่ลง ก็จำเอาไว้ ปรับตัวตามข้อมูลที่เราได้เรียนรู้มา เรากับคนอื่น อาจจะไม่เหมือนกัน เพราะบุญที่เราสะสมไว้แต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน ชาติก่อน เราก็ไม่รู้ว่าเราปฏิบัติธรรมในข้อไหนถึงไหน เปรียบเทียบกันไม่ได้หรอก แต่เราก็รู้ของเรา ว่าทำอย่างไรมันจึงจะดีขึ้น

ก่อนที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่นาน พระสารีบุตรก็เป็นหัวหน้า เป็นผู้นำ ในการจัดเรียบเรียงคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้เป็นหมวดหมู่เพื่อง่ายในการจดจำ ในการถ่ายทอด มีพระสูตร พระสูตรหนึ่ง ซึ่งพระสารีบุตรใช้อบรมพระภิกษุสามเณร ชื่อ **ทสุตตรสูตร** น่าอ่าน น่าศึกษา พระสารีบุตรจัดคำสอนเป็นหมวดหนึ่ง หมวดสอง หมวดสามขึ้นไป หมวดที่หนึ่ง ก็จะมีคำถามอย่างเช่นว่า ธรรมะมีหนึ่งข้อที่ต้องทำความกำหนดรู้มีอะไรบ้าง ธรรมะหนึ่งข้อที่ทำให้เจริญ ธรรมะหนึ่งข้อที่ทำให้เสื่อม ธรรมะหนึ่งข้อที่ต้องรู้เท่าทัน ก็มีอะไรหลายๆ ข้ออย่างนี้ แล้วก็จะมีธรรมะสองข้อ ธรรมะสามข้อ ธรรมะสี่ข้อขึ้นไป น่าอ่าน น่าศึกษามาก

ในบทแรก พระสารีบุตรถามว่า อะไรคือธรรมะหนึ่งข้อ ที่จะต้องภาวนา จะต้องพัฒนา จะต้องมีให้ได้ คำตอบของพระสารีบุตรก็คือ **ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย** คำนี้จะพบค่อนข้างบ่อยในพระไตรปิฎก พระพุทธ-องค์ก็มีสำนวนของพระองค์ว่า **ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม** คือคนส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องอกุศลธรรมมาก ฉันก็ไม่ได้เบียดเบียนใคร ไม่ได้ทำบาปกรรมอะไร คือถือว่าตัวเองเป็นคนดี เพราะไม่เบียดเบียน เพราะไม่ทำบาปกรรมอะไร เป็นต้น ซึ่งบางทีคนรอบข้างก็จะว่า "จริงเหรอ ?" ถ้า "จริง" ต้องถามว่า เข้าข้างตัวเองหรือเปล่า อันนั้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ที่อาตมาอยากจะพูดตอนนี้ก็คือ อันนั้นเป็นมาตรฐานที่ต่ำมาก แล้วไม่ตรงกับที่พระพุทธเจ้า

สอน พระพุทธเจ้าสอนว่า **ทุกคนมีธุระที่ต้องทำ ธุระในกุศลธรรม ไม่ใช่แค่ไม่ทำสิ่งที่ไม่ดี แต่ต้องพัฒนาสิ่งที่ดีงาม ทำกุศลให้ถึงพร้อมด้วย ซึ่งเป็นประโยคหนึ่งในโอวาทปาติโมกข์**

ในคำสอนเรื่องอริยวงศ์ คือคุณลักษณะของพระอริยเจ้าทั้งหลาย และผู้ที่ปฏิบัติเพื่อจะเป็นพระอริยเจ้า มีอยู่ข้อหนึ่งที่ว่า การมีความสุขในการทำกุศลให้ถึงพร้อม ในการทำกุศลธรรม ในการทำให้จิตใจเราสูงขึ้น ดีขึ้น งามขึ้น ถ้าเรามีความสุขได้ ถ้าเรามีความยินดีในการพัฒนาสิ่งดีงามในจิตใจ เราก็จะมีความสุขทุกก้าวที่เราเดิน ไม่ใช่ว่าจะต้องถึงตรงโน้นก่อนถึงจะมีความสุข

ทุกครั้งที่เราทำความดี เราก็ทำคุณงามความดีเพิ่มมากขึ้น วันนี้เราเจริญสติได้มากขึ้น วันนี้เราได้อดทนเรื่องนั้นเรื่องนี้ วันนี้เราไม่ท้อแท้ต่ออุปสรรค มีใครพูดไม่น่ารักกับเรา เราสามารถควบคุมอารมณ์ได้ นี่ก็เป็นคุณธรรมที่เราทำไว้ในวันนี้ วันนี้เราขยันในเรื่องนั้นเรื่องนี้ วันนี้เรารอบคอบทั้งวัน วันนี้เราได้ทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ เป็นต้น

ให้เรายินดีในความงามที่เรากระทำทุกวัน ยินดีในการกระทำสิ่งที่ดีงาม เรียกว่าเป็นการทำธุระ ไม่ใช่คิดว่าเรื่องงานหลักก็คือไม่ทำบาป เรื่องทำความดี ถือเป็นแค่โบนัสที่ทำบ้าง ไม่ทำบ้าง เหมือนเป็นงานเล่น

แต่พระพุทธองค์ตรัสว่า นี่แหละ คือ ธุระ เราต้องไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย ความไม่ประมาทในที่นี้ หมายถึง อย่าไปคิดว่า เพราะเราทำดีไว้บ้างแล้ว หรือว่าทำมามากแล้ว ฉะนั้นเราก็สบายใจได้ ไม่ต้องทำอะไรมากหรอก มันปลอดภัยแล้ว อย่างไรก็ตาม ก็คงขึ้นสวรรค์ ถึงจะไม่นิพพาน เอาแค่สวรรค์ก็พอแล้ว

ที่จริงพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ปุถุชนอยู่ในที่ไม่ปลอดภัย ทุกคนมีคุณธรรม คุณงามความดีที่เราเคยทำไว้ แต่ยังอยู่ในสภาพไม่ปลอดภัย หากว่าเราไม่ทำให้เพิ่มขึ้น มันก็ลดน้อยลงได้ เสื่อมได้ หายก็ยังได้ เป็นไปได้ทั้งนั้น ทำอย่างไรมันจึงจะไม่ลดลง เอาเป็นว่า **ถ้าเราพยายามรักษากุศลไว้ มันยาก วิธีที่ดีกว่านั้นก็คือทำให้เพิ่มมากขึ้น ถ้าสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปเป็นอุปสรรคมากขึ้น เราก็ยังมีนิสัยใจคอในการทำกุศลให้มากขึ้น ไม่ท้อแท้ต่ออุปสรรค**

ทุกวันนี้ เราดูข่าวหรือฟังข่าว เราก็ฟังข่าวแบบนักปฏิบัติ ด้วยการ**ดูความรู้สึก**ของเรา อย่างการดูความรู้สึก เราดูข่าว ดูผู้ร้ายถูกจับติดคุกนานๆ หรือถูกยิงตาย ถ้าเรามีความรู้สึกว่าสมน้ำหน้า นี้เรียกว่าดูข่าวไม่เป็น ถ้าเป็นนักปฏิบัติ เพราะว่าปล่อยให้จิตเป็นอกุศลในระหว่างการรับข้อมูลเข้ามา ต้องดูแลความรู้สึกให้มาก ถึงจะเป็นเรื่องการบ้านการเมือง แต่ถ้าดูแล้วมีการคิดด่า ถึงจะไม่ได้ด่าออกมา ด่าอยู่ในใจ จิตก็เศร้าหมอง เราจะดูไปทำไม โดยเฉพาะในเมื่อดูข่าวเรื่องคนไม่ดี คนที่ทำร้ายบ้านเมือง หรือว่าผู้ร้าย อาจจะเป็นฆาตกร เป็นผู้ข่มขืน เป็นอะไรต่ออะไร ต้องระวังความรู้สึกให้มากที่สุด ไม่อย่างนั้นก็เป็นมโนกรรม

ถ้าหากว่าเราไม่สามารถแผ่เมตตา หรือสร้างความกรุณาว่า ในอนาคต เขาก็ต้องรับผลกรรม น่าสงสารเขา ถ้าจิตไปไม่ถึงขั้นนั้น อย่างน้อยก็ขอให้วางใจเป็นอุเบกขา ดูข่าวเป็นต้องดูความรู้สึกของเราเป็นหลัก

เราดูเรื่องความเปลี่ยนแปลงอะไรต่างๆ เราก็ไม่ได้ดูเพื่อวิตกกังวล เพื่อเครียด แต่น้อม

ไปเพื่อความไม่ประมาท อย่างเมื่อวานอาตมาโทรศัพท์คุยกับโยมแม่ เล่าถึงอากาศที่อังกฤษร้อนอย่างนั้น ร้อนอย่างนี้ ร้อนกว่าปากช่องเสียอีก ตอนนี้กลายเป็นปากช่องเย็นกว่าทางตะวันตก คืออากาศกำลังเปลี่ยนแปลงใช่ไหม อันนี้เรียกว่าผลกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเอง ใน ๒๐๐ - ๓๐๐ ปีที่ผ่านมา กอบโกยทรัพยากรของธรรมชาติเอามาใช้เกิน ใช้ผิด ตอนนี้ธรรมชาติกำลังเล่นงาน อนาคตจะเป็นอย่างไรไม่แน่นอน อาจจะเลวลงไปเรื่อยๆ ทำให้มนุษย์อยู่ได้ยาก หรืออาจจะมีความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นก็ได้ แต่ถ้าเราดู เราฟัง เราอ่าน แบบ

นักปฏิบัติ ทำอย่างไรจึงจะเอาข้อมูลนี้มาใช้เป็นประโยชน์กับชีวิต โอ๊ย ! ในอนาคตจะเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ ไม่รู้ว่าจะอยู่ได้อย่างไร โอ้ ! แย่มากเลย แต่ถ้า โอ้ ! ในอนาคตไม่แน่ไม่นอน แต่จิตใจของเรามีกิเลสเยอะ ไม่รู้จะมีเวลาปฏิบัติธรรมเต็มที่ได้อีกนานเท่าไหร่ สิ่งแวดล้อมกำลังจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่เอื้อมากขึ้นๆ เพราะฉะนั้น ในเวลาที่ยังมีอยู่ เราก็ต้องใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด

นั่นคือการรับข้อมูลเข้ามา ไม่ใช่ว่าอะไรเป็นข่าว เราก็ดู ก็ฟัง ก็อ่าน โดยไม่ต้องดูแลจิตใจ ก็ต้องกลั่นกรองว่าจะฟังมากน้อยแค่ไหน จะบริโภคข่าวมากน้อยแค่ไหน แต่สำคัญที่สุดคือ **การสำรวมจิตใจ** ไม่ปล่อยให้จิตใจเศร้าหมอง เพราะสิ่งที่เราได้ดู ได้ฟัง ได้อ่าน

ในระหว่างการเข้าพรรษา ให้ระวังที่สุดในสิ่งที่ทำให้จิตใจเราฟุ้งซ่านโดยใช่เหตุ บางสิ่งบางอย่างไม่ต้องดูก็ได้ ไม่ต้องฟังก็ได้ เราหาข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นการขัดเกลา ไม่ถึงกับบังคับจนเกินไป แต่ฝึกฝืนความเคยชินบ้าง อย่างการนั่งสมาธิ การปฏิบัติในรูปแบบ ก็พยายามให้สม่ำเสมอทุกวันๆ ไม่เอาแต่ปริมาณเป็นหลักอย่างเดียว เอาคุณภาพให้ดีด้วย แล้วก็เขียนบันทึกแต่ละวัน นั่งสมาธิ เดินจงกรมได้ไหม

วันนี้ได้ประสบการณ์เป็นอย่างไร วันนี้เราได้ทำความดีอะไรไว้ คุณงามความดีที่เรารับเป็นธุระในวันนี้มีอะไรบ้าง ชีวิตของชาวพุทธเป็นชีวิตแห่งการศึกษา ชีวิตแห่งการพัฒนาตัวเอง เราถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐด้วยการฝึก กิเลสมีพลังมากก็จริง แต่ธรรมะมีพลังมากกว่า ถ้ากิเลสยังเหนือธรรมะ แปลว่าเรายังปฏิบัติธรรมไม่ถึงขั้นเท่านั้นเอง **ธรรมะชนะกิเลสได้ ไม่มีกิเลสตัวใดที่ทนต่อพลังธรรม ถ้าเราทำธรรมให้ถึงขั้น** แต่ถ้าเราทำเหลาะๆ แหละๆ ทำบ้างไม่ทำบ้างแล้ว เราก็ท้อแท้ใจ ฉะนั้นความสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง จึงเป็นเรื่องสำคัญ เราต้องเรียนรู้จากประสบการณ์

ความผิดพลาดที่หนักที่สุด คือการไม่เรียนรู้จากความผิดพลาด ถ้าผิดพลาดแล้วถือว่าธรรมดา แต่ถ้าเรียนรู้จากความผิดพลาดก็ได้เป็นกำไรในส่วนหนึ่ง แต่ถ้าผิดพลาดแล้วไม่เรียนรู้จากความผิดพลาด ก็ซ้ำเติมตัวเอง เพราะถ้าไม่เรียนรู้จากความผิดพลาด อีกไม่นานก็จะเป็นอีก ซ้ำซากอยู่อย่างนั้น บางคน

ดูไม่ค่อยดีนะ มีอะไรมาคุยกันไหม คุยเป็นชั่วโมงเลย แต่ถ้าถามผู้ชาย เอ๊ะ...วันนี้ดูไม่ค่อยดีนะ ไม่เป็นไร ไม่มีอะไร ไม่ค่อยจะยอมรับว่าตัวเองมีทุกข์ เหมือนกับจะเสียความเป็นลูกผู้ชาย อันนี้เป็นอุปสรรค ตรงที่ไม่ยอมรับว่าตัวเองมีปัญหา จึงไม่คิดจะแก้ปัญหาในทางที่ถูก ฉะนั้นในสังคมไทย ผู้ชายนี่น่าสงสารนะ ผู้หญิงได้เปรียบมากกว่า

อายุตั้ง ๔๐ - ๕๐ ปี ดูชีวิตเขา ดูเหมือนซ้ำรอยเดิมเลย ปัญหาเดิมมาเป็นแพตเทิร์นเลย ผิดพลาดในเรื่องเดิมไม่รู้กี่ครั้ง ทุกปีๆ เกิดปัญหาเรื่องเดิมๆ ไม่ใช่ว่าไม่ฉลาด แต่เพราะเขาไม่ยอมเรียนรู้จากความผิดพลาด ปัญหาทุกอย่างแก้ได้ แต่ก่อนอื่น ต้องยอมรับด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนว่า ตัวเองทำผิดไปแล้ว

มีคนชอบถามว่า ทำไมผู้หญิงไปวัดมากกว่าผู้ชาย อาตมาว่า ก็มีสาเหตุหลายอย่างนะ ความเห็นของอาตมา อย่างหนึ่งคือ ผู้หญิงได้เปรียบผู้ชายมากคือ ถ้ามีทุกข์ ผู้ชายทำอะไรเลอะเทอะได้ จะไปในทางอบายมุข ทำอะไรเพื่อหนีจากความทุกข์ กลบเกลื่อนความทุกข์ของตัวเอง กลายเป็นเรื่องธรรมดา ผู้ชายก็เป็นอย่างนี้ แต่ผู้หญิงทำไม่ค่อยจะได้ สังคมรังเกียจ เวลาผู้หญิงมีทุกข์จึงบังคับให้ฉลาด ในสังคมไทยเจอทุกข์เหมือนกัน *แต่ผู้ชายทุกข์ อนุญาตให้โง่ ผู้หญิงทุกข์ ช่วยให้ฉลาด* อันนี้ก็เป็นสาเหตุหนึ่ง

อีกสาเหตุหนึ่ง ก็เกี่ยวกับ *อัตตาตัวตน* ผู้หญิงจะยอมรับว่าตัวเองมีปัญหาได้ง่ายกว่าผู้ชาย ถ้าถามผู้หญิง เอ๊ะ...วันนี้ดูไม่ค่อยสบาย

อย่างไรก็ตาม สำคัญที่ว่า ถ้าเราทำถูกต้องตรงตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า แก้ได้ทุกเรื่อง **ความทุกข์ในใจ ไม่มีเรื่องไหนที่จะทนต่อธรรมะของพระพุทธเจ้าได้ เพียงแต่ว่าเราต้องอุทิศตน ต้องน้อมจิตไปสู่ธรรมะ เรื่องนี้หลวงพ่อชาว่า อย่าไปน้อมธรรมะมาสู่จิตใจ หมายถึงว่า ถ้าน้อมธรรมะมาสู่จิตใจ** มักจะเอามาแต่บางส่วนที่ถูกใจ แต่ไม่เอาทั้งหมด เพราะฉะนั้น เราก็ต้องน้อมจิตไปสู่ธรรมะ รับธรรมะทั้งหมดด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน

เราทุกคนมีความหวังถ้าทำ แต่ถ้าไม่ทำมันก็ไม่มีความหวัง แต่ตอนนี้เรายังอยู่ในภาวะไม่ปลอดภัย อย่าประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย ทำให้ดี ถ้าทำดีแล้ว ก็ไม่ใช่คิดว่าเราดีแล้ว พักผ่อนได้แล้ว ไม่ใช่ ดีแล้วก็ต้องให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ทอดธุระในสิ่งดีงาม

ที่มา : พระธรรมเทศนา ปฏิบัติธรรมบ้านบุญ วันอาทิตย์ โดย พระอาจารย์ชยสาโร ณ บ้านบุญปากช่อง นครราชสีมา วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

ความต่างกันของ ความประมาท กับ ความไม่ประมาท

ลำดับ	โดย	ความประมาท	ความไม่ประมาท
๑	ศัพท์	ปมาโท	อัปปมาโท
๒	อรรถ	ความอยู่ปราศจากสติ	ความไม่อยู่ปราศจากสติ
๓	สภาวะ	อกุศลจิตตุปบาทเป็นปฏิปักษ์ต่อสติ ฯ	นามขันธ์ ๔ มีสติสัมปชัญญะเป็นหลัก
๔	ชื่ออื่น	มุฏฺฐสจฺจํ – ความมีสติหลงลืม, สติยา โวสฺสคฺโค - ความปล่อยสติ	สติยา อวิปฺปวาโส - ไม่ปราศจากสติ, นิจฺจํ อุปฏฺฐิตาย สติยา - สติตั้งมั่นเป็นนิจ
๕	ชาติ	อกุศล	กุศล
๖	โสภณ / อโสภณ	อโสภณะ	โสภณะ
๗	เหตุ	อกุ.สเหตุกะ, ทวิเหตุกะ	กุ.สเหตุกะ, ติเหตุกะ (ทวิเหตุกะ)
๘	เวทนา	โสมนัส / อุเบกขา (โทมนัส)	โสมนัส / อุเบกขา
๙	ลักษณะ	ความปล่อยสติไปในกามคุณ ๕	ความไม่ปล่อยสติไปในกามคุณ ๕
๑๐	กิจ	ทำให้หลงลืมในการเจริญกุศล	ทำให้ไม่หลงลืมในการเจริญกุศล
๑๑	อาการปรากฏ	อกุศลที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น กุศลเสื่อมไป	กุศลที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น อกุศลเสื่อมไป
๑๒	เหตุใกล้ให้เกิด	อโยนิโสมนสิการ	โยนิโสมนสิการ
๑๓	อาการเป็นไป	ทุจริต ๓, ทำกุศลไม่เคารพ ไม่ติดต่อ ทอดทิ้งฉันทะ ทอดธุระ ทำแบบกิ้งก่า	สุจริต ๓, ทำกุศลโดยเคารพ ทำติดต่อ ไม่ทิ้งฉันทะ ไม่ทอดธุระ ไม่ย่อหย่อน
๑๔	ผลลัพธ์	เสียประโยชน์ ๒ ทั้งชาตินี้ ชาติหน้า	ได้ประโยชน์ ๒ ทั้งชาตินี้ ชาติหน้า
๑๕	หนทาง	เป็นทางเสื่อม, ทางแห่งความตาย	เป็นทางเจริญ, ทางแห่งความไม่ตาย
๑๖	บุคคล	ชื่อว่าตายแล้ว เพราะคนตายไม่ทำบุญ	ชื่อว่าไม่ตาย เพราะคุณธรรมยังอยู่
๑๗	เป็นเหตุให้ได้	อบายภูมิ, อกุศลวิบาก	สุคติภูมิ, มหัคคตะและโลกุตตระ
๑๘	อุปมา	กิ้งก่า (กกณฺฏโก วิย)	รอยเท้าช้าง (หตฺถิปทํ วิย)

ความไม่ประมาทเป็นเลิศกว่ากุศลธรรมทั้งหลาย เหมือนพระตถาคต (ตถาคโต) เป็นเลิศกว่าสัตว์ทั้งหลาย รอยเท้าช้าง (หตฺถิปทํ) เป็นเลิศกว่ารอยเท้าของสัตว์ทั้งหลาย ยอดเรือน (กูฏํ) เป็นเลิศกว่ากลอนเรือนทั้งหลาย กฤษณา (กาฬานุสาริยํ) เป็นเลิศกว่ารากที่มีกลิ่นหอมทั้งหลาย จันทน์แดง (โลหิตจนฺทนํ) เป็นเลิศกว่าแก่นไม้หอมทั้งหลาย ดอกมะลิ (วสฺสิกํ) เป็นเลิศกว่าดอกไม้มีกลิ่นหอมทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิ (จกฺกวตฺติ) เป็นเลิศกว่าพระราชาทั้งหลาย แสงแห่งพระจันทร์ (จนฺทปฺปภา) เป็นเลิศกว่าดวงดาวทั้งหลาย พระอาทิตย์ (อาทิจฺโจ) เป็นเลิศกว่าสิ่งที่มีแสงทั้งหลาย มหาสมุทร (มหาสมุทฺโท) เป็นเลิศกว่าแม่น้ำทั้งหลาย

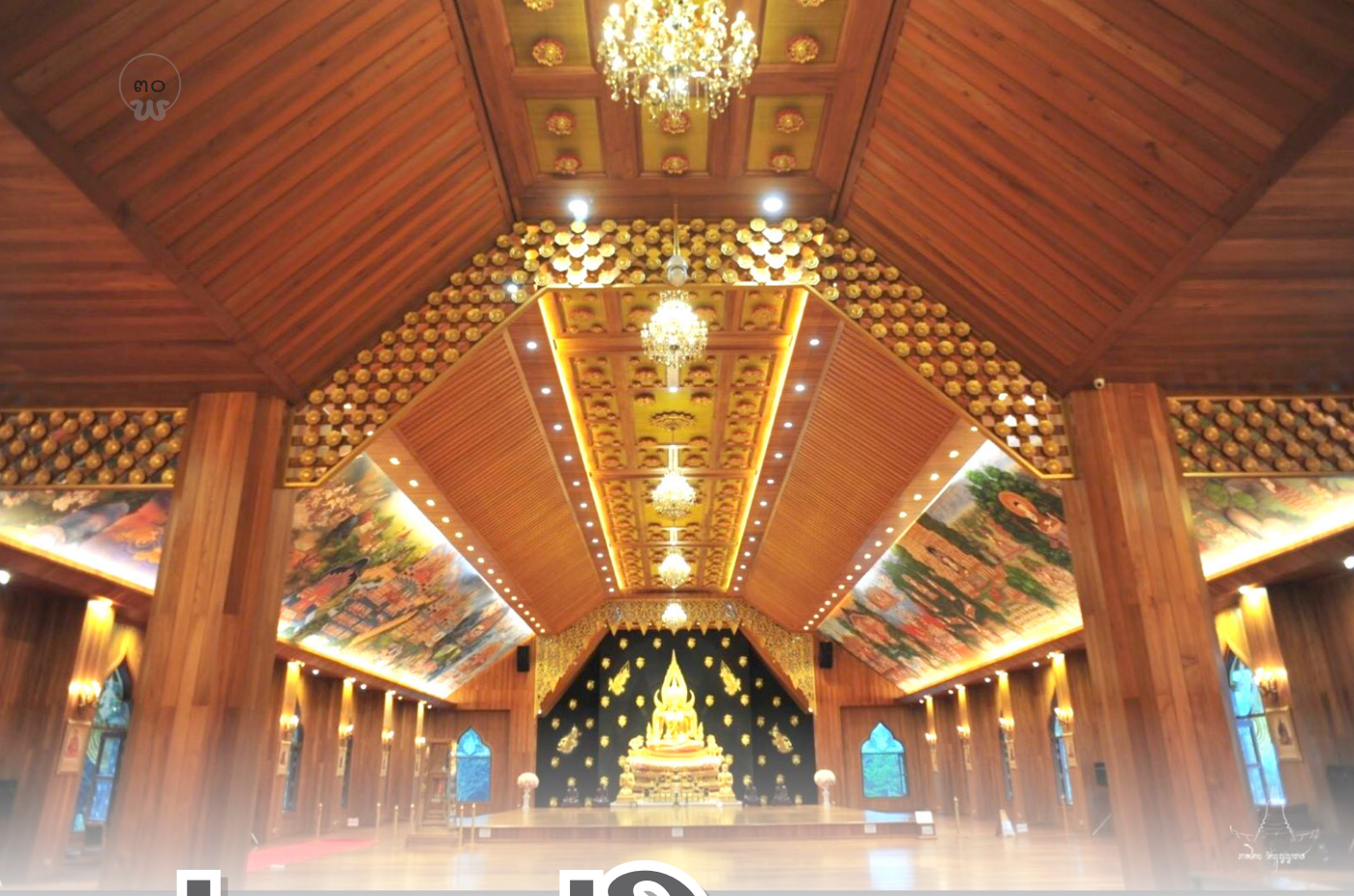

ปาราปริยะ อินทรียสังวรจริยะ

ปัญญาปริทัศน์
ธีรปัญโญ

ปริมาณข้อมูลข่าวสารที่หลั่งไหลท่วมทับเราในทุกๆ เรื่อง ในทุกๆ ที่ มีเรื่องราวเป็นล้านเรื่องทั่วโลก ที่ผลิตขึ้นทุกๆ วัน เกี่ยวกับทุกๆ อย่างที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เราจะเลือกเสพข้อมูลเหล่านี้อย่างไร ที่จะทำให้ชีวิตคงคุณค่า และความหมายชีวิตไว้ได้ ในโลกที่วุ่นวายเหล่านี้ ไหนจะเทคโนโลยีเดิม ที่พัฒนาก้าวเดินไปเรื่อยๆ ไหนจะเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่พัฒนาแบบก้าวกระโดด แต่ก่อนอยู่หน้าจอทีวี ๔ ชม. ต่อวัน ก็จัดว่าเยอะแล้ว แต่ปัจจุบัน เราอยู่หน้าจอโทรศัพท์ แทปเล็ต หรือคอมพิวเตอร์ได้ทั้งวัน กลายเป็นเรื่องปกติไป

สมัยก่อนเมื่อผู้มีอำนาจไม่อยากให้ใครรู้เรื่องอะไร ก็จะมีการเซ็นเซ่อร์ด้วยการปิดกั้นข่าวสารข้อมูล แต่ในสมัยปัจจุบัน การเซ็นเซ่อร์คือการปล่อยข้อมูลข่าวสารที่ล้นเกิน เพื่อที่จะให้ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นท่วมทับเรา ให้หลงประเด็นที่เป็นสาระสำคัญไปเสีย เราจึงไม่รู้ว่าเราควรสนใจในสิ่งใดดี ในเมื่อมันมีข้อมูลข่าวสารเต็มไปหมด สุดท้ายก็ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปกับเรื่องที่ไม่เป็นสาระแทน น่าสังเกตที่ว่าในสมัยโบราณ ผู้ที่มีข้อมูลมากกว่า อาจจะเป็นผู้ที่มีอิสระ หรือเป็นใหญ่ในตัวเองได้มากกว่า แต่ในปัจจุบัน การมีข้อมูลมากๆ อาจจะไม่ทำให้

ชีวิตมีอิสระได้มากกว่า การจะเป็นอิสระหรือเป็นใหญ่ในตัวเองได้ อาจจะหมายถึงการรู้จักคัดเลือกสิ่งที่เราไม่ควรไปใส่ใจกับมันก็เป็นได้ เพื่อจะได้เอาเวลาที่มีอยู่จำกัดในชีวิตไปใส่ใจในสิ่งที่สำคัญและมีความหมายที่แท้จริงแก่ชีวิตเราแทน

ยุคนี้เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตของเราหมดไปกับเรื่องของกามคุณทั้งห้า (รูป - รส - กลิ่น - เสียง - สัมผัส) พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า *กามสัญญา* (ความหมายรู้กาม) เกิดขึ้นเพราะอาศัย *กามธาตุ กามสังกัปปะ* (ความดำริในกาม) เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามสัญญา *กามฉันทะ* (ความพอใจในกาม) เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามสังกัปปะ *กามปริฬาหะ* (ความเร่าร้อนเพราะกาม) เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามฉันทะ *กามปริเยสนา* (การแสวงหากาม) เกิดขึ้นเพราะอาศัย *กามปริฬาหะ* ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อแสวงหากาม ย่อมปฏิบัติผิด ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ

> กามธาตุ ➔ ความหมายรู้กาม ➔ ความดำริในกาม ➔ พอใจในกาม ➔ เร่าร้อนเพราะกาม ➔ แสวงหากาม ➔ ทุจริต ๓

เปรียบเหมือนบุรุษวางคบหญ้าที่ไฟติดแล้วในป่าหญ้าแห้ง หากเขาไม่รีบดับด้วยมือและเท้า เมื่อเป็นเช่นนี้ บรรดาสัตว์มีชีวิต ที่อาศัยหญ้าและไม้อยู่ พึงถึงความพินาศ ย่อยยับไป

ในปัจจุบัน แม้การรักษาศีลห้าซึ่งเป็นศีลทางกาย วาจานั้น ก็ทำกันได้ยาก ส่วนหนึ่งก็เพราะไม่รู้จักรักษาศีลทางใจควบคู่ไปด้วย ***อินทรียสังวร*** เป็น *มนสิกศีล* (ศีลทางใจ) ที่จะช่วยดับไฟเสียแต่ต้นลม เปรียบเหมือนบุรุษวางคบหญ้าที่ไฟติดแล้วในป่าหญ้าแห้ง เขารีบดับคบหญ้านั้นด้วยมือและเท้า เมื่อเป็นเช่นนี้ บรรดาสัตว์มีชีวิต ที่อาศัยหญ้าและไม้อยู่ ก็จะไม่ถึงความพินาศย่อยยับ การมีสติในการเลือกรับสิ่งที่ผ่านเข้ามาทางทวารต่างๆ ก็จะสามารถเปลี่ยนความประมาทมัวเมาในกาม มาเป็นความไม่ประมาทในกุศลธรรมได้ **อินทรียสังวรจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากในการป้องกัน ไม่เปิดโอกาสให้ชีวิตถลำลงไปในทางเสื่อม และไม่ปล่อยโอกาสสำหรับความดีงามให้ผ่านเลยไป**

พูดถึงการสำรวมสังวรอินทรีย์ ก็ควรมาทำความรู้จักกับพระปาราปริยเถระ ผู้บรรลุธรรมได้ด้วยการสำรวมอินทรีย์ คาถาของพระปาราปริยะเถระนั้น ได้เคยนำมาศึกษากันบ้างแล้วในวารสารโพธิยาลัยฉบับที่ ๗ ซึ่งเป็นคาถาที่ท่านได้ปรารภถึงพระภิกษุในยุคหลังพุทธกาลที่พระพุทธองค์และพระเถระสาวก ได้ทยอยปรินิพพานล่วงลับไป ภิกษุที่เหลืออยู่ในเวลานั้นก็มีการปฏิบัติเสื่อมลงไปมาก นับเป็นคาถาที่ซาบซึ้งกินใจ หลายอย่างก็สะท้อนให้เห็นสภาพของภิกษุในยุคปัจจุบันได้อย่างถูกต้องทีเดียว

พระเถระกล่าวคาถาเหล่านั้นแล้ว ก็ปรินิพพานลงในป่านั้นเอง ในฉบับนี้จะขอพาท่านผู้อ่านกลับไปรู้จักกับชีวประวัติของท่าน และวิธีที่ท่านพิจารณา ก่อนที่จะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

พระเถระเป็นผู้มีอธิการอันกระทำแล้วในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ได้สั่งสมบุญไว้ในภพนั้นๆ ท่านเล่า

ไว้ในอัตชีวประวัติของท่านเองว่า ในกาลของพระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสี ท่านได้เคยเกิดเป็นนายพราน ขณะที่กำลังแสวงหาเนื้ออยู่ในป่า ก็ได้พบกับพระศาสดา เกิดมีใจเลื่อมใส ใช้ดอกปทุม มุงบังมณฑปที่ทำด้วยกิ่งไม้ ซึ่งสร้างไว้เป็นเรือนยอด สำหรับให้พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ ได้เสวยปีติโสมนัสอย่างโอฬาร ยืนนมัสการอยู่อย่างนั้นตลอด ๗ วัน โดยนำเอาดอกไม้ที่เหี่ยวๆ ออก มุงบังด้วยดอกไม้ที่ใหม่ๆ สดๆ แทนทุกๆ วัน พอครบ ๗ วัน พระศาสดาเสด็จออกจากนิโรธสมาบัติ ภิกษุและเทวดาทั้งหลาย มาประชุมกันเป็นมหาสมาคม เพื่อฟังพระธรรมกถาอันไพเราะ พระศาสดาทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว ทรงพยากรณ์สมบัติความเป็นสาวกโพธิญาณในพุทธุปบาทกาลนี้แก่เขา แล้วเสด็จหลีกไป ด้วยบุญกรรมนั้น เขาท่องเที่ยวอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธุปบาทกาลนี้ ได้เกิดเป็นบุตรของพราหมณ์มหาศาลคนหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี เมื่อเจริญวัย ได้ชื่อว่า ปาราปริยะตามโคตร ได้เรียนไตรเพท สำเร็จในศิลปะทั้งหลายของพราหมณ์ วันหนึ่งในเวลาพระศาสดาทรงแสดงธรรม ได้ไปยังพระเชตวันวิหาร แล้วนั่งอยู่ท้ายบริษัท พระศาสดาทรงตรวจดูอัธยาศัยของท่าน แล้วจึงทรงแสดง ***อินทริยภาวนาสูตร*** ว่าด้วยการเจริญอินทรีย์ ซึ่งมีข้อความโดยย่อ ดังนี้ :

"สมัยที่พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ที่กัชชังคลานิคม เวฬุวัน ได้สนทนากับอุตตรมาณพศิษย์ของปาราสิริยพราหมณ์ เกี่ยวกับเรื่องการเจริญอินทรีย์ ปาราสิริยพราหมณ์ ได้สอนการเจริญอินทรีย์แก่สาวกของตนว่า *'อย่าดูรูปทางตา อย่าฟังเสียงทางหู'* พระองค์ตรัสแย้งว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้นั้นก็จักเป็นคนตาบอดและหูหนวกทีเดียว เพราะคนตาบอด ไม่เห็นรูปทางตา และคนหูหนวกก็ไม่ได้ยินเสียงทางหู อุตตรมาณพได้ยิน ก็นั่งนิ่งเก้อเขิน คอตก ก้มหน้า ซบเซา หมดปฏิภาณ แล้วพระองค์ก็ตรัสว่า ปาราสิริยพราหมณ์สอนการเจริญอินทรีย์แก่สาวกทั้งหลายนั้น เป็นอย่างหนึ่ง แต่การเจริญอินทรีย์อันยอดเยี่ยมในอริยวินัยนี้ เป็นอีกอย่างหนึ่ง

การเจริญอินทรีย์อันยอดเยี่ยมในอริยวินัยเป็นอย่างไร ?

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว จึงเกิดความชอบใจ ไม่ชอบใจ เกิดทั้งความชอบใจ และความไม่ชอบใจ ภิกษุนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราเกิดความชอบใจ เกิดความไม่ชอบใจ เกิดทั้งความชอบใจ และไม่ชอบใจนี้แล้ว ความชอบใจ ไม่ชอบใจ นั้นถูกปัจจัยปรุงแต่ง เป็นของหยาบ อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ยังมีสิ่งที่ละเอียด ประณีต คือ ***อุเบกขา*** ความชอบใจ ความไม่ชอบใจ ความชอบใจ และไม่ชอบใจนั้น ที่เกิดขึ้นแล้วแก่ภิกษุนั้นจึงดับไป อุเบกขาย่อมดำรงมั่น เปรียบเหมือนบุรุษมีตาดีกระพริบตา แม้ฉันใด ความชอบใจ ความไม่ชอบใจ ความชอบใจและไม่ชอบใจ อันเกิดขึ้นแล้ว แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ฉันนั้นเหมือนกัน

ย่อมดับไปอย่างเร็วพลันทันที โดยไม่ยาก อย่างนี้อุเบกขาย่อมดำรงมั่น

ภิกษุได้ยินเสียงทางหูแล้ว... เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง ดีดนิ้วมือได้โดยไม่ยาก...

ภิกษุดมกลิ่นทางจมูกแล้ว... เปรียบเหมือนหยาดน้ำกลิ้งไปบนใบบัวที่เอียงนิดหน่อย ย่อมไม่ติดอยู่..

ภิกษุลิ้มรสทางลิ้นแล้ว... เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง ตะล่อมก้อนเขฬะไว้ที่ปลายลิ้นแล้วถ่มไปโดยไม่ยาก...

ภิกษุถูกต้องโผฏฐัพพะทางกายแล้ว... เปรียบเหมือน บุรุษมีกำลัง เหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า...

ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว... เปรียบเหมือนบุรุษเอาน้ำ ๒ - ๓ หยดใส่ลงในกะทะเหล็กที่ร้อนจัดตลอดวัน น้ำที่หยดลงยังช้าไป ที่แท้หยดน้ำนั้น จะระเหยแห้งไปเร็วพลันทันที...

การเจริญอินทรีย์อันยอดเยี่ยมในอริยวินัยเป็นอย่างนี้แล

พระเสขะผู้กำลังปฏิบัติ เป็นอย่างไร ?

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว... ฟังเสียงทางหูแล้ว... ดมกลิ่นทางจมูกแล้ว... ลิ้มรสทางลิ้นแล้ว... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกายแล้ว... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว จึงเกิดความชอบใจ เกิดความไม่ชอบใจ เกิดทั้งความชอบใจและไม่ชอบใจ เพราะความชอบใจ ความไม่ชอบใจ ความชอบใจและไม่ชอบใจที่เกิดขึ้นแล้วนั้น ภิกษุนั้นจึงอึดอัด เบื่อหน่าย รังเกียจ

พระเสขะผู้กำลังปฏิบัติ เป็นอย่างนี้แล

พระอริยะผู้เจริญอินทรีย์แล้ว เป็นอย่างไร ?

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว... ฟังเสียงทางหูแล้ว... ดมกลิ่นทางจมูกแล้ว... ลิ้มรสทางลิ้นแล้ว... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกายแล้ว... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว จึงเกิดความชอบใจ เกิดความไม่ชอบใจ เกิดทั้งความชอบใจและไม่ชอบใจ ถ้าเธอหวังว่า เราพึงมีความหมายรู้ในสิ่งที่ปฏิกูลว่า เป็นสิ่งที่ไม่ปฏิกูล* ก็ทำได้ ถ้าหวังว่า เราพึงมีความหมายรู้ในสิ่งที่ไม่ปฏิกูลว่าเป็นสิ่งที่ปฏิกูล** ก็ทำได้ ถ้าหวังว่า เราพึงมีความหมายรู้ในสิ่งที่ปฏิกูลและในสิ่งที่ไม่ปฏิกูลว่าเป็นสิ่งที่ไม่ปฏิกูล ก็ทำได้ ถ้าหวังว่า เราพึงมีความหมายรู้ในสิ่งที่ไม่ปฏิกูลและในสิ่งที่ปฏิกูลว่าเป็นสิ่งที่ปฏิกูล ก็ทำได้ ถ้าหวังว่า เราพึงเว้นสิ่งที่ปฏิกูลและสิ่งที่ไม่ปฏิกูลทั้งสองนั้นแล้วมี *อุเบกขา* มี *สติสัมปชัญญะ* อยู่ ก็ทำได้ พระอริยะผู้เจริญอินทรีย์แล้ว เป็นอย่างนี้แล”

ท่านปาราปริยะได้ฟังพระสูตรนี้แล้วก็เกิดศรัทธา บวชเรียนพระสูตรนั้นโดยละเอียด คิดพิจารณาเนืองๆ ถึงเนื้อความแห่งพระสูตรนั้นจนได้ข้อสรุป เป็นถ้อยคำของท่านเอง (คาถาที่ ๗๒๖ ถึง ๗๔๖ เถรคาถา ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก เป็นการไตร่ตรองของท่าน ส่วนคาถาสุดท้ายที่ ๑๑๖ นั้น เป็นการประกาศการบรรลุพระอรหัตตผลของท่านเอง) เอาละ มาดูตัวพระคาถาพร้อมคำแปลกันเลย

---

* แผ่เมตตา ย่อมสำคัญสิ่งปฏิกูล (คู่เวร) ว่าไม่ปฏิกูล (เพื่อนคู่ทุกข์) หรือใส่ใจธาตุ ย่อมสำคัญสิ่งปฏิกูล (เลือด) ว่าไม่ปฏิกูล (ธาตุน้ำ)

** แผ่ไปว่าไม่งาม ย่อมสำคัญสิ่งไม่ปฏิกูล (บุรุษ - สตรี) ว่าปฏิกูล (อาการ ๓๒) หรือใส่ใจว่าไม่เที่ยงย่อมสำคัญสิ่งไม่ปฏิกูล (ผิวพรรณ) ว่าปฏิกูล(เหี่ยว)

ปาราปริยเถระคาถา

๗๒๖. “สะมะณัสสะ อะหุ จินตา ปาราปะริยัสสะ ภิกขุโน
เอกะกัสสะ นิสินนัสสะ ปะวิวิตตัสสะ ฌายิโน

๗๒๗. “กิมานุปุพพัง ปุริโส กิง วะตัง กิง สะมาจารัง
อัตตะโน กิจจะการีสสะ นะ จะ กัญจิ วิเหฐะเย

๗๒๘. “อินทฺริยานิ มะนุสสานัง หิตายะ อะหิตายะ จะ
อะรักขิตานิ อะหิตายะ รักขิตานิ หิตายะ จะ

๗๒๙. “อินทฺริยาเนวะ สารักขัง อินทฺริยานิ จะ โคปะยัง
อัตตะโน กิจจะการีสสะ นะ จะ กัญจิ วิเหฐะเย

๗๓๐. “จักขุนทฺริยัง เจ รูเปสุ คัจฉันตัง อะนิวาระยัง
อะนาทีนะวะทัสสาวี โส ทุกขา นะ หิ มุจจะติ

๗๓๑. “โสตินทฺริยัง เจ สัทเทสุ คัจฉันตัง อะนิวาระยัง
อะนาทีนะวะทัสสาวี โส ทุกขา นะ หิ มุจจะติ

๗๓๒. “อะนิสสะระณะทัสสาวี คันเธ เจ ปะฏิเสวะติ
นะ โส มุจจะติ ทุกขัมฺหา คันเธสุ อะธิมุจฉิโต

๗๓๓. “อัมพิลัง มะธุรัคคัญจะ ติตตะกัคคะมะนุสสะรัง
ระสะตัณหายะ คะธิโต หะทะยัง นาวะพุชฌะติ

ภาษิตของพระปาราปริยเถระ

(พระปาราปริยเถระ เมื่อจะประกาศอาการที่ตนคิด จึงได้กล่าวภาษิตเหล่านี้ว่า)

[๗๒๖] ภิกษุชื่อปาราปริยะ เป็นสมณะ นั่งอยู่แต่ลำพังผู้เดียว
มีจิตสงบสงัด เข้าฌานอยู่ ได้มีความคิดว่า

[๗๒๗] คนพึงทำอะไรโดยลำดับ ประพฤติวัตรอย่างไร ประพฤติมารยาทอย่างไร
จึงจะชื่อว่า พึงทำกิจของตน และไม่เบียดเบียนใครๆ

[๗๒๘] อินทรีย์ทั้งหลายนั่นแหละ ย่อมมีไว้เพื่อเป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์
สำหรับมวลมนุษย์ อินทรีย์ที่ไม่ได้ระวังรักษา ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์
ส่วนอินทรีย์ที่ระวังรักษาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์

[๗๒๙] คนที่ระวังรักษาและคุ้มครองอินทรีย์เท่านั้น
ชื่อว่าเป็นผู้ทำกิจของตน และไม่พึงเบียดเบียนใครๆ

[๗๓๐] ถ้าผู้ใดไม่ห้ามจักขุนทรีย์ที่เป็นไปในรูปทั้งหลาย มักไม่เห็นโทษ
ผู้นั้นย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้เลย

[๗๓๑] อนึ่ง ผู้ใดไม่ห้ามโสตินทรีย์ที่เป็นไปในเสียงทั้งหลาย มักไม่เห็นโทษ
ผู้นั้นย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้เลย

[๗๓๒] หากผู้ใดไม่เห็นอุบายเป็นที่สลัดออก ส้องเสพกลิ่น
ผู้นั้นยังติดอยู่ในกลิ่น ย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้

[๗๓๓] ผู้ใดยังคำนึงถึงรสเปรี้ยว รสหวาน และรสขม ติดอยู่ในความอยากในรส
ย่อมไม่รู้สึกถึงความคิดในใจ ที่เกิดขึ้นว่า เราจะทำที่สุดทุกข์
ผู้นั้นก็ย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้

๗๓๔. “สุภานฺยัปปะฏิกูลานิ โผฏฐัพพานิ อะนุสสะรัง
รัตโต ราคาธิกะระณัง วิวิธัง วินทะเต ทุขัง

๗๓๕. “มะนัง เจเตหิ ธัมเมหิ โย นะ สักโกติ รักขิตุง
ตะโต นัง ทุกขะมันฺเวติ สัพเพเหเตหิ ปัญจะหิ

๗๓๖. “ปุพพะโลหิตะสัมปุณณัง พะหุสสะ กุณะปัสสะ จะ
นะระวีระกะตัง วัคคุง สะมุคคะมิวะ จิตติตัง

๗๓๗. “กะฏุกัง มะธุรัสสาทัง ปิยะนิพันธะนัง ทุขัง
ขุรังวะ มะธุนา ลิตตัง อุลลิหัง นาวะพุชฌะติ

๗๓๘. “อิตถิรูเป อิตถิสะเร โผฏฐัพเพปิ จะ อิตถิยา
อิตถิคันเธสุ สารัตโต วิวิธัง วินทะเต ทุขัง

๗๓๙. “อิตถิโสตานิ สัพพานิ สันทันติ ปัญจะ ปัญจะสุ
เตสะมาวะระณัง กาตุง โย สักโกติ วีริยะวา

๗๔๐. “โส อัตถะวา โส ธัมมัฏโฐ โส ทักโข โส วิจักขะโณ
กะเรยยะ ระมะมาโน กิจจัง ธัมมัตถะสังหิตัง

๗๔๑. “อะโถ สีทะติ สัญญุตตัง วัชเช กิจจัง นิรัตถะกัง
‘นะ ตัง กิจจัน’ติ มัญญิตฺวา อัปปะมัตโต วิจักขะโณ

[๗๓๔] ผู้ใดยังนึกถึงโผฏฐัพพะที่สวยงาม ไม่ปฏิกูล ยินดีแล้ว
ผู้นั้นย่อมประสบทุกข์ต่างๆ ซึ่งมีราคะเป็นเหตุ

[๗๓๕] ผู้ใดไม่อาจระวังรักษาใจ จากปัญจารมณ์เหล่านี้
ทุกข์ที่เกิดจากกระแสอารมณ์ทั้ง ๕ ย่อมติดตามผู้นั้น เพราะไม่ระวังรักษาใจนั้น

[๗๓๖] ร่างกายนี้เต็มไปด้วยหนอง เลือด และซากศพเป็นจำนวนมาก
ดุจช่างผู้ชำนาญตกแต่งไว้เกลี้ยงเกลา วิจิตรงดงามแต่ภายนอก
ภายในเต็มไปด้วยของไม่สะอาด เหมือนชะลอมใส่คูถ

[๗๓๗] สรีระที่เผ็ดร้อน มีรสหวานชื่นใจ ผูกพันไว้ด้วยความรัก เป็นทุกข์
ฉาบด้วยของที่น่าชื่นใจเพียงภายนอก ดุจมีดโกนอาบน้ำผึ้งที่คนเขลาเลียอยู่ก็ไม่รู้ ฉะนั้น

[๗๓๘] บุรุษที่ยังกำหนัดยินดีในรูป เสียง กลิ่น (รส) และโผฏฐัพพะของสตรี
ย่อมประสบทุกข์ต่างๆ

[๗๓๙] กระแสตัณหาในสตรีทั้ง ๕ ย่อมไหลไปในทวารทั้ง ๕ ของบุรุษ
ผู้ใดมีความเพียร อาจทำการป้องกันกระแสตัณหาทั้ง ๕ นั้นได้

[๗๔๐] ผู้นั้นประกอบด้วยอรรถประโยชน์ ตั้งอยู่ในธรรม มีทักษะ มีปัญญาเครื่องพิจารณา
ถึงจะยินดีอยู่ ก็พึงทำกิจที่ประกอบด้วยอรรถประโยชน์และด้วยธรรมได้

[๗๔๑] ถ้ายังติดอยู่กับการประกอบกิจที่เป็นอรรถประโยชน์ในปัจจุบัน
ควรเว้นกิจที่ไม่เป็นประโยชน์เสีย รู้ว่ากิจนั้นไม่ควรทำแล้ว ก็พึงเว้น
เป็นผู้ไม่ประมาท มีปัญญาเครื่องพิจารณา

๗๔๒. “ยัญจะ อัตเถนะ สัญญุตตัง ยา จะ ธัมมะคะตา ระติ
ตัง สะมาทายะ วัตเตถะ สา หิ เว อุตตะมา ระติ

๗๔๓. “อุจจาวะเจหุปาเยหิ ปะเรสะมะภิชิคีสะติ
หันตฺวา วะธิตฺวา อะถะ โสจะยิตฺวา อาโลปะติ สาหะสา โย ปะเรสัง

๗๔๔. “ตัจฉันโต อาณิยา อาณิง นิหันติ พะละวา ยะถา
อินทฺริยานินทฺริเยเหวะ นิหันติ กุสะโล ตะถา

๗๔๕. “สัทธัง วีริยัง สะมาธิญจะ สะติปัญญัญจะ ภาวะยัง
ปัญจะ ปัญจะหิ หันตฺวานะ อะนีโฆ ยาติ พราหฺมะโณ

๗๔๖. “โส อัตถะวา โส ธัมมัฏฐโฐ กัตฺวา วากฺยานุสาสะนิง
สัพเพนะ สัพพัง พุทธัสสะ โส นะโร สุขะเมธะตี”ติ

๑๑๖. “ฉะผัสสายะตะเน หิตฺวา คุตตะทฺวาโร สุสังวุโต
อะฆะมูลัง วะมิตฺวานะ ปัตโต เม อาสะวักขะโย”ติ

[๗๔๒] ควรยึดกิจที่ประกอบด้วยอรรถประโยชน์ในปัจจุบันให้มั่น แล้วพึงประพฤติ
ความยินดีใดที่เป็นไปในธรรม ความยินดีนั้นนั่นแล ชื่อว่าเป็นความยินดีอันสูงสุด

[๗๔๓] ผู้ใดปรารถนาจะใช้อุบายต่างๆ ช่วงชิงเอาสิ่งของของคนเหล่าอื่น ฆ่า เบียดเบียนผู้อื่น
และทำผู้อื่นให้เศร้าโศก ฉกชิงเอาสิ่งของของคนเหล่าอื่น ด้วยความทารุณ ร้ายกาจ
การกระทำของผู้นั้น ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

[๗๔๔] ผู้มีกำลัง เมื่อจะถากไม้ ย่อมใช้ลิ่มตอกลิ่ม ฉันใด
ภิกษุผู้ฉลาด ก็ฉันนั้น ย่อมใช้อินทรีย์นั่นแหละ ขจัดอินทรีย์

[๗๔๕] นรชนใด อบรมศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา
ใช้อินทรีย์ ๕ ฆ่าอินทรีย์ ๕ เป็นพราหมณ์ ไม่มีทุกข์ ถึงอนุปาทิเสสนิพพาน

[๗๔๖] นรชนนั้น มีความรู้ ตั้งอยู่ในธรรม ทำตามอนุสาสนี
ที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการ ย่อมประสบสุข
*(ท่านเมื่อคิดค้นอยู่โดยประการนั้น เริ่มตั้งวิปัสสนา โดยเอาอายตนะเป็นประธาน
ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ครั้นได้บรรลุพระอรหัตแล้ว เมื่อย้อนพิจารณาดู
ข้อปฏิบัติของตน เกิดความโสมนัส แล้วจึงได้เปล่งอุทานขึ้นว่า)*

[๑๑๖] เราได้ละผัสสายตนะทั้ง ๖ แล้ว คุ้มครองสำรวมทวาร ทั้ง ๖ ด้วยดี
กำจัดสรรพกิเลส อันเป็นมูลรากของวัฏฏทุกข์ได้หมดแล้ว จึงหมดสิ้นอาสวะ

กลิ่นเครื่องลูบไล้ที่จัดหามาเสริมเข้าในร่างกายหญิง พึงทราบว่าคือ **อิตถีคันธะ** *กลิ่นหญิง*

อิตฺถิรเส ในรสแห่งหญิง *รสหญิง* กิจ คือ การรับคำด้วยการจัดการงานเป็นต้น และกิจคือการบริโภคของหญิง ชื่อว่าเป็นอิตถีรส รสมีน้ำลายที่เปื้อนเนื้อริมฝีปากหญิง และรสอาหารกับข้าว ที่หญิงนั้นทำให้แก่บุรุษทั้งหมดนั่นพึงทราบว่า คืออิตถีรสเหมือนกัน

บทว่า **โผฏฺพฺเพปิ** นี้ กายสัมผัสของหญิง และผัสสะแห่งผ้า เครื่องประดับ และดอกไม้ เป็นต้นที่อยู่ในร่างกายหญิง ทั้งหมดจัดเป็นสัมผัสหญิง (สำหรับปัญจารมณ์ในชาย ก็โดยนัยเดียวกัน)

<u>**อธิบายเพิ่มเติมตามอรรถกถาได้ว่า**</u>

<u>ปัญจารมณ์ในหญิง</u>

บทว่า **อิตฺถิรูเป** ได้แก่ *รูปผู้หญิง* รวมทั้งรูปทรง สี เครื่องประดับ ระเบียบดอกไม้ที่เนื่องด้วยกายหญิงที่สำเร็จโดยเป็นอารมณ์แห่งจักษุวิญญาณของบุรุษ ทั้งหมดนั้น พึงทราบว่าอิตถีรูปเหมือนกัน

บทว่า **อิตฺถิสเร** ได้แก่ *เสียงหญิง* คือเสียงขับร้อง เสียงพูด เสียงหัวเราะ และเสียงร้องไห้ของหญิง เสียงผ้าที่หญิงใส่ก็ดี เสียงเครื่องประดับที่หญิงประดับก็ดี เสียงเครื่องดนตรีมีเสียงขลุ่ย พิณ สังข์ และ บัณเฑาะว์ เป็นต้นที่หญิงเล่นก็ดี ต่างจัดเป็นเสียงหญิงทั้งสิ้น ย่อมฉุดคร่าเอาจิตของบุรุษมา

บทว่า **อิตฺถิคนฺเธสุ** ได้แก่ *กลิ่นร่างกายของหญิง* เป็นกลิ่นเหม็น จริงอยู่ หญิงบางพวกมีกลิ่นคล้ายกลิ่นม้า บางพวกมีกลิ่นคล้ายกลิ่นแพะ บางพวกมีกลิ่นคล้ายกลิ่นเหงื่อ บางพวกมีกลิ่นคล้ายกลิ่นเลือด แม้ถึงอย่างนั้น คนผู้บอดเขลาก็ยังยินดีในหญิงเหล่านั้นอยู่นั่นแล ส่วนนางแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ มีกลิ่นจันทน์ฟุ้งออกจากกาย กลิ่นอุบลฟุ้งออกจากปาก กลิ่นดังกล่าวมานี้ ย่อมไม่มีแก่หญิงทั่วไป เพราะเหตุนั้น

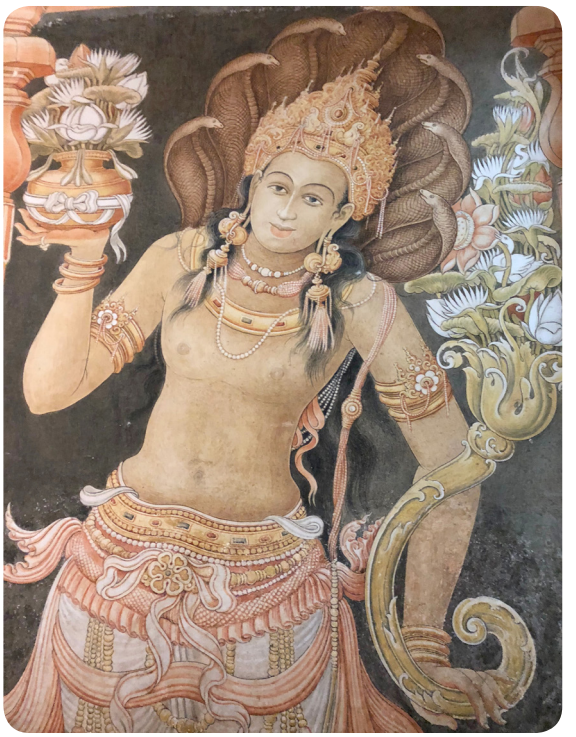

การสำรวมอินทรีย์ห้าชุดหนึ่ง ด้วยการเจริญอินทรีย์ห้าอีกชุดหนึ่ง บุคคลผู้มีกำลัง เมื่อจะผ่าไม้ ย่อมตอกลิ่มด้วยลิ่ม ฉันใด หรือช่างถากไม้ผู้มีกำลัง (กำลังกายและกำลังความรู้) ประสงค์จะเอาลิ่มที่ติดอยู่ในท่อนไม้ออก จึงตอกลิ่มที่แข็งกว่าลิ่มนั้น แล้วนำลิ่มอันเก่าออกจากท่อนไม้นั้นได้ ฉันใด ภิกษุผู้ฉลาดก็ฉันนั้น ประสงค์จะสกัดอินทรีย์ ๕ มีจักษุเป็นต้น ด้วยกำลังแห่งวิปัสสนา ก็ย่อมสกัดด้วยอินทรีย์ ๕ คือศรัทธาเป็นต้นนั่นเอง

อินทรีย์ ๕ อันเป็นเครื่องบ่มวิมุตตินี้ คือ **ศรัทธา** มีลักษณะน้อมใจเชื่อ, **ความเพียร** มีลักษณะประคองไว้, **สมาธิ** มีลักษณะไม่ฟุ้งซ่าน, **สติ** มีลักษณะเข้าไปตั้งไว้, **ปัญญา** มีลักษณะเห็น จึงกำจัดอินทรีย์ มีจักษุเป็นต้นได้ด้วยอินทรีย์ ๕ เหล่านี้ โดยกำจัดความเป็นทวารแห่งการเกิดกิเลส มีความยินดี และความขัดเคืองเป็นต้น แล้วตัดกิเลสทั้งหลายอันเป็นที่อาศัยแห่งอินทรีย์ คือจักษุเป็นต้นนั้นได้เด็ดขาดด้วยอริยมรรค แต่นั้นนั่นแลเป็นพราหมณ์ผู้ไม่มีทุกข์ คือหมดทุกข์ ย่อมเข้าถึงอนุปาทิเสสปรินิพพานทีเดียว

อินทรีย์ห้าที่ต้องสำรวมสังวรให้ดีคือ ตา - หู - จมูก - ลิ้น - กาย

ส่วนอินทรีย์ห้าที่ต้องทำให้เกิด และเจริญขึ้นทดแทน คือ ศรัทธา - วิริยะ - สติ - สมาธิ - ปัญญา อินทรีย์ห้าอย่างแรก มีตาเป็นต้นนั้น แก่แล้วไม่ดี แก่แล้วอ่อนแอลง เช่น ตาแก่หูตึง เป็นต้น บ่มมากสุกมากแล้ว ก็หง่อมตายลงไป เป็นกองทุกข์เท่านั้น แต่อินทรีย์ห้าอย่างหลัง มีศรัทธาเป็นต้นนั้น ยิ่งแก่ยิ่งกล้า บ่มอินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ให้สุกงอมแล้ว ก็จะนำไปสู่วิมุตติ หลุดพ้นจากวัฏสงสาร นำไปสู่พระนิพพาน อันเป็นเอกันตบรมสุขได้ ในที่สุด

ปาราปริยคาถา

๗๒๖ สมณะ ปาราปริยะ นั่งอาสนะ สงัดจิต คิดขึ้นว่า
๗๒๗ วัตรปฏิบัติอย่างไร ? เป็นกิจจา พึงรักษา เพื่อไม่เบียดเบียนใคร

๗๒๘ อินทรีย์ห้า นั่นแหละหนา พึงรู้จัก ลักษณะ การรักษา เป็นไฉน ?
๗๒๙ อินทรีย์ห้า ไม่รักษา เป็นอย่างไร ? สุขหรือทุกข์ ประโยชน์ใด ? ให้สำรวม

๗๓๐ ตา - เห็น - รูป สามนัด ผัสสะเกิด ถ้าเพลินเพลิด ไม่เห็นโทษ ทุกข์จะสวม
๗๓๑ หู - ยิน - เสียง สามเรียง ไม่สำรวม ทุกข์ก็ท่วม ทับเขา ให้เศร้าใจ

๗๓๒ จมูก - กลิ่น ลิ้น - รส กำหนดพร่อง กิเลสหมอง ปองกลิ่น ลวกลิ้นไหม้
๗๓๓ ถูกเปรี้ยว หวาน ขม รื่น ก็ลืมใจ ว่า ‘บวชมาทำไม’ ไม่ให้คืน

๗๓๔ กายกระทบ สัมผัส กำหนัดย้อม ก็ลืมน้อม ปฏิกูล เฝ้าพูนฝืน
๗๓๕ ประสบทุกข์ต่างๆ ไป ให้อาดูร ปฏิบัติสูญ เพราะกามห้า มาท่วมใจ

๗๓๖ ร่างกายอืด ผุพอง ด้วยหนองเลือด ซากศพเชือด รวมทบ กลบฝั่งไว้
ไม่สะอาด เกลื่อนกลาดอยู่ภายใน ภายนอกตก แต่งตู ให้ดูงาม

๗๓๗ รสหวาน บานใจ เข้าใกล้เผ็ดร้อน ทุกข์ไม่ถ่ายถอน รัก หลอน - หลอก - หลาม
ดาบอาบน้ำผึ้งลิ้นถึงเลียลาม ไม่รู้จักกาม หลงตามกันไป

๗๓๘ รูป เสียง สัมผัส กำหนัดหนักหนา กลิ่น รส กานดา หวังพาสุขใส
๗๓๙ กระแสทั้งห้า ตัณหาพาไป ท่วมทับทวารไหม้ กั้นไว้ด้วยเพียร

๗๔๐ รู้อรรถประโยชน์ รู้โทษพินิจ แม้ยังยึดติด เว้นกิจผิดเพี้ยน
๗๔๑ รู้ธรรมหลีกเร้น ทำกิจเร่งเรียน สำรวมจุดเปลี่ยน คลายกำหนัดยินดี

๗๔๒ ยินดีธรรมใด ทำให้เกิดประโยชน์ ยินดีละโทษ ทำใจสุขศรี
ยินดีภาวนา สูงค่ายินดี ยินดีพรหมจารี นี่แหละยอดคน

๗๔๓ เจ้าเล่ห์เพทุบาย ฆ่า หมายช่วงชิง โศกเพราะผู้หญิง ยิ่งกลับสับสน
ร้ายกาจ ทารุณ หมกมุ่นกมล กุศลถูกปล้น เพราะผลของกาม

๗๔๔ ช่างไม้ถากไม้ ใช้ลิ่มตอกลิ่ม อินทรีย์ห้าอิ่ม ก็ยิ้มสุขสาม[๑]
๗๔๕ ค่อยๆ ถอนตน ออกจากกลกาม ห้าเข้า[๒] ห้าข้าม[๓] เป็นพราหมณ์ สุขใจ

๗๔๖ มีอรรถ ทรงธรรม น้อมนำอนุศาสน์ พุทธโอวาท ทุกบท สดใส
ถึงฝั่งแห่งสุข สงบจบภายใน เพราะผู้นั้นไซร้ อบบ่มอินทรีย์

[๑๑๖] ละผัสสะหก คุ้มครองทวารหก กำจัดกิเลสรก เหตุตกภพผี
คายวัฏฏทุกข์ คืนสุขสวัสดี อาสวะ อัปรีย์ ไม่มีประมาทเอยฯ

---

*๑ สุขจากสิกขาสาม คือ สุขจากศีล สุขจากสมาธิ สุขจากปัญญา
*๒ อินทรีย์ห้าที่ต้องให้เข้ามา คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา
*๓ อินทรีย์ห้าที่ต้องข้าม คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

สรุปว่า อินทรียสังวรทำให้เกิดศีล เมื่อมีศีล สัมมาสมาธิก็มี เมื่อมีสัมมาสมาธิ ก็มีญาณปัญญา เห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง เมื่อเห็นตามความจริงแล้วก็จะเกิดการเบื่อหน่ายคลายกำหนัด เมื่อเบื่อหน่ายคลายกำหนัดแล้ว ก็จะหลุดพ้นจากทุกข์ได้ในที่สุด

พุทธพจน์

สัพพะโส นามะรูปัส์มิง ยัสสะ นัตถิ มะมายิตัง
อะสะตา จะ นะ โสจะติ สะ เว ภิกขูติ วุจจะติฯ

(ธรรมบทคาถา ที่ ๓๖๗)

ผู้ใดไม่มีความยึดถือในนามรูปว่าของเรา โดยประการทั้งปวง
และย่อมไม่เศร้าโศก เพราะนามรูปไม่มีอยู่ ผู้นั้นแลเรากล่าวว่าเป็นภิกษุ

ถ้าเพียง คนเราเริ่มชีวิตจากความตาย มาสู่ความเกิด

ถ้าหากฉัน เลือกได้ ขอตายก่อน
กำเนิดขึ้น จากเชิง ตะกอนไฟ

ต้นไม้ที่ ตายซาก ค่อยตื่นฟื้น
อะไรอะไร ดีขึ้น ตามร่องรอย

เราทะเลาะ เบาะแว้ง รุนแรงจริง
หนี้สินล้น ท้นละลาย กลายเป็นเพียง

จะผ่านพ้น ความล้มเหลว อีกหลายครั้ง
จะคืนสู่ วัยหนุ่ม ที่บึกบึน

เธอจะไม่ เบื่อฉัน รักกันมาก
แล้วจากไป เพราะไม่ รู้จักกัน

วันนี้เรา จีบกัน ในวันหวาน
แล้วจะไม่ รู้จักกัน วันมะรืน

ฉันจะกลับ ไปเรียน และเป็นเด็ก
จากความเกลียด สู่ความรัก จับแววตา

ใจที่บาป กลับไป ใสพิสุทธิ์
กลับไปนอน คดใน อุทรครรภ์

แล้วค่อยย้อน กลับเล็ก เป็นเด็กใหม่
สู่บ้านที่ ร้างไร้ คนใดคอย

ต้นอ่อนคืน ฝังใน เมล็ดน้อย
เมียฉันคอย กลับคืน มาคลอเคียง

แต่ทุกสิ่ง จะดีขึ้น ไม่ถกเถียง
สู่ชื่อเสียง สำเร็จ ไม่พรั่นพรึง

แต่ความหวัง กลับมี มากยิ่งขึ้น
เมียสาวขึ้น สวยขึ้น ทุกคืนวัน

เพื่อนฝูงพราก คืนกลับ มาสังสรรค์
ที่รักฉัน หลังแต่ง เป็นแฟนคืน

พรุ่งนี้ผ่าน กลับสู่ ครอบครัวชื่น
การพรากตื่น กลับแจ่มใส ไร้น้ำตา

ใจแคบเล็ก กลับกว้าง สว่างฟ้า
ใจอิจฉา ไม่เป็นไร อภัยกัน

ชีวิตชื่น คืนสุด ที่แม่ฉัน
ก้าวสู่ความ ไม่มีฉัน นิรันดร์เอย ฯ

ปปัญจา

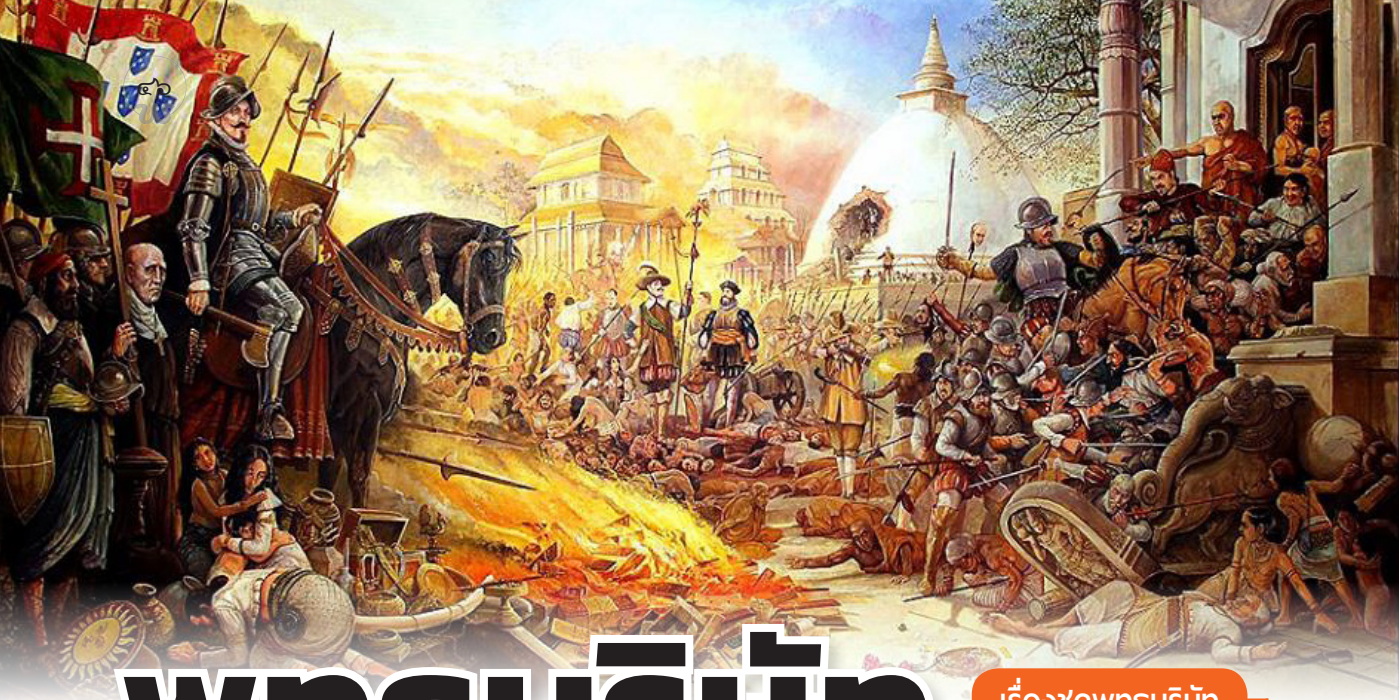

พุทธบริษัท กับ ความไม่ประมาท

เรื่องชุดพุทธบริษัท

พุทธสาวิกา

พระพุทธศาสนาถือกำเนิดในประเทศอินเดีย หรือที่เรียกในพระไตรปิฎกว่า ชมพูทวีป ซึ่งในพระคัมภีร์บอกว่า พระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะบังเกิดในชมพูทวีปเท่านั้น

ถ้ามองอย่างคนปัจจุบัน ก็พอจะมองออกว่าเพราะประเทศอินเดียเป็นดินแดนแห่งความแตกต่าง แตกต่างอย่างสุดขั้วในทุกด้าน ตั้งแต่ชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ ความเชื่อ ลัทธิศาสนา ฯลฯ มากมาย อย่างไม่มีดินแดนใดจะเปรียบได้

พระพุทธองค์ทรงประสูติในประเทศอินเดีย นำแสงแห่งปัญญาในระดับสูงสุดเปล่งประกายส่องสว่างแก่ดินแดนแห่งหนึ่ง พระพุทธศาสนาเคยรุ่งเรืองเป็นที่พึ่งที่ระลึกแก่สาธุชนกลายเป็นพุทธบริษัท ๔ คือ พระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา และพุทธบริษัทจำนวนมากก็ได้บรรลุธรรม ตามกำลังศักยภาพแห่งตน นับว่าพระพุทธศาสนาคือสมบัติอันล้ำค่าสูงสุดของปวงมนุษยชาติ ที่มีกำเนิดในประเทศอินเดีย

หลังพุทธปรินิพพาน พระสาวกส่วนหนึ่งผู้ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท ได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งแรก หลังพุทธปรินิพพานแล้วสามเดือน ณ ถ้ำสัตตบรรณคูหาใกล้เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ โดยพระมหากัสสปะ เป็นประธาน พระอุบาลี ตอบด้านพระวินัย พระอานนท์ ตอบด้านพระธรรม ผู้อุปถัมภ์ คือ พระเจ้าอชาตศัตรู

เหตุแห่งการปฐมสังคายนา คือ คำพูดจาบจ้วงเล็กน้อยของพระแก่รูปหนึ่ง ที่พูดว่าพระพุทธองค์ดับขันธ์ไปแล้ว ก็จะไม่มีผู้ใดมาจ้ำจี้จ้ำไช กำหนดข้อวัตรต่างๆ ให้กับเราอีก พระมหากัสสปะได้ยินดังนั้น ทำให้เห็นความจริงว่า นี่เพียงเวลาหลังพุทธปรินิพพานแค่ ๗ วัน ยังมีคนบังอาจคิดเช่นนี้ ต่อไปหากไม่ป้องกันไว้ พุทธธรรมอาจถูกบิดเบือนไป ทำให้มีความคลาดเคลื่อนจากพุทธธรรมดั้งเดิมที่เป็นของแท้ ด้วยเหตุนี้ การปฐมสังคายนาจึงเกิดขึ้น

แม้ว่าจะได้มีการทำปฐมสังคายนาแล้ว เมื่อเวลาผ่านไป การบิดเบือนคำสอนก็ค่อยๆ ปรากฏขึ้นเป็นระยะ ทำให้ต้องมีการสังคายนาครั้งที่ ๒ ผู้เป็นประธานและคณะ คือ พระยสกากัณฑกบุตร (ประธาน) พระเรวตะเป็นผู้ซักถาม และพระสัพพกา เป็นผู้ตอบด้านพระวินัย จัดขึ้น ณ วาลิการาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ในรัชสมัยพระเจ้ากาฬาโศกราช ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ เมื่อหลังพุทธปรินิพพานแล้ว ๑๐๐ ปี

ในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช หลังพุทธปรินิพพาน ๒๓๕ ปี พระนอกศาสนาปลอมเข้ามาบวชมากขึ้น ทำให้พระพุทธศาสนามัวหมอง พระเจ้าอโศกจึงทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๓ ณ อโศการาม กรุงปาฏลีบุตร โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เป็นประธาน ในยุคสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชนี้ พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะพระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีศรัทธาอย่างแรงกล้า ทรงเปลี่ยนพระองค์เอง จากความเป็นพระจักรพรรดิที่ดุร้าย มาเป็นพระจักรพรรดิผู้ทรงธรรม จากจัณฑาโศก (อโศกผู้ดุร้าย) มาเป็นพระศรีธรรมาโศกราช (อโศกผู้ทรงธรรม) ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนอื่นๆ ถึง ๙ สาย ได้แก่

สายที่ ๑) พระมหามัชฌันติกเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่ ณ แคว้นกัษมีระ และแคว้นคันธาระ ปัจจุบันคือแคชเมียร์

สายที่ ๒) พระมหาเทวะเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่ ณ แคว้นมหิงสกะ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศอินเดีย

สายที่ ๓) พระรักขิตเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่ ณ วนวาสีประเทศ ตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย

สายที่ ๔) พระธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปเผยแผ่ ณ อปรันตกชนบท ปัจจุบันอยู่ทางเหนือของเมืองบอมเบย์ ประเทศอินเดีย

สายที่ ๕) พระมหาธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปเผยแผ่ ณ แคว้นมหาราษฎร์ ปัจจุบันอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ

สายที่ ๖) พระมหารักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปเผยแผ่ในภูมิภาคเอเชียกลาง

สายที่ ๗) พระมัชฌิมเถระ เป็นหัวหน้าไปเผยแผ่ในดินแดนแถบภูเขาหิมาลัย

สายที่ ๘) พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่ ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบันคือ ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน เช่น พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เป็นต้น

สายที่ ๙) พระมหินทเถระ (โอรสพระเจ้าอโศกมหาราช) พร้อมด้วยคณะ ไปเผยแผ่ ณ ลังกาทวีป ปัจจุบันคือประเทศศรีลังกา

สายหนึ่งที่เราควรบันทึกไว้ ณ ที่นี้ คือ พระโสณะและพระอุตตระ ที่เดินทางมายังสุวรรณภูมิ และได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม หรือที่เรียกอีกชื่อว่าเถรวาท ในดินแดนแห่งนี้ รวมถึงประเทศไทยและประเทศพม่า ซึ่งต่อมา พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นศาสนาของคนส่วนใหญ่ของดินแดนแห่งนี้ จวบจนปัจจุบัน

ถูกฟันแหว่ง หรือแม้แต่ถูกทุบร่วงไปจนหมดทั้งองค์ก็มี

เป็นอันว่า พระพุทธศาสนา สมบัติล้ำค่าที่อินเดียไม่สามารถรักษาไว้ได้ ได้ไปรุ่งเรืองในดินแดนอื่น เช่น ศรีลังกา ไทย พม่า ที่ไปปรากฏอยู่ ณ ประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลี ทิเบต ภูฏาน ฯลฯ กลายเป็นพระพุทธศาสนามหายาน

ที่ประเทศอินเดียเอง หลังจากรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชแล้ว พระพุทธศาสนาเถรวาทค่อยๆ เสื่อมลง พระพุทธศาสนาที่รุ่งเรืองต่อมากลายเป็นมหายาน หรืออาจริยวาท มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยนาลันทา ที่ว่ากันว่ามีความรุ่งเรืองถึงขีดสุด มีความใหญ่โตมโหฬาร และเป็นที่รวมของนักปราชญ์ผู้เก่งกล้าที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เป็นมหาวิทยาลัยยิ่งใหญ่ที่ผู้ใฝ่หาปัญญา มักจะขวนขวายมาศึกษาเล่าเรียน โดยอดทนเดินทางมาจากดินแดนที่ห่างไกลอย่างประเทศจีน ตัวอย่างเช่น หลวงจีนฟาเหียน และพระถังซำจั๋ง เป็นต้น

แต่แล้วในที่สุด นาลันทา ที่แม้จะรุ่งเรืองโด่งดังเพียงใด ได้ถูกพวกมุสลิมบุกมาเผาทำลายจนเหลือแต่ซาก ว่ากันว่า ห้องสมุดของนาลันทานั้น ติดไฟอยู่นานถึงหกเดือน แสดงว่าเป็นที่รวมของสรรพตำรา และพระคัมภีร์ต่างๆ มากมายเหลือคณานับ ต้องใช้เวลาเผาอยู่นาน จึงวอดวายไปหมดสิ้นในที่สุด

และแล้ว พระพุทธศาสนา ก็ถึงแก่กาลสูญสิ้น ในแดนกำเนิดของตัวเอง พุทธศาสนสถาน พระพุทธรูป ถูกทำลายล้าง เหลือตกทอดมาให้อนุชนรุ่นหลัง ก็กลายเป็นของที่ชำรุดเสียหาย พระนาสิก พระกร พระพาหา ส่วนหนึ่ง

บทเรียนจากประวัติศาสตร์ สอนให้เรารู้ว่า หากไม่ระวังรักษาไว้อย่างสุดชีวิต แม้จะต้องสละชีพเพื่อเข้าแลกก็ต้องยอมได้ หากไม่ทำขนาดนี้ จะมีกำลังไม่พอที่จะรักษาสมบัติล้ำค่าไว้ได้

เพราะในกระแสแห่งโลกียธรรมนั้นมีกิเลสเป็นเครื่องปลุกเร้า และมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมตกเป็นทาสของกิเลส เป็นเรื่องปกติ ความอยากมี อยากได้ อยากเป็น และยังพร้อมที่จะทำลายล้าง ความอยากมี อยากได้ อยากเป็นของตน ที่อันตรายมากคือ ถูกย้อมใจให้เชื่อว่า ผู้ที่ไม่ได้มีลัทธิความเชื่ออย่างเดียวกับตน เป็นมาร การฆ่าหรือทำลายล้างผู้คนเหล่านั้น จะเป็นบุญที่ส่งให้เขาได้พบกับพระเจ้าในสัมปรายภพ

วิธีการล้มล้างพระพุทธศาสนาจากลัทธิศาสนาอื่น ยังมีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน ตัวอย่างหนึ่ง คือ การสอนว่า พระพุทธเจ้า อดีตเจ้าชายสิทธัตถะ นั้น เป็นปางหนึ่งของพระนารายณ์ ที่เรียกว่า พุทธาวตาร ที่พระนารายณ์แบ่งภาคมาเกิด เพื่อทำงานสอนคน ลักษณะนี้เรียกว่า กลืน กลืนให้เข้ากับศาสนาของตน และลดเกรดพระพุทธองค์ ให้เหลือเพียงเป็นอวตารของพระนารายณ์

ต้องยอมรับว่า ในประเทศไทยของเรา พระพุทธศาสนาได้ถูกแทรกซึม เบียดเบียน รุกราน ด้วยวิธีการต่างๆ จากลัทธิศาสนาอื่น ตลอดมา นับตั้งแต่ระดับประชาชนคนชั้นล่าง ไปจนถึงระดับเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ ตัวอย่างเช่น พระนารายณ์มหาราช ในสมัยอยุธยา ได้ถูก บาทหลวงชักจูง ให้เปลี่ยนศาสนามานับถือ ศาสนาคริสต์ นิกายแคทอลิก แต่พระนารายณ์ ทรงปฏิเสธ ไม่ยอมรับคำชวนนั้น แต่พระราชวงศ์ บางพระองค์ก็หันไปเข้ารีตเป็นคริสตศาสนิกชน ซึ่งพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระราชานุญาต ด้วยเห็นแก่ความสมานฉันท์ทางการเมือง

ในประเทศศรีลังกาดูจะโดนย่ำยีหนักกว่า ประเทศใดๆ เพราะได้ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่ง ต่างชาติหลายประเทศ และถูกกดขี่ข่มเหงให้ เปลี่ยนศาสนาด้วยวิธีการต่างๆ เช่น นับตั้งแต่ชื่อ ที่แต่เดิมเป็นภาษาบาลี ให้กลายเป็นชื่อฝรั่ง หาก นับถือคริสต์ จะได้เล่าเรียนศึกษาในโรงเรียน ได้รับการรักษาในโรงพยาบาลที่ทันสมัย จะ ทำงานในบริษัทฝรั่ง ก็ต้องเปลี่ยนศาสนาก่อน จนทำให้ชาวพุทธศรีลังกาลดจำนวนลง เหลือ เพียงหกสิบกว่าเปอร์เซ็นต์เท่านั้น

แม้จะเหลือน้อยนิดอย่างนั้น แต่ชาวพุทธ ศรีลังกาได้ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท หมั่น ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนาจนแตกฉาน และทำทุกวิถีทาง ที่จะปกป้อง พระพุทธศาสนาให้เป็นสมบัติ ล้ำค่าของประเทศไว้ตลอดกาล ดังนั้น ไม่ว่าจะเกิดปัญหาใดๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ชาว พุทธศรีลังกาจะร่วมมือร่วมใจ ช่วยกันต่อสู้ เพื่อพิทักษ์ ปกป้อง พระพุทธศาสนาอย่างเต็มกำลัง ความสามารถ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ขณะที่ชาว พุทธศรีลังกามีเพียง ๖๗ % เท่านั้น แต่หาก เราเดินทางไปประเทศนี้ เราจะสัมผัสได้ถึง ลมหายใจของพระพุทธศาสนาที่ยังแข็งแรง และ สดชื่น อยู่ในดินแดนแห่งนี้ ทุกวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา ประชาชนจะไปวัด ไปฟังเทศน์ ฟังธรรม ทำบุญสุนทาน ปฏิบัติสมาธิ กรรมฐาน ใส่ชุดขาวโดยพร้อมเพรียงกัน ต่างจากประเทศ ไทย ที่อารยธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพล อย่างมาก วันวาเลนไทน์ คนตื่นตัวกันมากกว่า วันมาฆบูชา ทั้งๆ ที่อยู่ในเดือนเดียวกัน

ในประเทศพม่า ที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ พระพุทธศาสนา และได้ต่อสู้ จนกระทั่งระบุไว้ใน รัฐธรรมนูญแล้วว่า พระพุทธศาสนา คือศาสนา ประจำชาติ การเรียนการสอนพระพุทธศาสนา มีความเข้มแข็งอย่างน่าชื่นชม สืบต่อมาจากครั้ง บรรพกาล โดยไม่ยอมให้ลัทธิศาสนาใดมาบ่อน ทำลาย เข้มแข็ง และทรงพลัง ชนิดที่คนไทยไป เห็นแล้วตะลึงว่า แตกต่างจากประเทศไทยมาก วัดวาอารามใหญ่โตมากมาย ทุกหนทุกแห่ง ชาวบ้านมีความศรัทธาในพระศาสนา แม้จะ จนแค่ไหน ก็ใส่บาตร และบริจาค ตู้บริจาค แน่นไปด้วยปัจจัย ประชาชนแน่นวัด หน้าตา ผ่องใส แทบไม่น่าเชื่อว่า คนพม่าส่วนหนึ่งหนี ความอดอยากเข้ามาทำงานในเมืองไทย แต่

ความผูกพันกับพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันของคนที่นั่น อบอุ่น สวยงาม น่าศรัทธา

เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดอันเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาถูกกัดกร่อนบ่อนทำลาย พุทธบริษัทพม่าจะพร้อมใจกันปกป้อง บางเรื่องชนชาติอื่นอาจไม่เข้าใจ แต่มันมีความรักชาติ ศาสนา ซ่อนอยู่ในนั้น เช่น กรณีชนกลุ่มน้อย โรฮิงญา ที่รัฐบาลอังกฤษนำมาปล่อยจากบังคลาเทศ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๘ ต่อมา ชาวโรฮิงญาที่ได้อพยพมาได้แพร่พันธุ์ เพิ่มจำนวนประชากรกลายเป็นหลายแสนคน แต่ไม่ได้รับการอุปถัมภ์ดูแลจากรัฐบาลพม่าเลย และยังถูกขับไล่ไปยังประเทศอื่น รวมถึงประเทศไทยก็ตกที่นั่งเป็นผู้รับการอพยพของโรฮิงญาด้วย มีการค้นพบสุสานเก็บศพพวกโรฮิงญา ที่หนีตายจากพม่าเข้ามาเมืองไทย มีจำนวนศพนับพันศพ มากจนน่าตกใจ

สถานการณ์นี้เป็นที่จับตามองของชาวโลก นักสิทธิมนุษยชนกล่าวตำหนิพม่าอย่างรุนแรง ผู้ที่หนีไม่พ้นที่จะโดนตำหนิอย่างรุนแรง คือ *นางอองซาน ซูจี* ในฐานะที่เธอมีตำแหน่งสูงถึงที่ปรึกษาแห่งรัฐเมียนมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ เธอได้รับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ผู้คนมุ่งหวังให้เธอเป็นนางฟ้าผู้ปลดปล่อยโรฮิงญา ให้พ้นจากทุกข์เข็ญ

อย่าลืมว่า ชาวโรฮิงญาไม่ได้เป็นชนเผ่าดั้งเดิมของพม่าที่มีมาแต่เดิม แต่เป็นชนที่รัฐบาลอังกฤษขนมาทิ้งไว้ที่ยะไข่ แล้วออกลูกออกหลานยั้วเยี้ยเต็มบ้านเต็มเมือง แล้วจะให้รัฐบาลพม่ามาแบกรับไว้ได้อย่างไร การออกลูกออกหลานมากมายอย่างนั้น เท่ากับเป็นการเผยแพร่ลัทธิศาสนาดั้งเดิมของตนไปในดินแดนพม่า แน่นอนว่า หากมากเข้าก็จะเป็นปัญหาที่อาจแก้ไม่ได้อีกเลยในอนาคต

การที่อองซานซูจี ไม่มีบทบาทในการช่วยเหลือโรฮิงญา น่าจะเป็นเพราะเหตุผลนี้ ไม่ใช่เธอใจร้ายใจดำอำมหิตแต่อย่างใด หากเมื่อเมตตา กรุณา มุทิตา ใช้ในกรณีนี้ไม่ได้ ต้องใช้อุเบกขาอย่างเดียว เพื่อความปลอดภัยของพระพุทธศาสนา

หันมาดูประเทศไทย มีชาวพุทธสักกี่คนที่จะระแวดระวังในเรื่องนี้ ภัยพระพุทธศาสนาคืบคลานเข้ามาสู่เรา อย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย จำเป็นที่เราจะต้องระวังภัยต่างๆ เหล่านั้นด้วยความไม่ประมาท เพราะความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย ความหายนะ ต้องหมั่นสังเกตว่า มีเหตุการณ์อะไรที่น่าจะเป็นอันตรายเกิดขึ้นบ้าง อย่าปล่อยให้เลยเถิดจนสายเกินแก้ มิฉะนั้น พระพุทธศาสนาอาจสูญสิ้นไปจากประเทศไทย เหมือนดังที่สูญสิ้นไปจากประเทศอินเดียก็เป็นได้ เพราะความประมาทของเราคนไทยนี่เอง

พระพุทธสิหิงค์ ปางสมาธิ

แบบศิลปะ / อายุสมัยศิลปะสุโขทัย - ล้านนา ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ประวัติ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท (วังหน้ารัชกาลที่ ๑) ทรงอัญเชิญมาจากเมืองเชียงใหม่เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๓๓๘

พระพุทธรูปสำคัญ

กองบรรณาธิการ

กรมศิลปากร อัญเชิญ พระพุทธรูป ๙ พระองค์ "นพปฏิมารัตนมารวิชัย" ให้ประชาชนสักการบูชาในเทศกาลปีใหม่

กรมศิลปากร เชิญชวนพุทธศาสนิกชนสักการะพระพุทธรูป ณ วังหน้า พระปฏิมาแห่งแผ่นดิน "นพปฏิมารัตนมารวิชัย" เพื่อเป็นสิริมงคลในเทศกาลปีใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๙ ธ.ค. ๒๕๖๑ ถึงวันที่ ๒๗ ม.ค. ๒๕๖๒

กรมศิลปากร โดยพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ได้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญออกมาให้ประชาชนสักการบูชา เนื่องในเทศกาลปีใหม่ ๒๕๖๒ ระหว่างวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๑ ถึง วันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๖๒ ซึ่งพระพุทธรูปทั้ง ๙ องค์นั้น ล้วนเป็นพระพุทธรูปรัตนชาติ (แก้ว) วรรณะต่างๆ ในปางมารวิชัย โดยมีพระพุทธสิหิงค์เป็นประธาน ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ปัจจุบัน ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ในสมัยโบราณมักเรียกรัตนชาติเหล่านี้ ว่า **"แก้ว"** เปรียบดุจพระรัตนตรัยอันประกอบด้วยแก้วทั้งสาม ทั้งยังเป็นอัญมณีสูงค่าอันหาได้ยาก ถือว่ามีค่ามาก ดุจแก้วสารพัดนึก แม้จะมีขนาดเล็ก แต่ก็มีค่ากว่าพระพุทธรูปที่หล่อด้วยโลหะ ซึ่งแต่ละสี จะมีชื่อ และความหมายที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ พระพุทธรูปรัตนชาติทั้ง ๙ องค์ ยังแสดงปางมารวิชัย อันเป็นภาวะที่มั่นคง ไม่ไหวติงต่อภยันอันตรายทั้งปวง

"นพปฏิมารัตนมารวิชัย" หมายถึง พระแก้วปางมารวิชัย ทั้ง ๙ องค์

พระแก้วน้ำค้าง

ให้คุณด้านอยู่เย็นเป็นสุข

สมัยรัตนโกสินทร์พุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ เจ้าพรหมสุรธาดา เจ้านครเมืองน่าน ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ขออนุโมทนาบุญผู้ร่วมจัดพิมพ์วารสารฉบับนี้

๑. ชมรมกัลยาณธรรม
๒. คุณจิรวรรณ ศิริจิตร และครอบครัว
๓. คุณสุวพร หทัยสุทธิธรรม และครอบครัว
๔. คุณพ่อวัชระ - คุณแม่ทองสุก โลหารักษ์พงศ์
๕. คุณณรงค์ฤทธิ์ อุปถัมภ์ และครอบครัว
๖. ครอบครัวคงสวัสดิ์ศักดิ์ - ตรรกวาณิช
๗. พล.อ.ต.สมโภค - คุณสุจิตรา หงสไกร

พระแก้วกาบมรกตอ่อน

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีในพระอุโบสถ วัดบวรสถานสุทธาวาส เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๗

พระแก้วน้ำค้าง

ให้คุณด้านอยู่เย็นเป็นสุข

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นพระพุทธรูปที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาแต่เดิม

พระแก้วน้ำค้าง

ให้คุณด้านอยู่เย็นเป็นสุข

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นพระพุทธรูปที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาแต่เดิม

พระแก้วน้ำหาย

ให้คุณด้านอยู่เย็นเป็นสุข

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นพระพุทธรูปที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาแต่เดิม

พระแก้วกาบมรกต

ให้คุณด้านปลอดภัย แคล้วคลาด และยศตำแหน่ง

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นพระพุทธรูปที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาแต่เดิม

พระแก้ววิฑูรย์น้ำผึ้ง

ให้คุณด้านเมตตามหานิยม และป้องกันอัคคีภัย

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นพระพุทธรูปที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาแต่เดิม

พระแก้วจันทรกานต์

ให้คุณด้านโชคลาภ และการติดต่อค้าขาย

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นพระพุทธรูปที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาแต่เดิม

พระแก้ววิฑูรย์สีน้ำผึ้ง

ให้คุณด้านโชคลาภทวีคูณ ชื่อเสียงและอำนาจ

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นพระพุทธรูปที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาแต่เดิม

แจกหนังสือ

โอวาทปาติโมกข์

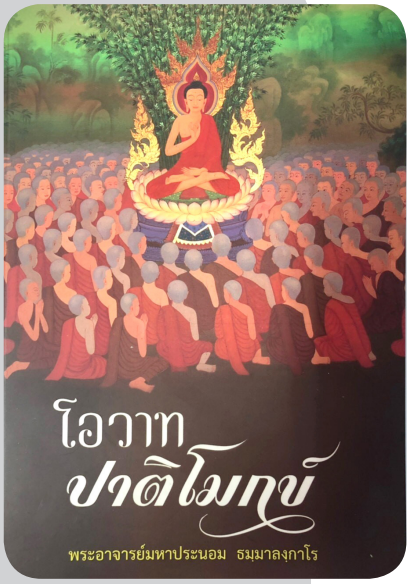

หนังสือ “โอวาทปาติโมกข์” เป็นงานเรียบเรียงจากพระธรรมเทศนาของท่านอาจารย์พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ซึ่งเป็นบรรณาธิการอำนวยการของวารสารโพธิยาลัย และท่านยังเป็นขุมปัญญาทางธรรม ที่ทุ่มเทเสียสละให้กับงานเผยแผ่ธรรมอย่างต่อเนื่อง มีผลงานเป็นที่ประจักษ์อย่างหาท่านใดเทียบได้ยาก วารสารโพธิยาลัยยินดีมอบหนังสือนี้ให้ท่านผู้อ่าน โดยมีกติกาง่ายๆ ดังนี้คือ **ขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นที่มีต่อวารสารโพธิยาลัย สั้นยาวไม่กำหนด** เพื่อคณะผู้จัดทำได้นำความคิดเห็นนั้นมาปรับปรุงคุณภาพของวารสารต่อไป ส่งความคิดเห็นมาที่ **ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ์** อีเมลล์ acharak7153@gmail.com หรือ เขียนเป็นจดหมาย ส่งไปรษณีย์มาที่ **ชมรมกัลยาณธรรม เลขที่ ๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐** วงเล็บมุมซองว่า **(วารสารโพธิยาลัย)** หนังสือมีจำนวนจำกัด กรุณาส่งด่วนก่อนหนังสือจะหมด โปรดแจ้งชื่อและที่อยู่ให้ชัดเจน สำหรับส่งหนังสือถึงท่านตามที่ขอมาด้วย

File Pdf Book

พระนาคเสนเถระ พระนักเทศน์นามอุโฆษ

มองเทศ-มองไทย

วิเทศทัยย์

๓

สองตอนผ่านไป ผู้อ่านคงทราบ Background ความเป็นมาและคติความเชื่อของบ้านเกิดเมืองนอนพระนาคเสนเถระ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว นับแต่นี้ไป จะได้กล่าวถึงประวัติพระนาคเสนเถระ บอกก่อนว่าพระนาคเสนนั้น มิได้เกิดในดินแดนบ้านป่าเมืองเถื่อน แต่ตรงกันข้ามคือสมัยท่านถือกำเนิดเกิดมานั้นบรรยากาศเต็มไปด้วยผ้ากาสาวพัสตร์ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงปัญญา โดยเฉพาะศิลปวิทยาการแบบชนชาติกรีก ถ้าผู้อ่านนึกภาพไม่ออกว่าศิลปะเป็นเช่นไร แนะนำให้ไปสนทนากับอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ รับรองว่ารู้แท้ถึงแก่นแน่นอน

ตำรากล่าวว่าพระนาคเสนเถระนั้นกำเนิดมาเพราะพุทธพยากรณ์

พุทธพยากรณ์ หมายความว่า พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ด้วยพระองค์เองว่าอนาคตกาลภายหน้า *“ยังมีภิกษุองค์หนึ่ง มีนามชื่อว่านาคเสน แสนฉลาด อาจสามารถที่จะแก้อรรถปัญหาของพระเจ้ามิลินท์ให้ทรงโสมนัสยินดีได้ด้วยวิจิตรอุปมา และพระนาคเสนนั้นจะกระทำศาสนาของตถาคตให้ปรากฏถาวรตั้งมั่นไปถ้วน ๕,๐๐๐ พระวัสสา”*

ตรงนี้ผู้เขียน decide for sure ว่าพระพุทธเจ้าคงมิได้พยากรณ์เป็นแน่ เห็นจะเป็นการแต่งขึ้นทีหลัง ทั้งนี้เพื่อให้เรื่องราวมีน้ำหนักเท่านั้นเอง เหตุผลสนับสนุนคือ การพูดถึงอายุพระศาสนา ๕,๐๐๐ ปี ความจริงคติความเชื่อเช่นนี้ ปรากฏเห็นในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาของศรีลังกา ประมาณอายุได้หลัง

พุทธปรินิพพาน ๑,๐๐๐ ปี ฟันธงตรงนี้ว่าเนื้อความตรงนี้ น่าจะแต่งเสริมที่ประเทศศรีลังกา นั้นเอง ใครแต่งนั้นยากที่จะเดา คงต้องหาโหรมาจับยามสี่ตากันอีกที

ว่ากันว่าเดิมนั้นพระนาคเสนเป็นเทวบุตรสถิตอยู่ในเกตุมวดีวิมานแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระอรหันต์หลายล้านรูป มีพระอัสสคุตเถระเป็นต้นเป็นประธาน เห็นว่ามีปัญญาธิการอันสูงส่ง สามารถปราบพระเจ้ามิลินท์ได้ จึงพากันไปเชิญให้มาเกิดยังมนุษยโลก โดยร้องขอว่า *"ดูกรมหาเสนเทวบุตรเอ๋ย อาตมานี้เห็นอยู่ก็แต่ท่านผู้เดียว ที่จะเชิดชูพระศาสนาของพระชินสีห์ ท่านจงรับคำรับวาจา ให้ปฏิญาณที่จะจุติจากวิมาน ลงไปเกิดในมนุษยโลกเถิด"*

ผู้อ่านเห็นเหมือนผู้เขียนหรือไม่ ?

เนื้อเรื่องตอนนี้ เหมือนจะ focus ไปที่พระนาคเสนเถระ แม้จะปรากฏมีพระอรหันต์หลายล้านรูป แต่หามีรูปใดมีปัญญาธิการเสมอพระนาคเสนไม่ เรื่องนี้เป็นจริงอย่างนั้นหรือไม่ ? ผู้เขียนอยากจะบอกว่า plot ตอนนี้ เหมือนเทวดาผู้ใหญ่พากันไปอัญเชิญ*สันดุสิตเทวบุตร*

ให้มาประสูติเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยากจะเดาเอาว่า สมัยนั้นวรรณะชั้นสูงน่าจะทรงอิทธิพลสูงต่อสังคม ผู้แต่งจึงยกย่องพระนาคเสนไว้สูงเสมอพระโพธิสัตว์เจ้า

มหาเสนเทวบุตร ครั้นรับคำเชิญแล้ว ก็จุติจากเทวโลก มาบังเกิดในครรภ์ภรรยาของ*โสณุตรพราหมณ์* ผู้เป็นนายบ้านแห่งชังคลคาม ซึ่งอยู่ใกล้เขาหิมพานต์ ไม่มีหลักฐานระบุว่าบิดาของนาคเสนกุมารทำอาชีพใด สันนิษฐานว่าหากไม่เป็นพ่อค้า ก็น่าจะเป็นปุโรหิตาจารย์ เพราะอาชีพหลักของพราหมณ์สมัยนั้น จะวนเวียนอยู่กับสองอย่างนี้ บิดาของนาคเสนกุมารเห็นจะรวยโขอยู่เพราะสามารถจ้างครูมาสอนบุตรถึงที่บ้าน ยิ่งเป็นความรู้ชั้นสูง ระดับไตรเพทยิ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เทียบค่าสอนกับสมัยปัจจุบัน น่าจะซื้อบ้านแถวสาทรได้หลายหลัง

นาคเสนกุมารนั้น โตมากับบรรยากาศแบบพราหมณ์ เพราะเรียนเจนจบไตรเพทและศิลปศาสตร์เหล่าอื่น ว่าตามประวัติ นาคเสนกุมารนั้นเป็นคนอยากรู้อยากเห็น ช่างสงสัยเอาการอยู่ ภาษานักเขียนเรียกว่า insatiable curieux บางคำถามก็เล่นเอาครูสอนถอดใจ เพราะสิ่งที่ตนอยากรู้ เกินความสามารถของครูสอน พอหาคำตอบจากครูไม่ได้ ก็รำพึงในใจว่า *"ศิลป-*

ศาสตร์ไตรเพทที่เรารำเรียนมา เหมือนลอมฟางว่างเปล่า ไม่มีแก่นสาร”

ตรงนี้ ผู้เขียนอดแปลกใจไม่ได้

ธรรมดาของผู้เกิดในสกุลพราหมณ์มักถูกหล่อหลอมให้ศรัทธามั่นคงในคำสอนลัทธิพราหมณ์ ซึ่งสอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมและวิถีชีวิต การที่เด็กคนหนึ่งผู้เกิดในบรรยากาศพราหมณ์ จะมีความคิดเห็นแบบนี้มีน้อยนัก คำสอนของพราหมณ์เองไม่มีช่องว่างให้คิดนอกกรอบเลย มีแต่ปลูกฝังให้ศรัทธามั่นคงในพระเจ้าอย่างเหนียวแน่น ผู้เขียนเชื่อว่าบรรดาครูสอนของนาคเสนกุมารนั้น อาจจะมีบางคนแทรกคำสอนของพระพุทธศาสนาในบทเรียนก็เป็นได้ อาศัยว่านาคเสนกุมารมีปัญญาเป็นเลิศ จึงเป็นเรื่องไม่ยาก ที่ท่านจะจับประเด็นความคิดเหล่านี้ได้

เหตุผลสำคัญคือสมัยนาคเสนกุมาร แคว้นตักสิลารุ่งเรือง แพร่หลายด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยการส่งเสริมสนับสนุนของพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นปฐม และสืบเนื่องเรื่อยมา โดยกษัตริย์กรีกที่เข้ามาปกครองอาณาบริเวณเหล่านี้ อิทธิพลพระพุทธศาสนา น่าจะส่งผลต่อนักคิดนักเขียนสมัยนั้น ไม่มากก็น้อย

ตอนนี้มาพูดถึงนาคเสนกุมารเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนา คัมภีร์บรรยายไว้ว่าพระโรหณเถระ แห่งวัตตนิยเสนาสนะ ได้ทราบด้วยจิตว่าถึงเวลาจะชักชวนนาคเสนกุมารออกบวชแล้ว จึงเดินทางไปสนทนากับนาคเสนกุมารถึงบ้าน ความจริงคือพระเถระรูปนี้ ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ ให้เป็นผู้ชักชวนนาคเสนกุมารออกบวช พร้อมสอนสั่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสมณวิสัยให้ด้วย

นาคเสนกุมารไม่รู้จักพระสงฆ์มาก่อนจึงสงสัยการแต่งตัวและจุดประสงค์การบวช ครั้นพระโรหณะตอบว่า พระสงฆ์เป็นเครื่องหมายของการหาทางพ้นทุกข์ เท่านั้นเอง นาคเสนกุมารก็ตัดสินใจอำลาบิดามารดา เพื่อค้นหาทางหลุดออกจากทุกข์ทันที ตามเนื้อหา ดูเหมือนว่านาคเสนกุมารไม่เคยเห็นพระสงฆ์มาก่อน แต่เป็นไปได้ยากนัก เพราะสมัยนั้น เมืองตักสิลาเต็มไปด้วยพระสงฆ์เดินบิณฑบาตและสั่งสอนธรรม คำถามว่านี่เป็นครั้งแรกที่นาคเสนกุมารได้มีโอกาสสนทนากับพระสงฆ์จริงหรือ ? เมื่อตรองดูหลายรอบแล้ว เหตุผลไม่น่าจะเพียงพอ

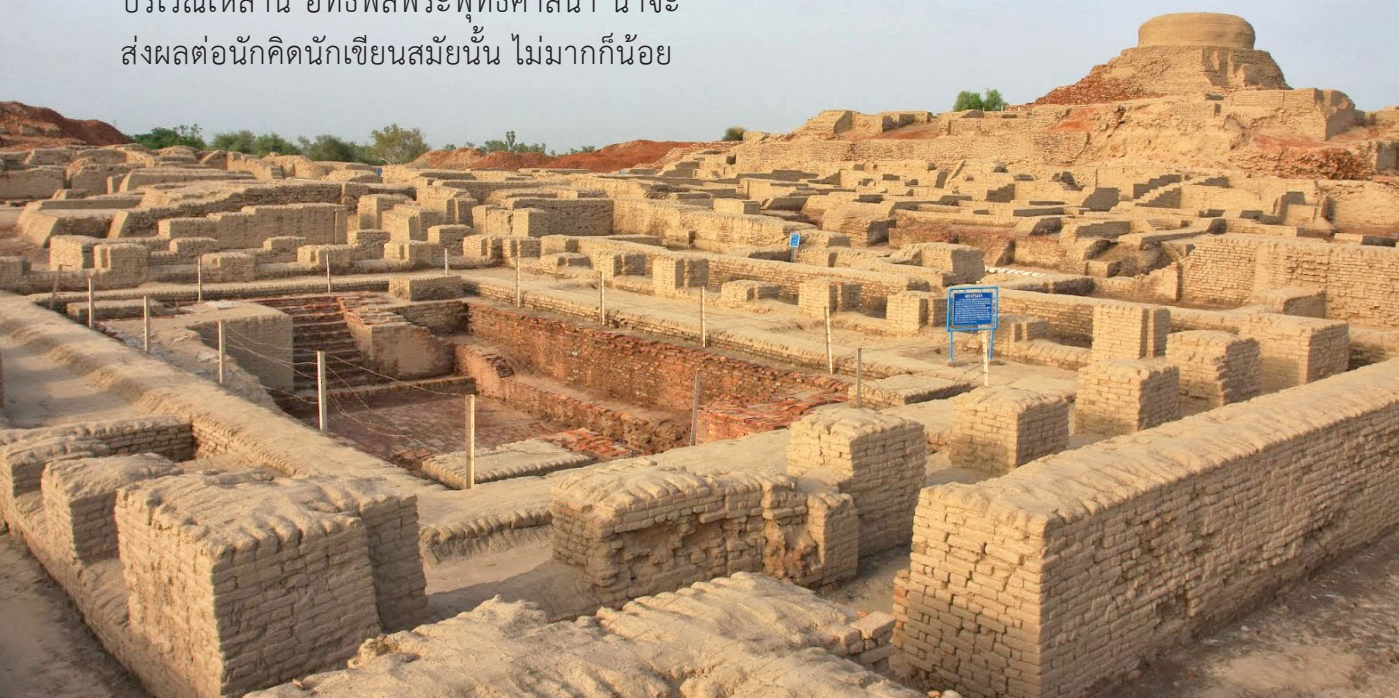

ตรงนี้ทำให้ผู้เขียนนึกถึงพระภิกษุลูกศิษย์หลวงพ่อชา สุภัทโท หลายรูป มีประวัติชี้ว่าศรัทธาเคร่งครัดในคริสต์ศาสนามาก เพราะศาสนาตีกรอบให้เชื่อพระเจ้าองค์เดียว หากเปลี่ยนศาสนาจะถูกสาป ตกนรก ไม่มีวันผุดวันเกิด no way in, no way out แต่ครั้นได้สนทนากับหลวงพ่อชา สุภัทโท เหมือนกับเปิดของที่ปิดและหงายของที่คว่ำ พากันตัดสินใจออกบวชทันที

นาคเสนกุมาร ก็น่าจะมีลักษณะเช่นนี้

พระโรหณเถระนั้น ครั้นบรรพชาให้นาคเสนกุมารผู้มีอายุเจ็ดพรรษาแล้ว ก็พาสามเณรน้อยเดินทางไปปฏิบัติธรรมหลายแห่งต่อมา ครั้นเห็นว่าถึงเวลาสมควรแล้ว จึงสอนพระอภิธรรมปิฎก

คำถามคือ เหตุใดจึงเลือกสอนพระอภิธรรมปิฎก ?

คัมภีร์บอกว่า สามเณรนาคเสนมีปัญญาเลิศล้ำ เหมาะสำหรับศึกษาพระอภิธรรม *“เพราะพระวินัย พระสูตรตื้น ไม่ลึกล้ำเหมือนพระปรมัตถธรรม”* นาคเสนสามเณร ใช้เวลาทบทวนไตร่ตรองพระอภิธรรมอยู่ ๗ เดือน จึงแตกฉาน เป็นที่ยอมรับของพระเถราจารย์น้อยใหญ่ คัมภีร์สรรเสริญว่า *“พระอรหันต์ร้อยโกฏิ ท่านซ้องสาธุการ ชื่นบานหรรษา โสมนัสยินดีว่าแต่นี้ไป ศาสนาของสมเด็จพระโลกนายกเจ้า จะรุ่งโรจน์โชตนาการไปในกาลนี้”*

ผู้เขียนเคยพูดถึงตอนที่แล้วว่า ก่อนพระนาคเสนเถระจะบังเกิดนั้น เมืองตักสิลารุ่งเรืองด้วยพระพุทธศาสนานิกายสรวาสติวาท (Sarvastivada School) คัมภีร์ที่นิกายนี้ให้ความสำคัญคือพระอภิธรรมปิฎก ถ้าจะบอกว่าพระโรหณเถระ อาจารย์ของสามเณรนาคเสนสังกัดนิกายนี้ ก็คงไม่เกินความจริงนัก ใครเห็นต่างจากนี้ ก็หาหลักฐานมายัน !!!

นับแต่บรรพชาจนอายุย่างเข้าสู่อุปสมบทวิถี พระนาคเสนทำหน้าที่ปรนนิบัติอุปัชฌาย์เป็นอย่างดี วันหนึ่งพระอุปัชฌาย์เห็นว่าสมควรแก่เวลาเพื่อศึกษาเพิ่มเติมแล้ว จึงแจ้งสามเณรว่า *“พระเจ้ามิลินท์นั้น มีปัญญาเที่ยวโต้วาทีสมณชีพราหมณ์ จนไม่มีใครกล้าต่อกร มีแต่สามเณรเท่านั้น พอที่จะปราบได้ แต่เห็นควรศึกษาเพิ่มเติมให้แตกฉานในคำสอนของพระพุทธเจ้าเสียก่อน”* นี้เป็นเหตุผลที่พระอุปัชฌาย์ส่งสามเณรไปศึกษากับพระอัสสคุตเถระ

พระนาคเสนเถระพำนักอยู่กับพระอัสสคุตเถระหนึ่งพรรษา ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนอันใด นัยว่า พระอัสสคุตเถระไม่ได้แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นแต่พระอรหันต์ บรรลุมรรคผลเท่านั้น ตลอดพรรษานั้น พระนาคเสนเถระ

จึงมิได้เกิดมรรคผลอันใด ตรงนี้ตีความได้ว่า พระนาคเสนเถระเรียนจบพระอภิธรรมปิฎกจากสำนักอาจารย์แห่งตนคงจะมีทิฏฐิไม่น้อย การพำนักอยู่กับพระอัสสคุตเถระน่าจะเป็นการทรมานเพื่อลดทิฏฐิ แล้วส่งต่อให้พระเถระอีกรูปหนึ่งทำหน้าที่ต่อไป

ครั้นปวารณาออกพรรษาแล้ว พระอัสสคุตเถระได้ส่งพระนาคเสนเถระ ไปยังสำนักพระธรรมรักขิตเถระ แห่งอโศการาม เมืองปาตลีบุตร ซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่า สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ระหว่างเดินทาง ได้อาศัยพ่อค้าเกวียนถวายการอุปัฏฐากด้วยภัตตาหาร ว่ากันว่าตลอดเดินทาง พ่อค้าสนทนากับพระนาคเสนเถระด้วยอภิธรรมกถา จนพากันบรรลุโสดาบัน

ตรงนี้ชี้ให้เห็นว่าสมัยนั้นพระอภิธรรมปิฎกเป็นที่รู้จักแพร่หลายจริง

พระนาคเสนเถระ เรียนพระไตรปิฎกในสำนักของพระธรรมรักขิตเถระ เป็นเวลา ๖ เดือน แตกฉานในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดี จากนั้น ได้เรียนวิธีการปฏิบัติภาวนาวิปัสสนากรรมฐาน ไม่นานพระนาคเสนเถระก็บรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา

คัมภีร์บอกว่าคราวเมื่อพระนาคเสนเถระบรรลุอรหันต์นั้น พระอรหันต์หลายล้านรูป เหล่าเทวดาน้อยใหญ่ และชาวบ้านต่างแซ่ซ้องสาธุการ อยากจะตีความตรงนี้ว่าการบรรลุพระอรหันต์ของพระนาคเสนเถระน่าจะเป็นที่รู้จักแพร่หลาย คนที่แจ้งข่าวคงไม่ใช่ใครอื่นนอกจากชาวพุทธนั่นเอง ลำพังพระท่านคงไม่กล้าเอ่ยปากบอกกันหรอก เพราะมีพระวินัยห้ามไว้ ยกเว้นบางรูป !!!

ครั้นบรรลุอรหันต์ได้ไม่นาน งานก็เข้าพระนาคเสนเถระ กล่าวคือพระอรหันต์น้อยใหญ่พากันไปรายงานพระเถระว่า *“ดูกร อาวุโส บัดนี้สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ ปิ่นสาคลนครนั้นเบียดเบียนพระอรหันต์และพระภิกษุทั้งหลายนัก ตั้งแต่จะเที่ยวซักถามปริศนาและหาบุคคลผู้ใดจะพยากรณ์กล่าวแก้ไม่ได้ ก็อาวุโสจงไปแก้ไขปริศนา ทรมานพระยามิลินท์ให้สิ้นพยศอันร้ายเสียเถิด”*

เรื่องราวของพระนาคเสนเถระนับแต่ต้นเรื่องมาถึงตรงนี้จุดหมายคือปราบพระเจ้ามิลินท์

ผู้เขียนอยากจะบอกว่าเรื่องราวของพระนาคเสนเถระตามคัมภีร์นั้น สาระแท้จริงอาจจะมีไม่มาก ส่วนเสริมเพิ่มเติมน่าจะมากกว่าเรื่อง

เดิม ผู้แต่งอาจต้องการให้เนื้อเรื่องสมบูรณ์ลงตัวมากขึ้น หากพิจารณาเนื้อหาอย่างละเอียดจะเห็นว่า หลายแห่งคล้ายกับเรื่องของพระอุปคุตเถระและพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ โดยเฉพาะการเกิดบนสวรรค์และการเกิดในตระกูลพราหมณ์

ตรงนี้ไม่ทราบว่าใครลอกใคร !!!

ผู้เขียนเห็นว่า สารัตถะของเรื่องพระนาคเสนเถระ น่าจะอยู่ที่การศึกษาของพระเถระเป็นสำคัญ จะเห็นได้ว่าพระนาคเสนเถระบวชเพราะต้องการออกจากทุกข์ แต่ต้องศึกษาพระไตรปิฎกถึง ๒๐ ปี ผ่านสำนักอาจารย์ถึง ๓ สำนัก ครั้นแตกฉานชำนาญในพระไตรปิฎกแล้วจึงมุ่งหน้าสู่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นปลายทาง ตรงกันข้ามกับสมัยพุทธกาลที่พระสาวกน้อยใหญ่ เน้นปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเบื้องต้น ผู้เขียนเชื่อว่าลักษณะเช่นนี้ น่าจะเป็นคตินิยมของนิกายสรวาสติวาทถือว่าเป็นการบ่มความรู้ให้แตกฉาน ก่อนที่จะวิจัยธรรมในขั้นปลาย

หรืออาจเป็นไปได้ว่า เป้าหมายของพระเถราจารย์ คือ จะเฟ้นหาผู้โต้วาทีกับพระเจ้ามิลินท์ ผู้ทรงปราชญ์ จำต้องจับพระนาคเสนเถระ เคี่ยวเรื่องพระธรรมคำสอนเสียก่อน ครั้นเห็นว่าฉลาดสามารถพอแล้ว จึงสอนวิปัสสนากรรมฐานภายหลัง

อย่างไรก็ตาม กระบวนการที่พระเถราจารย์ลงมือ ประสบความสำเร็จดังคาด พระนาคเสนเถระกลายเป็นผู้มีปัญญาเลิศล้ำ มีพระธรรมอันแตกฉาน พร้อมบรรลุอรหันต์ปฏิสัมภิทา ยากที่จะหาใครในปฐพีต่อกรได้ การพบกับพระเจ้ามิลินท์ จึงมิใช่การโต้วาทีเพื่อเอาชนะ แต่เป็นการอธิบายธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้พิสดารเท่านั้น

น่าเสียดาย ครูอาจารย์สมัยพระนาคเสนเถระไม่ระบุหลักสูตรสร้างนักโต้วาทีไว้อย่างชัดเจน เรื่องราวที่อ้างไว้ กว้างขวางมากเกินไป หากเราได้หลักสูตรนั้น มาจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน น่าจะสามารถสร้างพระนักเทศน์นามอุโฆษได้อักโข โดยไม่ต้องมาถกเถียงกันหน้าดำหน้าเขียว ว่าสำนักไหนถูกผิด ตัดสินกันด้วยหลักธรรมคำสอนของแท้กันเลย เพราะผู้จบหลักสูตร ล้วนได้บรรลุอรหันต์กันทุกรูป ไม่ใช่เป็นพระประเภทหันหน้าหันหลัง เหมือนในเมืองไทยตอนนี้

โปรดติดตามอ่านต่อฉบับหน้า
ว่าด้วยการโต้วาทีระหว่างสองปราชญ์

อัปปมาทธรรม

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา

๑ อัปปมาท ปราชญ์ชม ภิรมย์นัก เป็นทางหลัก ไม่ตาย มลายสูญ
ประมาทแล้ว ไม่แคล้ว แววอาดูร อย่าเพิ่มพูน ประมาทหนอ มรณา
๒ นรชน คนใด ไร้สติ เฝ้าดำริ ถึงกาม เที่ยวตามหา
ลาภแลยศ สรรเสริญ ศฤงคาร์ ปรารถนา หาได้อิ่ม กระหยิ่มใจ
๓ ไม่ประพฤติ คุณธรรม ค้ำจุนจิต ทุจริต กลับสร้าง ไม่ห่างหาย
ไม่เกรงบาป กรรมชั่ว จนตัวตาย น่าละอาย ไม่ขอพบ ประสบเจอ
๔ แม้ประพฤติ สุจริต ก็ติดขัด ไม่ฝึกหัด ดัดจริต เพราะจิตเผลอ
ทอดฉันทะ ทิ้งธุระ พร่ำละเมอ ทำบุญเก้อ ไม่ติดต่อ ย่อหย่อนยาน
๕ เขาผู้นี้ มีชีวา เหมือนลาลับ ชีวิตคับ อับกุศล คนกล่าวขาน
ไม่ต่างกัน ฉันคนตาย ไร้ลมปราณ เพราะคิดการ บุญอันใด ไม่ได้เลย
๖ นรชน คนดี มีสติ ใฝ่ดำริ การบุญ สุนทรเผย
ทั้งทาน ศีล ภาวนา ไม่ละเลย เสพคุ้นเคย ฝักใฝ่ ไม่ทิ้งธรรม
๗ ออกจากกาม ต่ำทราม เครื่องล่ามจิต สุจริต พอกพูน สมบูรณ์สาม
ทำบุญช่วย ด้วยฉันทะ ธุระตาม สมถะงาม วิปัสสนา ไม่คลาไคล
๘ เขาผู้นี้ แม้ชีวี ต้องลี้ลับ แต่คุณกลับ ยั้งอยู่ ไม่รู้หาย
แม้สิ้นชีพ นมนาน สักปานใด เหลือคุณไว้ ให้เชิดชู น้อมบูชา
๙ ดั่งเช่นพระพุทธเจ้า ของเรานี้ พระทรงมี คุณธรรม์ เกินสรรหา
เหมือนยังทรง คงชีพเกื้อ เหนือเวลา สุดบูชา ยอดผู้สรรพ ... อัปปมาโท

อญฺญตโร ภิกฺขุ

- วิสัชนาธรรม :
  อัปปมาทธรรม
- ธรรมปริทัศน์ :
  อนิจจตา บอกความจริงไว้
  ไยคนไทยใช้ไม่เป็น
- พระธรรมเทศนา :
  ไม่ทอดธุระ
- ชวนรู้ :
  ความต่างกันของความประมาท
  และความไม่ประมาท

- ปัญญาปริทัศน์ :
  ปาราปริยะ อินทรียสังวรจริยะ
- เรื่องชุดพุทธบริษัท :
  พุทธบริษัทกับความไม่ประมาท
- พระพุทธรูปสำคัญ :
  กรมศิลปากรอัญเชิญ
  พระพุทธรูป ๙ พระองค์
  ให้ประชาชนสักการบูชา
- มองเทศ - มองไทย :
  พระนาคเสนเถระฯ (ต)